

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин

Реєст. № _____

«До захисту»
Зав. кафедри

проф. Голіков А.П.

В'ЇЗНИЙ ТУРИЗМ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

(дипломна робота спеціаліста)

Виконала:
студентка 5-го курсу
групи УОк-51

К. В. Самохіна

Науковий керівник:
к.г.н., доцент

Ю.П. Грицак

Харків 2010

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теорія туристичної діяльності	7
1.1. Основні теоретичні поняття та їх визначення	7
1.2. Класифікація видів туристичної діяльності	10
1.3. Методологічні основи дослідження.....	15
1.4. Економічні показники розвитку туризму	15
Висновки до першого розділу.....	19
Розділ 2. Сучасний стан і чинники розвитку в'їзного туризму України	20
2.1. Динаміка і структура в'їзного туризму	20
2.2. Конкурентоспроможність туризму України	26
2.3. Рівень розвитку індустрії туризму в регіонах	30
Висновки до другого розділу.....	38
Розділ 3. Рівень розвитку і динаміка в'їзного туризму	
за регіонами України	40
3.1. Донецький регіон	40
3.2. Карпатсько-Галицький регіон.....	45
3.3. Кримський регіон	55
3.4. Північно-Східний регіон.....	60
3.5. Подільський регіон.....	65
3.6. Поліський регіон	72
3.7. Придніпровський регіон	76
3.8. Причорноморський регіон	79
3.9. Столичний регіон	85
3.10. Центральний регіон.....	94
Висновки до третього розділу	98
Висновки	101
Список використаних джерел	104
Додатки	109

ВСТУП

Туризм є однією з найбільших і динамічних галузей економіки, високі темпи розвитку та збільшення обсягів валютних надходжень якого активно впливають на різні сектори економіки, що сприяє формуванню власної туристичної індустрії. Туристична діяльність в Україні сприяє розвитку тих територій, де є рекреаційні ресурси і немає перспектив для промисловості. Завдяки розвитку туристичної галузі стало можливим підвищення життєвого рівня населення, розвиток інформаційних та інших технологій, транспорту, громадського харчування, сфери розваг, водночас забезпечується збереження та відновлення пам'яток історії, архітектури, культури.

В Указі Президента України «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року» наголошується, що «пріоритетним видом туризму для України залишається іноземний (в'їзний) туризм як вагомий чинник поповнення валютними надходженнями державної скарбниці та створення додаткових робочих місць» [1, с.1].

Очевидно, що індустріальні методи розвитку економіки вичерпали себе і мають поступитися іншим методам. Досвід високорозвинених країн свідчить про пріоритетність розвитку туристичної галузі, яка є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності будь-якої країни.

Вигідне геополітичне розташування та значний туристично-рекреаційний потенціал України роблять можливим перетворення вітчизняної туристичної галузі на механізм реалізації європейської моделі соціально-економічного розвитку. Країна має сприятливі кліматичні умови, рівнинні і гірські ландшафти, різноманіття флори і фауни, розвинену мережу транспортних сполучень, велику кількість пам'яток культури й архітектури.

Перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери України визначаються широким спектром чинників – природних, історико-культурних, соціальних які мають чітко окреслену регіональну специфіку.

Враховуючи вищесказане, актуальність обраної теми визначається, по-перше, необхідністю дослідження динаміки в'їзного туризму в Україні в цілому та за економіко-географічними регіонами зокрема в умовах постійного зростання об'ємів світових туристичних потоків; по друге, необхідністю оцінки стану в'їзного туризму на сучасному етапі розвитку туристичної галузі України та її впливу на економіку взагалі.

Ці основні обставини зумовили вибір теми дипломної роботи, визначили її мету, задачі та структуру.

Метою дослідження є оцінка величини іноземного туристичного потоку за економіко-географічними регіонами України на даному етапі розвитку та в перспективі, виявлення недоліків і проблем даного напрямку туристичної діяльності, шляхів вирішення проблем галузі.

Основними завданнями дослідження є: зібрати та проаналізувати статистичні дані, які стосуються туристичних потоків іноземних туристів, конкурентоспроможності України у сфері подорожувань і туризму, туристичних ресурсів країни; описати проблеми в'їзного туризму в Україні та запропонувати шляхи їх подолання.

Об'єктом дослідження в даній дипломній роботі є туристичні ресурси України в цілому та економіко-географічних регіонів країни зокрема.

Предмет наукового дослідження – привабливість різних регіонів України для іноземних туристів.

Теоретико-методологічну базу дослідження ринку туристичних послуг в Україні становлять праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених у галузі світової економіки, міжнародних економічних відносин, міжнародного туризму.

Економічні засади дослідження туристичних ринків закладені у працях українських вчених Г.М. Алейникової, В.Ф. Данильчука, Н.Й. Коніщевої, О.О. Любіцевої, Т.І. Ткаченко, В.С. Ковешнікова, менеджменту підприємств туристичної сфери – В.І. Карсекіна, С.В. Мельниченко, І.М. Школи,

конкурентоспроможності туристичних підприємств – С.П. Гаврилук, туристичної логістики – Г.І. Михайліченко, історичних та культурологічних аспектів туристичної діяльності – В.К. Федорчинка, В.В. Волинця та ін. Важливе значення мають праці російських вчених В.А. Квартальнова, І.В. Зоріна, Г.А. Папіряна, білоруських – М.І. Кабушкіна, А.П. Дуровича та ін. з проблем міжнародного туризму.

Серед наукових праць, які торкаються окремих аспектів міжнародного туризму, найбільшу увагу приділено проблемам організації та здійснення туристичного маркетингу. Так, роботи українських вчених В.С. Кавешнікова, Ю.Б. Забалдіної, О.Д. Короля присвячені оцінці можливостей та ефективності використання туристичного потенціалу регіонів України, передусім – Карпатського, Кримського, Причорноморського, Донецького.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що на сьогодні ряд аспектів зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств теоретично обґрунтовані та практично реалізовані у наукових дослідженнях. Це такі аспекти, як суть категорій «туризм», «туристичні послуги», «індустрія туризму», «туристичний продукт» та ін., вплив міжнародного туризму на розвиток національної економіки в умовах ринкової трансформації, класифікація видів та форм міжнародного туризму, перелік детермінуючих умов і факторів розвитку міжнародного туризму, ринкові механізми в туризмі, а також можливості й особливості використання маркетингового підходу при дослідженні туристичних ринків; суть та заходи реалізації регіональної політики розвитку туризму, у тому числі можливості створення спеціальних економічних зон туристсько-рекреаційної орієнтації.

Водночас залишається низка питань, що потребують подальшого вивчення, поглиблення та уточнення: обґрунтуванням макроекономічної стратегії виходу України на зовнішні ринки туристичних послуг; поглиблене вивчення специфіки, оцінки чинників, аналіз конкурентних переваг, структури

та динаміки діяльності туристичних підприємств в умовах формування відкритої економіки.

Важливе значення для обґрунтування макроекономічної стратегії виходу України на зовнішні ринки туристичних послуг, шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств туристичної галузі, вдосконалення відповідних організаційних механізмів має комплексна оцінка організаційно-правових умов зовнішньоекономічної діяльності у галузі туризму, вдосконалення методик країноцентричного порівняльно-економічного аналізу конкурентних переваг туристичних підприємств як суб'єктів світового ринку туристичних послуг, оцінки безпеки та результативності ЗЕД туристичних підприємств.

В процесі дипломного дослідження використовувались такі наукові методи як системний підхід, дослідження при аналізі туризму, метод порівняльного аналізу.

Серед використаних у дипломній роботі джерел особливо варто виділити статистичні дані з туризму у світі та Україні Міжнародного торговельного центру, «Звіт про Конкурентоспроможність України» за 2008–2010 роки Всесвітнього економічного форуму, Всесвітньої ради з подорожей і туризму, Всесвітньої туристичної організації, Державної служби туризму і курортів України, Міністерства закордонних справ України.

У дипломній роботі використовувалися праці А.П. Голікова, Л.І. Гонтаржевської, О.О. Любіцевої, І.М. Школи, В.Ф. Кифяка та ін.

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків; містить 109 сторінок тексту, 29 рисунків, 70 таблиць, 1 додатка. Список джерел включає 54 найменувань літератури, 50 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

Міжнародний туризм – соціально-економічний процес, пов'язаний із наданням туристичних послуг особам за межами країни їх постійного проживання і спрямований на задоволення духовних, фізичних та інших некомерційних потреб.

Туристичні послуги – діяльність із транспортування, розміщення, харчування туристів, задоволення їх ділових, духовних та фізіологічних потреб.

Експорт в туризмі – прийом іноземних туристів у своїй країні.

Імпорт в туризмі – відправлення туристів зі своєї країни за кордон [17, с. 15].

Інфраструктура ринку туристичних послуг – сукупність інститутів, систем, служб, підприємств, що обслуговують туристичний ринок і виконують певні функції із забезпечення нормального режиму його функціонування.

Попит на ринку туристичних послуг – кількість туристичного продукту на ринку, яку платоспроможні туристи готові купити за певною ціною протягом певного періоду часу.

Пропозиція на ринку туристичних послуг – кількість туристичних продуктів на ринку, які можуть або мають намір продати за певною ціною протягом певного періоду часу виробники

Світовий ринок туристичних послуг – система товарно-грошових відносин, що виникають в процесі купівлі-продажу туристичних продуктів і передбачають міждержавні переміщення споживачів послуг.

Туристичне підприємство – підприємницька або громадська одинця чи їх сукупність, яка займається виробництвом, розробкою, реалізацією туристичних продуктів, а також організовує їх споживання.

Туристичний продукт – будь-яка послуга, що задовольняє ті чи інші потреби туристів і підлягає оплаті з їх боку.

Туристичний ринок – сфера реалізації туристичного продукту та економічних відносин, які виникають між його покупцями та продавцями [17, с. 28].

Індекс глобальної конкурентоспроможності слугує основним інструментом для оцінювання конкурентоспроможності країни. Конкурентоспроможність – комплексний феномен, її загальний рівень може бути покращений за допомогою цілої низки реформ у різних галузях. ІГК також відображає різницю між пріоритетами країн залежно від рівня їхнього розвитку.

ІГК розраховується завдяки поєднанню статичних даних з результатами опитувань керівників підприємств. Як результат, дані кожної із субкатегорій ІГК дають важливу інформацію про пріоритети для реформ, і з боку точних даних, і з боку бізнесу, що працює в країні.

ІГК – це також інструмент, який можна використовувати як для визначення конкурентних переваг країни, так і для визначення бар'єрів для її розвитку. Його можна використовувати для проведення порівняльного аналізу країн-сусідів та визначення загального місця у рейтингу, яке посідає кожна з країн світу. Таким чином, особливою перевагою дослідження конкурентоспроможності за методологією Всесвітнього економічного форуму є те, що воно створює платформу для діалогу між урядом, бізнесом та громадськістю, яка може бути каталізатором реформ зі збільшення продуктивності з метою покращення стандартів життя [50].

Конкурентоспроможність туристичного підприємства – узагальнююча характеристика стійкості туристичного підприємства, що обумовлюється ефективністю використання наявного ресурсного потенціалу, здатністю надавати привабливі за ціновими і неціновими характеристиками туристичні послуги, можливістю адаптуватися до змін динамічного конкурентного середовища.

Конкурентоспроможність туристичного продукту як товару – рівень відповідності туристичного продукту умовам певного сегменту ринку

туристичних послуг за економічними, технічними та іншими характеристиками.

Конкурентоспроможність туристичної галузі країни – інтегральна характеристика відповідності туристичних послуг, що надаються, потребам ринку в умовах глобалізації та відкритої економіки.

Національне туристичне законодавство – нормативно-правові акти, що визначають стратегію і тактику розвитку туризму в країні [17, с. 76-77].

Географічна структура туристичних потоків – розподіл туристів за країнами походження (щодо іноземного туризму) або країнами відвідування (для зарубіжного туризму).

Мотиваційна структура туристичних потоків – розподіл туристів за метою відвідування, зокрема виділяють організований туризм, приватний туризм та службові поїздки.

Показники розвитку туристичного бізнесу – сукупність базових статистичних показників, що характеризують структуру, динаміку, масштаби, напрямки та ефективність туристичної діяльності.

Туристичний потік – якісні та кількісні характеристики туристів, що в'їжджають або виїжджають з країни, регіону [17, с. 90].

Регіональний ринок туристичних послуг – відкрита соціально-економічна система з високим рівнем саморегуляції, основу якої складають високолокалізовані взаємовідносини, пов'язані із виробництвом, збутом і споживанням туристичних послуг або комплексного турпродукту в межах певної території.

Кластер – це галузево-територіальне добровільне об'єднання підприємств і підприємців із науковими установами й органами місцевої влади для підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону.

Туристичний кластер розглядають як систему інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств,

постачальників базових та додаткових послуг із приводу створення "основного продукту" кластера – туристичного продукту. До туристичних кластерів належать групи підприємств, сконцентрованих географічно в межах регіону, які спільно застосовують спеціалізовану туристичну інфраструктуру, локальні ринки праці та інші функціональні структури господарства. Туристичний кластер – це, передусім, спільнота різних підприємств і організацій на певній території, що напряду або опосередковано пов'язані з наданням туристичних послуг [17, с. 97].

1.2. КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Класифікувати види туристичної діяльності можна за різними ознаками, до найважливіших з яких належать: мета туризму, часові, територіальні характеристики, індивідуальні запити та фінансові можливості клієнтів.

Спроби класифікувати туристичний продукт та ринок туризму здійснювали багато авторів. Наприклад, Балабанов І.Т. надає класифікацію форм туризму залежно від:

1) *цілей подорожі*: рекреаційний туризм – з метою відпочинку, оздоровлення та лікування, пізнавальний (культурний) туризм – з метою ознайомлення з історико-культурними пам'ятками, науковий туризм – з метою відвідування конгресів, симпозіумів з наступними екскурсійними поїздками, діловий туризм – з метою бізнес подорожі;

2) *характеру подорожі*: індивідуальний, груповий, організований, неорганізований, стаціонарний, пересувний, соціальний туризм;

3) *інтенсивності туристичного потоку*: постійний та сезонний туризм;

4) *строків перебування*: короткостроковий та тривалий туризм;

5) *віку туристів*: дитячий, молодіжний, зрілий;

6) *транспорту, який використовується*: особистий, громадський;

7) *форм співпраці*: безвалютний обмін та валютний обмін [7, с. 28].

У міжнародній практиці виділяють три типи туризму:

а) внутрішній туризм – подорожі в межах України громадян, які постійно проживають в Україні;

б) в'їзний туризм – подорожі в межах України громадян, які не проживають в Україні постійно;

в) виїзний туризм – подорожі громадян, які постійно проживають в Україні, в іншу країну.

У поєднанні вони утворюють наступні категорії туризму:

- туризм у межах країни (внутрішній туризм + в'їзний туризм);

- національний туризм (внутрішній + виїзний);

- міжнародний туризм (в'їзний + виїзний) [46, с.8].

Новикова І.В. Виділяє наступні види туризму:

1) *за метою туру*: відпочинок, спортивний відпочинок, екзотичний відпочинок, діловий туризм, навчання і/або підвищення кваліфікації, сімейний туризм, лікування, екскурсійний тур, шоп-тур, паломницький тур;

2) *за географічним принципом*: вітчизняний, тур у країни СНД, тур у далеке зарубіжжя; за класифікацією Всесвітньої туристичної організації — внутрішні та зовнішні тури;

3) *за числом учасників туру*: індивідуальний тур, сімейний тур, груповий тур;

4) *за способом пересування*: піший відпочинок, морський круїз, річковий круїз, автотуризм, гірськолижний туризм, поїздка на потязі (залізничний тур), змішаний тур [37, с. 24].

Згідно зі ст. 4 Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" від 18 листопада 2003 року, залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їхніх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, для інвалідів, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний,

екологічний (зелений), сільський, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний тощо [1, с. 2].

Шканова О.М. указує на те, що «ринок туризму неоднорідний, тому існує безліч ознак його класифікації», та подає наступну класифікацію: *залежно від просторових характеристик* (приміський туризм, внутрішньорегіональний, внутрішньодержавний, міжнародний), *залежно від мети подорожі* (ринок рекреаційного туризму, ринок ділового туризму, ринок наукового туризму), *залежно від використання транспортних засобів* (ринок автомобільного туризму, ринок залізничного туризму, ринок авіаційного туризму, ринок водного туризму), *залежно від виду подорожі* (ринок індивідуального туризму, ринок групового туризму) [45, с. 189-190].

Також Шканова О.М. пропонує сегментацію туристичного ринку *за спонукальними мотивами* (маршрутно-пізнавальний, спортивно-оздоровчий, діловий і конгрес-туризм, курортний, лікувальний, фестивальний, мисливський, екологічний, шоп-туризм, релігійний, навчальний, етнічний та інші), *за віком споживачів* (молодіжний, середнього віку, третього віку), *за рівнем доходів* (середній та низький рівень доходів, рівень доходів вищий за середній, високий рівень доходів, різний рівень доходів, високоосвічені фахівці) *та класифікацію Г. Гана* (S-тип, F-тип, W-1 тип, W-2 тип, A-тип, B-тип) [45, с. 194].

Азарян О.М. у своїй монографії пропонує класифікацію туристичного продукту за цілями споживачів: рекреаційний (санаторно-курортне лікування), інвестиційний (бізнес-тури, конференції, семінари, ярмарки, виставки), комунікативний (установлення гуманітарних контактів, відвідування друзів та знайомих), освітній (навчання мовам, бізнес-курси і тренінги), екологічний (відвідування «диких» місць природи з екологічно чистим харчуванням та повітрям), етнічний (знайомство з визначними пам'ятками, культурою, традиціями, звичаями), релігійний (відвідування культових місць, храмів, монастирів, паломництво) [6, с. 25].

Спонукальні мотиви туризму відображені в новій, доповненій, класифікації туристичного продукту на підставі мотивів подорожі (табл. 1.1). [21, с. 290].

Таблиця 1.1

Класифікація туристичного продукту на підставі мотивів подорожі

Тип туристичного продукту	Коротка характеристика
Екстремальний	Відвідування диких місць з екстремальними умовами, спортивні тури з екстремальними навантаженнями
Віп-туризм	Спеціально розроблені тури під споживача
Епатажний	Секс-тури, свінг-тури, тури з отриманням незвичайних задоволень
Зелений	Відвідування екологічно чистих місць або проживання з мінімальним впливом на оточуюче середовище
Паломницький	Відвідування паломницьких місць
Рекреаційний	Відвідування спа-центрів, санаторно-курортне лікування
Ознайомчий	Ознайомлення з різними культурами, відвідування пам'яток культури
Освітній	Навчання за кордоном в елітних школах, університетах, бізнес та мовні курси
Сімейний	Пасивний відпочинок з комфортом
Бізнес-туризм	Відвідування семінарів, конференцій, бізнес зустрічі
Шоп-туризм	Відвідування шопінг-центрів
Подійний туризм	Відвідування фестивалів, виставок, аукціонів, концертів, спортивних подій
Комбінований	Суміщення декількох туристичних продуктів

Таблиця складена автором за матеріалами: [21]

П.Р. Пуцентайло вважає головною класифікаційною ознакою географічний принцип [43]. Повна класифікація видів туризму подана у таблиці 1.2.

Проаналізувавши існуючі класифікації видів туристичного продукту, вважаємо досконалішою класифікацію за метою туру, географічним принципом, числом учасників і за способом пересування туристів.

Таблиця 1.2

Класифікація туризму

Класифікаційна ознака	Види туризму
1. Географічний принцип	1.1. Внутрішній 1.2. Міжнародний
2. Напрямок туристичного потоку	2.1. В'їзний 2.2. Виїзний
3. Мета поїздки	3.1. Рекреаційний 3.2. Оздоровчий відпочинок 3.3. Пізнавальний відпочинок 3.4. Професійно-діловий туризм 3.5. Науковий (конгресний) 3.6. Спортивний відпочинок 3.7. Шоп-тури 3.8. Пригодницький 3.9. Паломницький 3.10. Ностальгічний 3.11. Екотуризм 3.12. Екзотичний 3.13. Елітарний
4. Джерело фінансування	4.1. Соціальний 4.2. Комерційний
5. Спосіб пересування	5.1. Пішохідний 5.2. Авіаційний 5.3. Морський 5.4. Річковий 5.5. Автотуризм 5.6. Залізничний 5.7. Велосипедний 5.8. Змішаний
6. Засоби розміщення	6.1. Готелі 6.2. Мотелі 6.3. Пансіонати 6.4. Кемпінги 6.5. Намети
7. Кількість учасників	7.1. Індивідуальний 7.2. Сімейний 7.3. Груповий
8. Тривалість перебування	8.1. Короткотривалий 8.2. Довготривалий
9. Розташування туристичного місця	9.1. Гірський 9.2. Водний 9.3. Сільський 9.4. Приміський
10. Інтенсивність туристичного потоку	10.1. Постійний 10.2. Сезонний
11. Організаційна форма	11.1. Організований 11.2. Неорганізований

Таблиця складена автором за матеріалами: [43]

1.3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вирішення поставлених завдань у даній роботі було здійснено з позицій, що розглядають регіональний ринок туристичних послуг як форму територіальної організації праці. У ході дослідження були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, системного структурно-логічного узагальнення.

Для визначення особливостей, закономірностей і принципів формування та функціонування регіональних ринків туристичних послуг, удосконалення понятійного апарату застосовувався конструктивно-логічний метод.

Метод комплексної оцінки територіальної диференціації, методи типології та кластерного аналізу дозволили виділити однорідні за певними ознаками регіональні ринкові системи на території України. За допомогою статистичного аналізу було проаналізовано стан і динаміку розвитку кон'юнктури регіонального ринку, а економіко-математичні методи та метод експертної оцінки використовувались для прогнозування динаміки основних індикаторів кількісного виміру регіонального ринку.

1.4. ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

У практиці систематизації економічних показників розвитку туризму застосовуються різні підходи.

Відповідно до рекомендацій статистичної комісії ООН, для оцінювання загального масштабу економічного впливу туризму можуть бути використані такі показники [43]:

- вироблений дохід від туризму та його частка у валовому національному (внутрішньому) продукті;
- надходження іноземної валюти від міжнародного туризму; на державному рівні розрахунок включає валові доходи в іноземній валюті (загальна сума витрат іноземних туристів), а також чисті доходи у валюті

(іноземна валюта, що залишається в країні, за винятком величини витрат на імпорт товарів і послуг, використовуваних у туризмі у вигляді продуктів харчування, готельного устаткування і постачання матеріалів, експатріації заробітків працівників-іноземців і прибутку об'єктів, що знаходяться в іноземному володінні і т. п.); на регіональному рівні розраховують валові і чисті надходження, отримані з джерел за відповідним регіоном;

– робочі місця, створені завдяки туризму за такими видами зайнятості:

а) пряма зайнятість на туристичних підприємствах (у готелях, ресторанах, турагентствах і т. п.);

б) непряма зайнятість на підприємствах, що постачають товари і послуги для туризму (сільське господарство, рибальство, промисловість);

в) генерована зайнятість у вигляді додаткових робочих місць, підтримуваних завдяки витраті доходів, отриманих працівниками прямої і непрямой зайнятості;

г) приріст зайнятості в будівництві туристичної інфраструктури;

– ефект мультиплікації, який може бути обчислений як величина витрат, здійснених туристами на придбання послуг і товарів суміжних галузей (транспорт, зв'язок, сільський господарство, розваги, фінансова, культурне та інше обслуговування) у розрахунку на кожен грошову одиницю реалізованого турпродукта;

– внесок у державний бюджет туристичних, митних, аеропортових зборів з туристів, податкові надходження з туристичних підприємств і доходів, зайнятих на них працівників.

Галузевий підхід у вимірі результатів туристичної діяльності ґрунтується на застосуванні такої системи показників: обсяг туристичного потоку, стан і розвиток матеріально-технічної бази, фінансово-економічні показники і показники розвитку міжнародного туризму.

У системі показників виділяють три групи:

– показники ресурсів;

- показники виробництва турпродукта (обсяг, структура, динаміка туристичної-екскурсійних послуг);

- показники соціально-економічної ефективності (динаміка рівня продуктивності праці, ефективність використання капітальних вкладень, основних фондів і оборотних коштів, матеріальних, трудових ресурсів, рентабельність).

Для характеристики туристичної діяльності також враховують:

- кількість місць у засобах розміщення, в тому числі в готелях, мотелях, гуртожитках для приїжджих, туристичних базах;

- кількість туристичних підприємств (туроператорів і турагентств);

- чисельність пасажирів на туристичній і екскурсійно-прогулянковій транспортній лінії, їхня частка в загальній чисельності пасажирів.

Крім того, для країнознавчих і регіональних зіставлень доцільно обчислювати «представницькі характеристики»:

- число іноземних туристів на одного жителя країни, кількість поїздок внутрішнього і виїзного туризму на одного жителя країни для оцінки інтенсивності туризму;

- частку зайнятих у туристичній індустрії в загальній чисельності зайнятих в економіці галузі (регіону);

- частку витрат на туристично-екскурсійні та санаторно-оздоровчі послуги в загальному обсязі платних послуг для населення країни.

Особливе місце в системі економічних показників займають специфічні показники, що характеризують виробництво і споживання туристичних послуг.

Туристичний продукт як економічний показник може бути обчислений на мікро- й макрорівні, а також використаний для характеристики внутрішнього і міжнародного туризму. На мікрорівні агентська чи операторська туристична фірма може бути представлена величиною туристичного продукту, реалізованого за конкретний період часу.

На макрорівні вироблений туристичний продукт може бути визначений як вартісний показник комплексу послуг туристам, запропонований відповідно до мети подорожі. Він містить у собі: витрати на покупку послуг, наданих туристам іншими підприємствами і галузями (транспорту, культури, медицини і т. п.), вартість вироблених товарів туристичного призначення, приватні й державні інвестиції в туристичну індустрію, а також перевищення експорту туристичного продукту з країни над його імпортом.

Реалізований туристичний продукт – це валовий дохід від продажу товарів і послуг туристичного призначення, що включає в себе також прибуток від туристичної діяльності.

Обсяг туризму прийнято також визначати в натуральних (кількісних) показниках. У якості натуральних показників, як у внутрішньому, так і в міжнародному туризмі, використовують чисельність туристів. Однак цього показника виявляється недостатньо для визначення реальних обсягів туризму й обґрунтування потреби в матеріально-технічній базі.

Оскільки кожен іноземний турист знаходиться в іншій країні визначений час, то від середньої тривалості перебування іноземних туристів у країні залежить обсяг іноземного туризму в цілому. У зв'язку з цим у внутрішньому й у міжнародному туризмі поряд із загальною чисельністю туристів важливим натуральним показником служить кількість днів, проведених туристами в країні – туристичні дні (туродні).

Кількість туроднів визначається за формулою:

$$T = U \times D,$$

де T – кількість туроднів;

U – загальна чисельність туристів;

D – середня тривалість перебування одного туриста в країні.

Вартісні показники в іноземному туризмі залежні від цін і тарифів, що діють на послуги туристам, а також від інших форм витрат, вироблених

іноземними туристами в країні тимчасового перебування. При цьому, як правило, з цих витрат виключаються витрати на міжнародні перевезення.

У ряді країн прийнято виділяти як вартісні показники середній доход на один туродень і як похідний показник – середній доход на турпоїздку. Загальний обсяг валютних надходжень країни визначається за формулою

$$S=Y \times A \times S1,$$

де S – загальна величина валютних надходжень;

Y – загальна чисельність туристів;

A – середня тривалість перебування одного туриста в країні;

S1 – середній доход від одного туриста в день.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

У першому розділі даної дипломної роботи було розглянуто основні теоретичні поняття, які були використані в дослідженні, зокрема поняття в'їзного туризму, експорту в туризмі, інфраструктури ринку туристичних послуг, конкурентоспроможності у туристичній галузі та туристичного кластеру.

Також було розглянуто різні концепції класифікації видів туристичної діяльності, виділено групи та категорії туристичної діяльності, класифіковано їх залежно від мети, характеру подорожі, інтенсивності туристичного потоку, строків перебування, віку туристів, використаного виду транспорту, форм співпраці, кількості учасників, а також за географічним принципом.

В наступному підрозділі було розглянуто різноманітні підходи до визначення економічних показників розвитку туристичної діяльності: залежно від рекомендацій статистичної комісії ООН, за галузевими, представницькими, вартісними характеристиками.

В останньому підрозділі визначено методологічні основи даного дослідження.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І ЧИННИКИ РОЗВИТКУ В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

2.1. ДИНАМІКА І СТРУКТУРА В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ

Кількість іноземців, що відвідали Україну за минулі 15 років збільшилася з 3,5 млн. чол. (1994 рік) до 21 млн. чол. в 2009 році, або в 6 разів. Середньорічний темп зростання прибуттів склав 17% (табл. 2.1), що є одним з кращих світових показників. Іноземні відвідувачі в 2008 році витратили в країні 6,7 млрд. доларів, що складає 10,7% всього експорту та 3,7% ВВП України.

Таблиця 2.1

Основні показники в'їзного туризму до України

В'їзний туризм	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Прибуття, млн. чол.	6,4	9,2	10,5	12,5	15,6	17,6	18,9	23,1	25,4	20,8
Темп зростання прибуття	1,52	1,43	1,15	1,19	1,25	1,13	1,07	1,22	1,10	0,82
Витрати іноземців на туризм у країні, млн. дол.	563	759	1001	1204	2931	3542	4018	5320	6722	4349
у т.ч. подорожі, млн. дол.	394	573	788	935	2560	3125	3485	4597	5768	3576
пасажирські перевезення, млн. дол.	169	186	213	269	371	417	533	723	954	773
Середні витрати одного іноземця	88	83	95	96	188	201	212	230	264	209

За даними Всесвітньої ради з подорожей і туризму (WTTC) [57]

Доступні статистичні дані за повний рік є тільки за 2005 рік [57]. У цьому році обсяг туристського споживання товарів та послуг різних галузей економіки зріс на 8% та становив 37,7 млрд. грн. (майже 7,5 млрд. доларів США). При цьому за рахунок в'їзного туризму отримано 30,2 млрд. грн. (6,0 млрд. доларів США), що на 8% більше, ніж у 2004 році.

У 2005 році продовжились позитивні тенденції розвитку в'їзного туризму: Україну відвідали 17,6 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 13% або 3,1 млн. осіб більше, ніж за 2004 рік. Збільшення обсягів в'їзного потоку у 2004 році досягнуте завдяки активізації приватного туризму (+2,1 млн. осіб або +17%). Однак, у 2005 році темпи росту в'їзного потоку дещо втрачені за рахунок

уповільнення розвитку організованого туризму. Так, впродовж 2004 року кількість організованих туристів зростає у 2,2 рази, а у 2005 році спостерігалось зменшення на 4%.

Таблиця 2.2

Структура в'їзного турпоточку за мотивацією:

Службова поїздка	1,0 млн. осіб	6% потоку	зростання на 1%
Організований туризм	2,1 млн. осіб	12% потоку	зменшення на 4%
Приватний туризм	14,5 млн. осіб	82% потоку	зростання на 17%

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

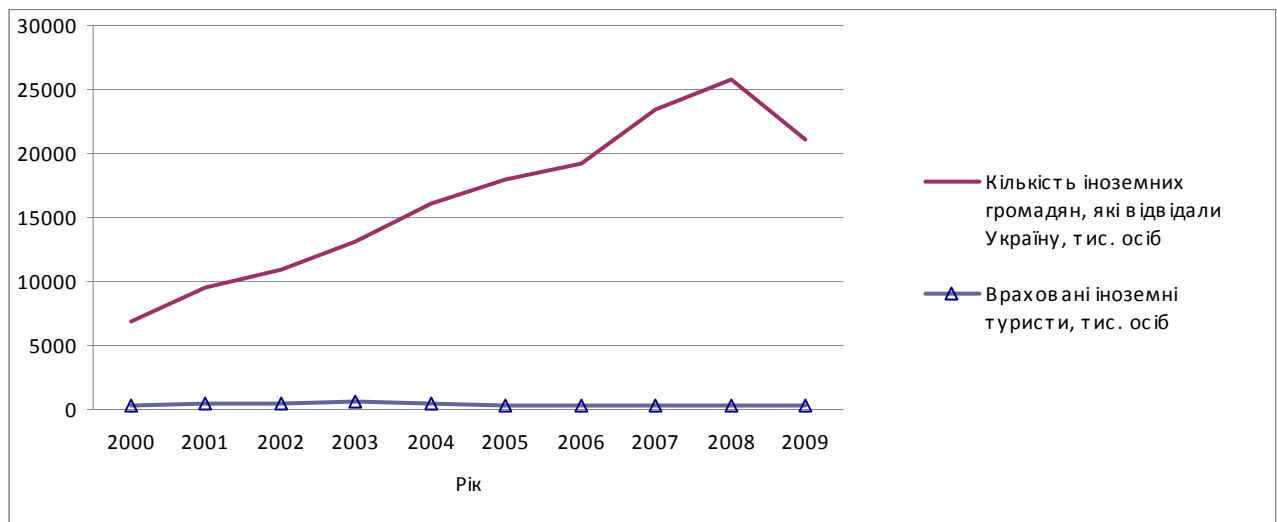

Рис. 2.1 . Динаміка в'їзного туризму в Україні [86].

У структурі в'їзного турпоточку відбулися такі зміни – частка приватного туризму зростає за 2005 рік від 79% до 82%, водночас скоротилась частка організованого туризму від 14% до 12%.

Таблиця 2.3

Структура в'їзного турпоточку за країнами походження:

Країни СНД	10,8 млн. осіб	62% потоку	зменшення на 0,04%
Країни ЄС	6,3 млн. осіб	36% потоку	зростання на 44%
Інші країни	0,5 млн. осіб	2% потоку	зростання на 21%

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

Скорочення в'їзного потоку з країн СНД відбулося за рахунок зменшення кількості подорожуючих з Азербайджану (-13 тис. осіб). Найбільше зростання турпотоку відбулось за такими напрямками: зі Словаччини (+159 тис. осіб), з Польщі (+1,7 млн. осіб), з Румунії (+64 тис. осіб), з Німеччини (+48 тис. осіб).

Таблиця 2.4

Рейтинг 10 головних країн в'їзного туризму в 2005 році

		осіб	частка%	темп приросту%
	Всього, 2005	17630760	100	+13
1	Росія	6043829	34	+1
2	Польща	3489033	20	+95
3	Молдова	2780880	16	-4
4	Угорщина	1957708	11	-3
5	Білорусь	1841783	11	+4
6	Словаччина	321977	2	+98
7	Німеччина	189546	1	+34
8	Румунія	161948	1	+65
9	США	73046	0,4	-7
10	Ізраїль	51186	0,3	+15
	Разом 10 країн	16910936	96	

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

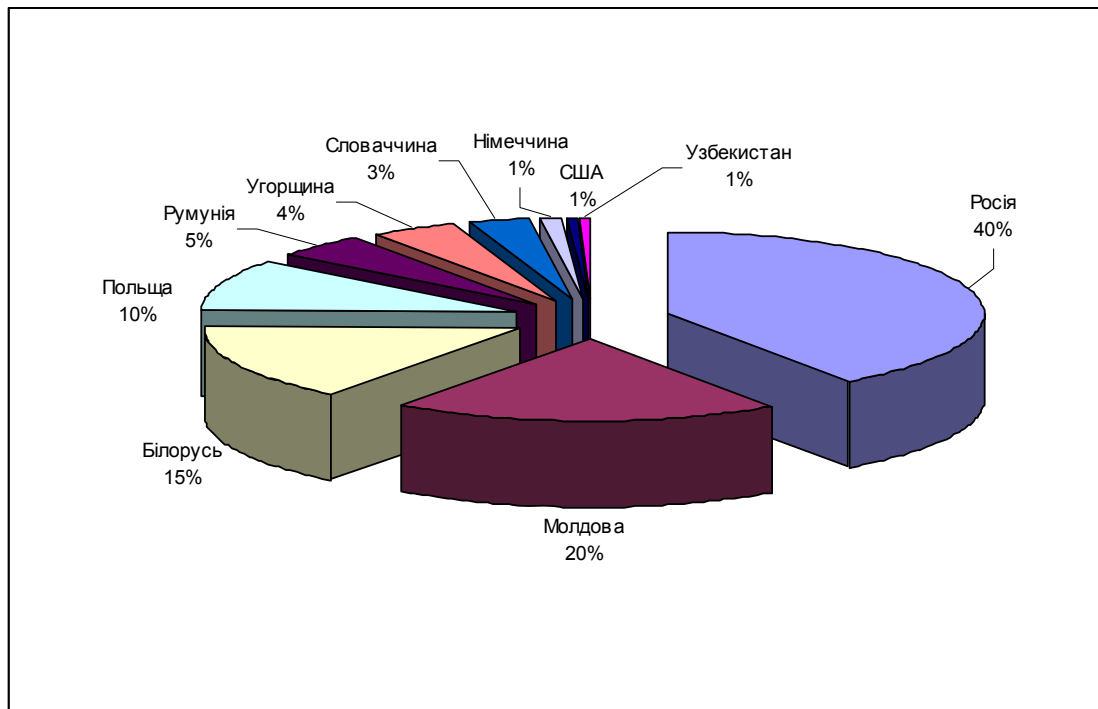

Рис. 2.2. Географічна структура в'їзного туризму України в 2000-2010 рр. [86]

Слід відзначити, що, у розрізі в'їзного турпотоку за країнами, чітко виявляється тенденція до скорочення числа організованих туристів з країн, з якими раніше існував візовий режим перетину кордону. Наприклад, кількість таких туристів з Німеччини, Ізраїлю, Польщі зменшилась на -1%, -3%, -59%, відповідно, але водночас збільшилася кількість приватних туристів з цих країн на +93%, +16%, +163%, відповідно.

За 2008–2007 роки відомостей про туристичні потоки в Україні немає. У 2009 і 2010 роках довідки за даними Адміністрації Держприкордонслужби України є тільки за 9 місяців [86].

Протягом 9 місяців 2010 року Україну відвідали 16,6 млн. в'їзних туристів, що на 0,8% або на 139 тис. осіб більше, ніж за аналогічний період 2009 року. Зростання обсягів в'їзного потоку відбулося за рахунок зростання числа поїздок з приватною метою. Поїздки з приватною метою зросли на 36%. Найбільше зростання спостерігається по туристах з Росії (на 893 тис. осіб), Словаччини (на 22 тис. осіб), Угорщини (на 141,4 тис. осіб), Азербайджану (на 6,6 тис. осіб), Німеччини (на 4,3 тис. осіб).

Поїздки з організованого туризму зменшилися на 16%. Найбільше падіння турпотоку спостерігається з Білорусі (на 47 тис. осіб), Канади (на 2,1 тис. осіб), Польщі (23,5 тис. осіб), Росії (140,3 тис. осіб), США (3 тис. осіб).

Поїздки зі службовою метою зменшилися на 23%. Найбільше падіння спостерігається за турпотоками з Латвії (на 0,8 тис. осіб), Молдови (на 0,9 тис. осіб), Польщі (на 3,9 тис. осіб), Росії (на 112,6 тис. осіб), Туреччини (на 0,6 тис. осіб).

Таблиця 2.5

Структура в'їзного турпотоку за мотивацією:

Службова поїздка	564,9 тис. осіб	3% потоку	зменшення на 14%
Організований туризм	1002,2 тис. осіб	6% потоку	зменшення на 16%
Приватний туризм	15027,3 тис. осіб	91% потоку	збільшення на 36%

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

У структурі в'їзного турпотоку відбулися такі зміни – частка організованого туризму зменшилася з 7% за 9 місяців 2009 року до 6% за 9 місяців 2010 року, частка приватного туризму збільшилась з 89% за 9 місяців 2009 року до 91% за 9 місяців 2010 року, частка службових поїздок зменшилася з 4% за 9 місяців 2009 року до 3% за 9 місяців 2010 року.

Спадання в'їзного турпотоку з країн ЄС відбулося в основному за рахунок зменшення кількості подорожуючих з Польщі (на 18% або на 360,7 тис. осіб), Чехії (на 3% або на 1,3 тис. осіб), Данії (на 12% або на 1,2 тис. осіб), Болгарії (на 46% або на 8,9 тис. осіб), Румунії (на 13,9% або на 113,8 тис. осіб). Зростання в'їзного турпотоку з країн СНД відбулося в основному за рахунок збільшення кількості подорожуючих Азербайджану (на 14% або на 7,2 тис. осіб), Казахстану (на 17% або на 5,7 тис. осіб), Киргизстан (на 52% або на 4 тис. осіб), Узбекистан (на 10% або на 7,3 тис. осіб), Росія (на 11% або на 640,4 тис. осіб).

Таблиця 2.6

Структура в'їзного турпотоку за країнами походження:

Країни СНД	12,1 млн. осіб	73% потоку	збільшення на 3%
Країни ЄС	4,1 млн. осіб	25% потоку	зменшення на 7%
Інші країни	376,2 тис. осіб	2% потоку	збільшення на 9%

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

Зі всієї маси іноземних відвідувачів не більше 3,5% обслуговується українськими туроператорами і турагентами. Останні приїжджають зі службовою або приватною метою, або обслуговуються іноземними турфірмами. Показники роботи українських ліцензіатів туристичної діяльності за 2002-2005 роки наведено в таблиці 2.8. Остання ж аналітична довідка про роботу туроператорів та турагентів є за 2009 рік (дані за формою № 1-ТУР).

Таблиця 2.7

Рейтинг 10 головних країн в'їзного туризму за 9 місяців 2010 року

		осіб	частка	9міс. 2010 / 9 міс. 2009
	Всього	16594427	100%	0,8%
1	Росія	6339053	38%	+ 11%
2	Молдова	3138578	19%	- 6%
3	Білорусь	2335093	14%	- 2%
4	Польща	1633054	10%	- 18%
5	Румунія	735046	5%	- 14%
6	Угорщина	704310	4%	+ 25%
8	Словаччина	460532	3%	+ 5%
7	Німеччина	176319	1%	+ 1%
9	США	98982	0,6%	+ 0,3%
10	Узбекистан	83336	0,4%	+ 10%
	Разом 10 країн	15704303	95%	

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

Протягом 2009 року туристичні послуги фактично надавали 4829 ліцензіата, з них: туроператорів – 1475 і турагентів – 3354, відповідно 31% та 69%. Отже, у 2009 році туристичну діяльність здійснювали 66% ліцензіатів, у 2008 року, фактично працювали 76% ліцензіатів. Тобто, за 2009 рік число непродуктивних ліцензіатів зросло.

Пріоритетними видами туристичної діяльності у 2009 році, як і у 2008 році, залишаються внутрішній та виїзний туризм. В цілому по Україні на внутрішній туризм припадає 48% туристів, обслугованих ліцензіатами, 40% – на виїзний туризм та 12% на в'їзний.

Таблиця 2.8

Показники в'їзного туризму, обслугованого ліцензіатами України

Назва показника	2002	2003	2004	2005
Загальна кількість в'їзних (іноземних) туристів, обслугованих туроператорами, тис. осіб	417,7	590,6	436,3	326,4
Обсяг наданих їм послуг, млн. грн.	345,6	452,3	450,5	409,6
Середня вартість путівки в'їзного туризму, грн.	827	766	1033	1255
Середня тривалість 1 подорожі, туро-днів	6,9	7,2	6,8	8,2
Середня вартість 1 туро-дня, грн.	120	107	153	153

Таблиця складена автором за матеріалами: [86]

Кількість в'їзних (іноземних) туристів, обслугованих ліцензіатами протягом 2009 року, становила 913,6 тис. осіб, що менше на 24% або на 90,5 тис. осіб, у порівнянні з 2008 роком. Зростання кількості обслугованих в'їзних туристів протягом року, відбулось лише в таких областях: Луганській (на 29% або на 37 осіб), Івано-Франківській (на 28% або на 483 особи), Тернопільській (у 2 рази або на 233 особи), та Харківській (на 25% або на 2,2 тис. осіб).

Найменша кількість іноземних туристів - 27 осіб – обслугована ліцензіатами туристичної діяльності в Житомирській області, це дорівнює 0,005% від обсягу по Україні. Також дуже низький цей показник в Сумській (134 особи або 0,026%), Луганській (163 особи або 0,03%), Черкаській (441 особи або 0,09%), Тернопільській (453 особи або 0,09%), Кіровоградській (541 особи або 0,11%), Київській (611 осіб або 0,12%) та Полтавській (718 особа або 0,14%).

За географічними напрямками туристичні потоки майже не зазнали змін. Як і у попередніх роках до України приїздили переважно з Росії (44%), США (10%), Білорусії (5%), Німеччини (4%), Англії (3,6%). Традиційно більше 80% іноземних туристів припадає на 4 регіони: м. Київ (50%), АР Крим (16,6%), м. Севастополь (11%), Одеську область (5,7%).

2.2. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Істотну роль у розвитку туристичного бізнесу в Україні відіграє конкурентоспроможність національної економіки.

Оцінкою конкурентоспроможності країн світу займається Всесвітній Економічний Форум, починаючи з 1979 року. Індeksi конкурентоспроможності – глобальний (GCI), торгівельний (GETI), туристичний (TTCI), які розраховуються спеціалістами Форуму щорічно, використовуються урядами, вченими й бізнес-лідерами в усьому світі, як інструмент для кращого розуміння сильних і слабких сторін їхніх економік, а також для точного визначення необхідних економічних реформ і заходів Розрахунок Індeksu Глобальної

Конкуренентоспроможності (GCI) вже поширюється на регіони окремих країн, зокрема в Україні [54].

За останні роки (2007–2009) Всесвітній Економічний Форум підготував і опублікував три розгорнуті доповіді щодо Індексу конкурентоспроможності туризму і подорожей (ТТСІ або ІКТ), які містять аналіз і рейтинги туристичної конкурентоспроможності 133 країн світу, в тому числі й України [50, 51, 52].

Під час складання цього рейтингу використовуються два джерела інформації. Перше джерело – оглядова інформація – формується за результатами опитів представників топ-менеджмента в оцінюваних країнах. Опитування дозволяють оцінити такі чинники, як практика управління, трудові стосунки, корупція, стан навколишнього середовища, якість життя тощо.

Друге джерело – це фактичні дані, набір перевіреної статистичної інформації, отриманої від національних служб статистики і спеціальних досліджень, які проводяться міжнародними організаціями (огляди Міжнародного Валютного Фонду, Всесвітнього Банку, Всесвітнього Економічного Форуму, Програми розвитку ООН та інших).

Повний ІКТ країни обчислюється як середня арифметична величина з трьох субіндексів: а) законодавча база туризму; б) бізнес-середовище й інфраструктура туризму; з) людські, культурні і природні ресурси індустрії подорожувань та туризму (табл. 2.9).

Субіндекси обчислюються як середні арифметичні величини по 14 блокам, які складаються з фактичних кількісних і аналітичних якісних показників, що приводяться до шкали від 1 до 7.

Велика кількість факторів, інституцій та прийнятих рішень, які впливають на національну конкурентоспроможність, стосуються сфери відповідальності місцевої влади. В більшості країн регіональні уряди завжди демонструють значні відмінності. Це стосується ефективності місцевої адміністрації, керування інфраструктурою, розробки й використання нових технологій тощо. Нарешті, в розвинутих країнах протягом останніх років зростає фіскальна й

адміністративна децентралізація, яка ставить регіони й міста на більш високий рівень в економічній політиці. Завдяки цьому спостерігається зростаючий інтерес до дослідження конкурентоспроможності регіонів і міст.

Таблиця 2.9

Субіндекси і складові Індексу Конкурентоспроможності туризму

А. Основи регулювання	В. Бізнес-середовище й інфраструктура	С. Людські, культурні й природні ресурси туризму
1. Політичні правила й норми	6. Інфраструктура повітряних перевезень	11. Людські ресурси
2. Прийнятність середовища	7. Інфраструктура наземних перевезень	12. Привабливість для подорожування та туризму
3. Безпека й надійність	8. Туристична інфраструктура	13. Природні ресурси
4. Охорона здоров'я й гігієна	9. Інфраструктура інформаційних та комунікаційних технологій	14. Культурні ресурси
5. Пріоритетність подорожування й туризму	10. Конкурентоспроможність цін в індустрії подорожування та туризму	

Таблиця складена автором за матеріалами: [50]

Методика Всесвітнього Економічного Форуму вже була застосована до деяких регіонів України. Її результати опубліковані в «Основних положеннях Звіту про конкурентоспроможність України 2008» [40].

Саме в цьому контексті Всесвітній Економічний Форум проводив аналіз конкурентоспроможності українських регіонів, використовуючи методологію Індексу Глобальної Конкурентоспроможності. У 2006 році працювала спеціальна дослідницька група – збирала фактичні дані з відомчих джерел і проводила Опитування Керівників Бізнесу, що є основою для розрахунку Індексу Глобальної Конкурентоспроможності.

Ця репрезентативна вибірка охоплювала області з різних географічних частин країни, а також регіони з різними економічними структурами й культурними особливостями – 12 із 27 регіонів України (Дніпропетровська, Закарпатська, Львівська, Сумська, Хмельницька, Донецька, Полтавська, Вінницька, Херсонська й Черкаська області, АР Крим, а також місто Київ).

Очевидно, що аналогічним чином можна оцінити і регіональні відмінності конкурентоспроможності туристичної індустрії України, визначити для кожної області Індекси конкурентоспроможності туризму.

Таблиця 2.10

Оцінки конкурентоспроможності індустрії туризму України

Показник	Рейтинг			Бал (1-7)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Загальний рейтинг	78	77	77	3,9	3,8	3,8
Основи регулювання	76	59	62	4	4,5	4,7
Політичні правила й норми	88	100	104	4	3,7	3,8
Прийнятність середовища	109	83	79	3	4,2	4,3
Безпека й надійність	73	93	86	4,2	4,5	4,7
Охорона здоров'я й гігієна	39	17	18	5,5	6,4	6,4
Пріоритетність подорожування й туризму	90	96	87	3,3	3,8	4
Бізнес-середовище й інфраструктура	73	78	72	3,2	3,2	3,4
Інфраструктура повітряних перевезень	87	98	94	2,6	2,4	2,6
Інфраструктура наземних перевезень	67	84	72	3,4	3,2	3,3
Туристична інфраструктура	75	62	55	2,7	3,5	3,7
Інфраструктура інформаційних та комунікаційних технологій	64	52	51	2,6	3,1	3,4
Конкурентоспроможність цін в індустрії подорожування та туризму	37	115	116	4,9	3,9	3,9
Людські, культурні й природні ресурси туризму	89	100	103	4,4	3,5	3,5
Людські ресурси	73	80	68	5	4,9	5,1
Привабливість для подорожування та туризму	немає даних	62	66	немає даних	4,8	4,7
Природні ресурси		104	112		2,4	2,4
Культурні ресурси	118	84	88	3,1	1,9	1,8

Таблиця розроблена автором за матеріалами: [50, 51, 52]

2.3. РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ

За кількістю підприємств, що надавали послуги, лідирують наступні області: Київська область з містом Києвом (1102), АР Крим з містом Севастополем (465), Харківська (302), а також Донецька (257) та Дніпропетровська (231) областях. Найменшу кількість підприємств мають Кіровоградська (28), Житомирська (37), Чернігівська (46) та Закарпатська (49) області. Середня кількість подібних підприємств по Україні становить 153 одиниці (табл. 2.11).

Кількість працівників підприємств-ліцензіатів в загалом по Україні складає 23 тис. осіб. Найбільша кількість працівників налічується Київській області разом з містом Києвом (6901), АР Крим разом з містом Севастополем (4603), Одеській (1196), Харківській (1090) та Дніпропетровській (1005) областях. Найменша ж кількість останніх спостерігається в Житомирській (110), Сумській (126) та Чернігівській (166) областях.

Навантаження на одного суб'єкта туристичної діяльності – це показник, який відображає скільки місцевих жителів доводиться на одного суб'єкта туристичної діяльності. Завдяки йому можна виявити існує надлишок чи недолік в області туристичних фірм. Найбільше навантаження на одного суб'єкта туристичної діяльності доводиться в таких областях як Кіровоградська (37,6 тис. чол.), Житомирська (35,6 тис. чол.) і Вінницька (33,7 тис. чол.). Найменше місцевих жителів на одну туристичну фірму спостерігається Київській області разом з містом Києвом (4,1 тис. чол.) та АР Крим разом з містом Севастополем (5,1 тис. чол.).

Найбільше значення за обсягом наданих послуг спостерігалось в наступних областях: Київська разом з містом Києвом, АР Крим разом з містом Севастополем, Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях. Найменше значення по цьому показнику мають Вінницька, Кіровоградська та Житомирська області.

Таблиця 2.11

Основні показники суб'єктів туристичної діяльності України в 2007 році

№	Найменування області	Чисельність населення, тис. чол. (2007)	Кількість підприємств, що надавали послуги, одиниць	Середньо-облікова кількість працівників в (осіб)	Навантаження на одне СТДУ, тис. чол.	Обсяг наданих послуг, тис. грн.	Обсяг наданих послуг на 1 працівника, тис. грн.
1	АР Крим і Севастополь	2356	465	4603	5,1	845699	184
2	Вінницька	1687	50	285	33,7	11722	41
3	Волинська	1038	48	392	21,6	24192	62
4	Дніпропетровська	3423	231	1005	14,8	273378	272
5	Донецька	4581	257	922	17,8	236518	257
6	Житомирська	1317	37	110	35,6	12837	117
7	Закарпатська	1244	49	524	25,4	28462	54
8	Запорізька	1847	125	543	14,8	64576	119
9	Івано-Франківська	1385	63	443	22,0	54727	124
10	Київська і Київ	4469	1102	6901	4,1	3255177	472
11	Кіровоградська	1053	28	549	37,6	16125	29
12	Луганська	2382	96	272	24,8	12824	47
13	Львівська	2568	156	790	16,5	123686	157
14	Миколаївська	1212	59	505	20,5	36782	73
15	Одеська	2396	191	1196	12,5	124637	104
16	Полтавська	1541	95	401	16,2	49416	123
17	Рівненська	1154	60	221	19,2	22321	101
18	Сумська	1211	59	126	20,5	17917	142
19	Тернопільська	1105	53	180	20,9	15193	84
20	Харківська	2812	302	1090	9,3	105411	97
21	Херсонська	1138	55	451	20,7	29139	65
22	Хмельницька	1361	64	196	21,3	30430	155
23	Черкаська	1328	70	257	19,0	19308	75
24	Чернівецька	906	72	541	12,6	29013	54
25	Чернігівська	1152	46	166	25,0	16505	99
	Україна - усього	46667	3833	22669	12,2	5455997	241

Таблиця складена та розрахована автором за матеріалами: [86]

Показник обсягу наданих послуг на 1 працівника показує який об'єм в грошовому вимірі доводиться на 1 працівника туристичної фірми. На першому місці по даному показнику знаходяться Київська область разом з містом Києвом, АР Крим разом з містом Севастополем, Дніпропетровська та Донецька області. На останньому місці є такі області: Кіровоградська, Вінницька та Луганська (табл. 2.11).

По кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України лідирують Київська область разом з містом Києвом (45%), АР Крим разом з містом Севастополем (13,9%), Дніпропетровська (4,1%), Донецька (3,7%) та Харківська (3,3%) області. Найменше значення по даному показнику мають Житомирська (0,3%) та Сумська (0,5%) області.

Найбільша кількість іноземних туристів спостерігалась в Київській області разом з містом Києвом (287,8 тис. осіб), АР Крим разом з містом Севастополем (202,7 тис. осіб), Одеській (52,2 тис. осіб) області. Найменша їх кількість спостерігалась в областях Житомирській (0,0 тис.), Тернопільській (0,0 тис.), Луганській (0,2 тис.) та Сумській (0,2 тис.).

По кількості туристів-громадян України, які виїжджали за кордон лідирують Київська область разом з містом Києвом (1131,6 тис. осіб), Дніпропетровська (81,1 тис. осіб), Донецька (64,5 тис. осіб) та Харківська (54,5 тис. осіб). Найменшу кількість останніх спостерігалось в Житомирській (3,8 тис. осіб) та Херсонській (5,6 тис. осіб) областях. Середнє значення цього показника по Україні складає 66,4 тис. осіб.

Найбільша кількість внутрішніх туристів спостерігалась в таких областях як Київська область разом з містом Києвом (414,9 тис. осіб), АР Крим разом з містом Севастополем (339,1 тис. осіб), Донецька (85,7 тис. осіб), Харківська (72,4 тис. осіб) та Дніпропетровська (71,6 тис. осіб). Найменша же кількість внутрішніх туристів була в Житомирській (9,1 тис. осіб) та Сумській (13,5 тис. осіб) областях. Середня кількість останніх по країні становила 70,7 тис. осіб.

По кількості екскурсантів лідирують АР Крим разом з містом Севастополем (880 тис. осіб), Київська область разом з містом Києвом (254,7 тис. осіб), Запорізька (80,0 тис. осіб), Львівська (79,3 тис. осіб) області. Найменша кількість екскурсантів була в Чернівецькій (16,9 тис. осіб) та Кіровоградській (17,4 тис. осіб) областях. Середня кількість екскурсантів по Україні становила майже 77 тис. осіб.

Таблиця 2.12

Розвиток туризму по областях України
у розрахунку на 1000 жителів (2007 рік)

№	Найменування області	Кількість туристів, обслугованих СТДУ, осіб на 1000 жителів	Іноземні туристи, осіб на 1000 жителів	Виїзні туристи, осіб на 1000 жителів	Внутрішні туристи, осіб на 1000 жителів	Екскурсанти, осіб на 1000 жителів	Прибуток СТДУ від одного туриста, грн.
1	АР Крим і Севастополь	241	86,0	11	144	373	1488
2	Вінницька	28	1,7	7	20	13	246
3	Волинська	66	4,9	10	51	34	352
4	Дніпропетровська	49	4,6	24	21	8	1623
5	Донецька	33	0,4	14	19	4	1557
6	Житомирська	10	0,0	3	7	15	998
7	Закарпатська	59	7,2	9	42	35	390
8	Запорізька	62	9,6	16	37	43	563
9	Івано-Франківська	26	0,8	6	19	38	1532
10	Київська і Київ	410	64,4	253	93	57	1775
11	Кіровоградська	36	0,7	7	28	17	430
12	Луганська	25	0,1	6	19	17	217
13	Львівська	46	3,7	23	19	31	1055
14	Миколаївська	48	5,3	6	37	18	633
15	Одеська	56	21,8	19	15	31	937
16	Полтавська	47	1,2	8	38	18	683
17	Рівненська	50	3,2	9	38	22	386
18	Сумська	17	0,2	6	11	15	869
19	Тернопільська	30	0,0	6	24	18	459
20	Харківська	48	3,0	19	26	14	779
21	Херсонська	62	6,8	5	51	24	410
22	Хмельницька	42	0,6	11	30	22	536
23	Черкаська	31	0,8	5	25	18	472
24	Чернівецька	84	8,8	29	45	19	383
25	Чернігівська	29	2,1	6	21	25	501
	Україна - усього	87	13,9	36	38	41	1338

Таблиця складена та розрахована автором за матеріалами: [86]

Для того, щоб реально виявити рівень розвитку туристської індустрії в регіоні потрібно ввести відносні показники, які б показали залежність останніх від кількості місцевих жителів. Тому наступні показники були розраховані на 1000 місцевих жителів (табл. 2.12): кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України; кількість іноземних туристів; кількість виїзних туристів; кількість внутрішніх туристів; кількість екскурсантів.

Найбільша кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України на 1000 місцевих жителів приходить на Київську область разом з містом Києвом (410 осіб), АР Крим разом з містом Севастополем (241 особа). Найменша їх кількість – на Житомирську (10 осіб) та Сумську (17) області. По Україні цей показник становить 87 осіб.

Найбільша кількість іноземних туристів на 1000 місцевих жителів спостерігається в АР Крим разом з містом Севастополем (86 осіб), Київській області разом з містом Києвом (64,4 особи) та Одеській (21,8 особи) області. Найменша їх кількість в Житомирській та Тернопільській областях – менш ніж як 1 особа. По Україні іноземних туристів на 1000 місцевих жителів доводиться майже 14 чоловік.

По кількості виїзних туристів, які приходяться на 1000 місцевих жителів лідирує Київська область разом з містом Києвом – 253 особи. Далі йдуть Чернівецька (29), Дніпропетровська (24) та Львівська (23) області. Мінімальне значення по цьому показнику мають Житомирська (3 особи), Херсонська (5 осіб), Черкаська (5 осіб) області. По Україні даний показник становить 36 осіб.

По кількості внутрішніх туристів, які приходяться на 1000 місцевих жителів лідирують АР Крим разом з містом Севастополем (144 особи) та Київська область разом з містом Києвом (93 особи). Найменше значення мають Житомирська (7 осіб) та Сумська (11 осіб) області. По Україні кількість внутрішніх туристів на 1000 місцевих жителів складає 38 осіб.

АР Крим разом з містом Севастополем та Київська область разом з містом Києвом є лідерами по кількості екскурсантів, які приходяться на 1000 місцевих жителів – 373 та 57 осіб відповідно. Найменша кількість останніх спостерігається в Донецькій області і становить 4 особи. По Україні даний показник становить 41 особу.

Таким чином, за офіційними даними статистики туризму в Україні можна зробити такі висновки про рівень розвитку туризму і туристичного бізнесу (табл. 2.13):

Таблиця 2.13

Розвиток туризму за областями України
в розрахунку на 1000 жителів (2007 рік)

Найменування області	Індекс прибутку СТДУ (прибуток на одного жителя)	Індекс загальної кількості туристів, обслугованих СТДУ (на душу населення)	Індекс кількості екскурсантів (на душу населення)	Інтегральний індекс (по трьом індексам) від середнього по Україні	Інтегральний індекс (по трьом індексам) від рівня Житомирської області	Індекс продуктивності праці СТДУ (прибуток на одного працівника)
АР Крим і Севастополь	3,07	2,76	9,06	4,49	28,42	0,76
Вінницька	0,06	0,32	0,31	0,19	1,19	0,17
Волинська	0,20	0,76	0,83	0,50	3,15	0,26
Дніпропетровська	0,68	0,56	0,19	0,53	3,36	1,13
Донецька	0,44	0,38	0,11	0,34	2,17	1,07
Житомирська	0,08	0,11	0,35	0,16	1,00	0,48
Закарпатська	0,20	0,67	0,86	0,48	3,04	0,23
Запорізька	0,30	0,71	1,05	0,59	3,73	0,49
Івано-Франківська	0,34	0,30	0,91	0,47	2,98	0,51
Київська і Київ	6,23	4,70	1,38	4,64	29,34	1,96
Кіровоградська	0,13	0,41	0,40	0,27	1,69	0,12
Луганська	0,05	0,28	0,41	0,20	1,24	0,20
Львівська	0,41	0,52	0,75	0,52	3,32	0,65
Миколаївська	0,26	0,55	0,43	0,38	2,37	0,30
Одеська	0,45	0,64	0,75	0,57	3,60	0,43
Полтавська	0,27	0,54	0,44	0,38	2,41	0,51
Рівненська	0,17	0,57	0,53	0,36	2,27	0,42
Сумська	0,13	0,19	0,37	0,20	1,29	0,59
Тернопільська	0,12	0,34	0,44	0,25	1,61	0,35
Харківська	0,32	0,55	0,34	0,38	2,43	0,40
Херсонська	0,22	0,71	0,57	0,43	2,73	0,27
Хмельницька	0,19	0,48	0,53	0,35	2,20	0,65
Черкаська	0,12	0,35	0,43	0,26	1,63	0,31
Чернівецька	0,27	0,96	0,45	0,49	3,09	0,22
Чернігівська	0,12	0,33	0,60	0,29	1,85	0,41
Україна - усього	1,00	1,00	1,00	1,00	6,33	1,00

Таблиця складена та розрахована автором за даними таблиць 2.11, 2.12

– лідерами за обсягом прибутків суб'єктів туристичної діяльності України є Київська область разом з містом Києвом та АР Крим разом з містом Севастополем, що свідчить про те, що туристичні фірми цих регіонів мають найбільші прибутки; найменші індекси були в Луганській та Вінницькій областях;

– найбільші показники за індексом загальної кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України мають Київська область разом з містом Києвом та АР Крим разом з містом Севастополем, що свідчить про те, що найбільша кількість туристів, які приходяться на душу населення спостерігались саме в цих регіонах; найменші значення мають Сумська та Житомирська області;

– визначення індексу кількості екскурсантів виявило, що найбільша їх кількість спостерігалась в АР Крим разом з містом Севастополем та Київській області разом з містом Києвом. АР Крим випереджає загальний по Україні показник в 9 разів, а Київська область – всього в 1,38 раза; найменші значення мають Донецька та Дніпропетровська області, індекс кількості екскурсантів яких відстає від середнього по Україні майже в 10 та 5 разів відповідно;

– інтегральний індекс за трьома попередніми індексами найбільший в Київській області разом з містом Києвом та АР Крим разом з містом Севастополем, він випереджає середній по Україні в 4,64 і 4,49 раза відповідно;

– Київська область разом з Києвом та АР Крим разом з Севастополем випереджають рівень Житомирської області, яка виявилась найменш розвиненою за рівнем туристичної індустрії більше ніж в 29 та 28 разів відповідно за інтегральним індексом. Найбільш близькими до Житомирської області за інтегральним індексом (по трьом індексам) виявились Вінницька, Луганська та Сумська області;

– найвищий індекс продуктивності праці суб'єктів туристичної діяльності України виявився в Київській області разом з Києвом, середній по Україні він випереджає майже в 2 рази, також вищі за середній по Україні індекси в Дніпропетровській та Донецькій областях; в Кіровоградській та Вінницькій областях даний індекс відстає від середнього по Україні майже в 8 та 7 разів відповідно.

Таблиця 2.14

Транспортна інфраструктура України

Адміністративна одиниця	Перевезення водним транспортом пас./чол	Перевезення авіатранспортом млн. пас.	Перевезення авіатранспортом пас./чол	Технічне обслуговування та ремонт автомобілів грн./особу	Діяльність транспорту грн./особу
АР Крим	31,6	13,1	5,7	22,6	751,6
Вінницька	3,6	7,2	4,2	13,0	512,3
Волинська		2,9	2,9	28,8	593,0
Дніпропетровська	0,2	17,7	5,2	26,1	632,2
Донецька		16,8	3,7	18,3	609,2
Житомирська		4,7	3,6	27,9	191,8
Закарпатська		4,2	3,5	8,7	455,9
Запорізька	0,2	10,2	5,7	17,3	338,5
Івано-Франківська		6	4,6	15,2	267,5
Київська	2,2	18,4	4,2	77,6	2052,2
Кіровоградська		3,5	3,5	7,6	1133,3
Луганська		10,4	4,3	17,3	328,2
Львівська		8,3	3,3	23,3	1156,7
Миколаївська	0,4	5,9	4,9	16,1	935,6
Одеська	0,0	9,1	3,8	19,5	2431,0
Полтавська		6,7	4,5	14,0	294,5
Рівненська		4,3	3,9	16,0	687,8
Сумська		4,5	3,8	9,5	278,1
Тернопільська		3,3	3,0	21,6	225,6
Харківська		8,6	3,1	30,4	496,6
Херсонська	1,6	3,5	3,2	25,3	581,8
Хмельницька		5,3	4,1	4,5	191,3
Черкаська		5,2	4,0	11,1	449,1
Чернівецька		2,9	3,2	4,9	2097,5
Чернігівська		3,6	3,3	5,5	304,3
Усього по Україні	2,0	186,3	4,1	24,1	816,3

Таблиця складена та розрахована автором за матеріалами: [86]

Таблиця 2.15

Класифікація регіонів України за рівнем розвитку інфраструктури

Рівень	Регіони
Дуже низький (< 10,0)	Луганська
Низький (10,0-10,5)	Чернівецька, Херсонська, Тернопільська, Закарпатська, Хмельницька, Сумська, Івано-Франківська, Кіровоградська
Середній (10,51-11,0)	Донецька, Черкаська, Волинська, Рівненська, Житомирська, Миколаївська, Вінницька
Високий (11,01-12,0)	Полтавська, Чернігівська, Дніпропетровська, Львівська
Дуже високий (> 12,0)	Харківська, АР Крим, Київська, Одеська, Запорізька

Таблиця складена та розрахована автором за матеріалами: [47]

Таблиця 2.16

Обсяг наданих у туристичній сфері послуг

Адміністративна одиниця	Оренда машин та устаткування грн./особу	Діяльність готелів грн./особу	Організація подорожей грн./особу	Діяльність в сфері культури, спорту, відпочинку, розваг грн./особу
АР Крим	29,4	296,9	195,3	91,6
Вінницька	12,1	10,0	2,1	17,0
Волинська	19,4	20,0	2,2	23,0
Дніпропетровська	25,9	24,4	4,2	67,6
Донецька	98,0	458,3	6,9	76,2
Житомирська	3,2	4,9	1,7	33,8
Закарпатська	10,6	26,9	11,6	37,7
Запорізька	9,2	61,1	8,4	57,0
Івано-Франківська	24,0	17,2	28,6	24,4
Київська	69,3	244,5	188,6	1092,1
Кіровоградська	9,5	13,0	0,9	22,5
Луганська	3,2	8,8	1,2	34,6
Львівська	33,9	40,9	20,9	98,3
Миколаївська	12,7	28,1	4,6	26,2
Одеська	23,7	75,2	35,6	134,9
Полтавська	3,1	20,3	2,6	40,2
Рівненська	3,9	13,6	2,4	32,6
Сумська	4,1	14,0	2,6	37,5
Тернопільська	0,6	11,9	4,4	18,0
Харківська	25,2	21,4	6,3	82,8
Херсонська	6,4	72,6	6,3	40,7
Хмельницька	2,5	11,1	3,0	38,3
Черкаська	0,5	10,3	5,4	45,4
Чернівецька	3,6	12,4	17,7	70,8
Чернігівська	0,6	10,7	3,2	21,3
Усього по Україні	27,9	103,2	35,3	156,8

Таблиця складена та розрахована автором за матеріалами: [86]

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

У першій частині розділу розглянуті динаміка та структура в'їзного туризму в Україні. Спостерігається скорочення організованого туризму в Україні. Хоча Держприкордонслужба і реєструє зростання кількості осіб, що подорожують з туристичною метою, дедалі більша їх частина самостійно займається організацією поїздки. У 1995 році частка організованого в'їзного туризму в Україну становила 55%, у 2000 році – 16,6%, у I півріччі 2008 року – 3% при тому, що за аналогічний період 2007 року вона становила 2%. Це є наслідком

спрощеного режиму перетину українських кордонів. Крім того, велика кількість інформації в мережі Інтернет та вільний доступ до неї сприяє поширенню електронної комерції у вигляді торгівлі послугами, що спонукає іноземців все рідше звертатися до послуг туроператорів.

Переважає більшість в'їзних туристів, – як організованих, так і неорганізованих – є громадянами сусідніх держав, а саме Росії, Білорусії і Молдови. Як правило, вони користуються послугами розміщення, харчування чи іншими без посередництва вітчизняних туроператорів, що впливало би на підвищення вартості сервісного обслуговування готелями чи санаторіями. Крім того, закордонні турфірми мають можливість укладення договорів безпосередньо із готелями, санаторіями, базами відпочинку. Ще одним варіантом перебування закордонних туристів є приватний сектор, послуги з розміщення в якому надають дуже мало турфірм. Закордонні туристи на час подорожі можуть проживати у родичів чи знайомих, котрі мешкають на території цієї країни.

У другій частині підрозділу проаналізована конкурентоспроможність туристичної галузі України, зроблений її аналіз за методикою Всесвітнього економічного форуму.

В останній частині розділу проаналізовано рівень розвитку індустрії туризму за регіонами України, зроблено детальний аналіз розвитку туристичної індустрії за областями.

РОЗДІЛ 3. РІВЕНЬ РОЗВИТКУ І ДИНАМІКА В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ

3.1. ДОНЕЦЬКИЙ РЕГІОН

Донецький економіко-географічний регіон складається з двох областей: Донецької та Луганської. Серед них в'їзний туризм краще розвинений у Донецькій області.

Донецька область розташована на південному сході країни. Вона займає 4,4% загальної території України і є найбільшою з областей України за чисельністю населення: станом на 1 липня 2010 року це 4,45 млн. чол.

В області налічується 70 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 17,7 тис. га. На Донеччині на державному обліку перебуває 4,2 тисячі пам'яток, з них — 75 пам'яток належить до архітектурної спадщини [41, с. 302].

Регіон має сприятливі умови для оздоровчо-рекреаційного туризму. В області зосереджено 16% санаторно-курортних закладів України. У межах області знаходиться майже 110 км узбережжя Азовського моря з унікальними мілководними піщаними пляжами, національний природний парк «Святі гори» (м. Святогірськ), Хомутовський степ, заповідник Кам'яні Могили, Слов'янські озера карстового походження, Краснолиманський ліс з унікальним кліматом.

М'який клімат узбережжя Азовського моря, русла річки Сіверський Донець, лікувальні грязі, джерела мінеральних, радонових вод також належать до рекреаційних ресурсів області. Унікальною є діяльність оздоровчого спелеосанаторію у соляній шахті міста Соледар Артемівського району [87].

Індустрія туризму в регіоні представлена 523 закладами оздоровлення та відпочинку, 79 підприємством готельного господарства, 270 суб'єктами господарської діяльності.

У 2006 році обсяг туристичних послуг області досяг 196,3 млн. грн., що на 46% більше, ніж у 2005 році. Кількість туристів у 2009 році склала 123 тис. чол., у тому числі 3,1 тис. іноземних громадян. Якщо кількість в'їзних туристів

у Донецькій області повільно зростає, то загальна кількість туристів протягом 2008-2009 років скоротилася на 32,8 тис. чол. (рис. 3.1.).

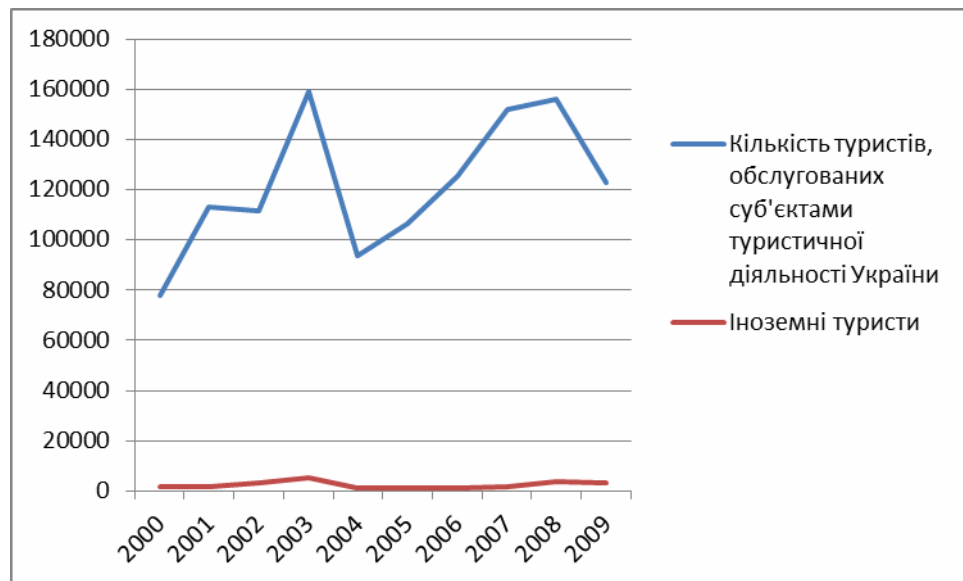

Рис. 3.1. Динаміка туристичних потоків у Донецькій області [62]

Готельна мережа Донецької області поступово зростає. Її розвитку, зокрема, сприяє участь області в проведенні Чемпіонату Європи з футболу 2012 року. У рамках підготовки до нього на території Донецької області почалося будівництво 21 готелю на 2240 номерів.

Таблиця 3.1

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Донецькій області

Донецька область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	73	70	71	71	73	69	70	70	75	79
Кількість номерів	3240	3180	3114	3058	3209	3154	3289	3350	3371	3274
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	57	55,8	54,6	58,8	65,3	67,5	69,1	70,4	71,9	75,7
Одноразова місткість, місць	910	5870	5695	5424	5628	5457	5718	5805	5764	5676
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	154,9	164,7	177	209,8	171,5	180,5	211,9	207,1	154,7	116,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [62]

У Донецькій області спостерігається поступове скорочення кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Це не стосується лише дитячих оздоровчих таборів, кількість яких постійно зростає і станом на 200 рік складала 979 одиниць(табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Донецькій області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	20	4,2	76	5,3	52	9,5	372	45,2	494	33,5
2001	22	4,7	67	5,5	56	12,4	353	40,8	662	37,8
2002	24	4,8	63	4,3	61	13,5	323	37,3	688	36,3
2003	22	4,7	62	4,3	58	12,8	310	34,1	776	32,2
2004	22	5,0	57	4,2	52	11,5	303	32,4	787	33,0
2005	21	4,9	51	3,8	52	11,3	294	33,5	924	33
2006	19	4,2	46	3,4	49	11,5	261	31	923	30,8
2007	19	4	45	3,4	50	11,1	251	30,5	938	29,5
2008	18	4	44	3,7	50	10,3	243	31,3	938	28,3
2009	18	4,1	43	3,6	50	11	240	29,4	979	25,?

Таблиця складена автором за матеріалами: [62]

Область володіє розвинутою транспортною мережею. Донецька залізниця – одна з найбільших в Україні (45% загального обсягу навантаження по Укрзалізниці і 15% обсягу відправлень пасажирів). Область має зручне автомобільне сполучення з іншими регіонами України і півднем Росії. За якістю дороги відносяться до вищих категорій автодоріг в Україні. У містах Донецьк і Маріуполь розташовані міжнародні аеропорти. Пасажиро-транспортний аеродром є також в Краматорську. У Маріуполі діє один з найбільших портів в Україні.

Луганська область розташована на крайньому сході України. Вона посідає шосте місце за населенням (2,34 млн. чол.) і десяте за площею серед областей України.

На Луганщині розташовано 87 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 6,5 тис. га, в тому числі Луганський заповідник із відділами Провальський степ, Стрілецький степ, Станично-Луганський відділ.

Серед пам'яток природи також комплексна Айдарська тераса, геологічна тераса Конгресів яр, парки «Гостра могила» і «Дружба».

Найважливішою складовою природних рекреаційних ресурсів є мінеральні води. Основними рекреаційними вузлами є Кремінський (озера, ліси), Старобільський та Новоайдарський (ліси і мінеральні джерела). У Луганській області на державному обліку перебуває 9,5 тисяч пам'яток, у тому числі 341 пам'ятка архітектури [41,с. 305].

У Луганську діє один міжнародний аеропорт, який станом на 2010 рік не виконував регулярних зарубіжних рейсів. В області розгалужена мережа залізничних шляхів. Автомобільне сполучення включає транзитні магістралі в Росію.

В'їзний туризм розвивається дуже слабо. У 2009 році область відвідало лише 163 іноземні туристи. Загальний туристичний потік, починаючи з 2007 року, неухильно скорочується. Так, з 2007 року він зменшився на 14,75 тис. чол. (рис. 3.2).

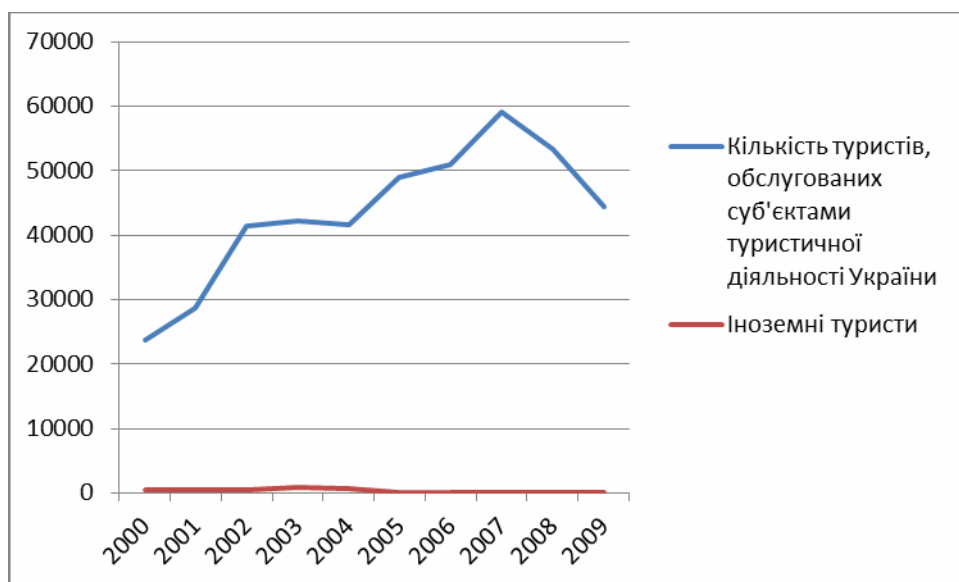

Рис. 3.2. Динаміка туристичних потоків у Луганській області [69]

В області діє 94 готелі та інших місць тимчасового проживання. Внаслідок економічної кризи у період з 2008 по 2009 рік їхня кількість скоротилася на 7 одиниць (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Луганській області

Луганська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	43	40	40	39	38	56	79	83	101	94
Кількість номерів	1851	1604	1470	1480	1414	1866	2012	2134	2476	2333
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	30,4	29,1	27,9	29,5	30	38,1	41,9	43,6	50,8	48,7
Одноразова місткість, місць	3297	2832	2617	2654	2596	3807	4553	4722	5789	5270
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	47,7	64,6	59,2	76,2	76,7	75,4	93,3	86,1	102	70,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [69]

Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Луганській області відносно стабільна протягом останніх 9-ти років і скоротилася у незначних розмірах (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Луганській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	14	1,2	36	2,5	1	0,1	73	7,9	587	15,1
2001	14	1,5	32	2,2	–	–	91	7,6	708	14,9
2002	14	1,5	31	2,2	–	–	75	6,6	715	13,7
2003	12	1,2	31	2,4	–	–	70	5,9	803	13,9
2004	12	1,2	31	2,4	–	–	63	4,3	1040	15,8
2005	12	1,2	29	2,4	–	–	61	4,0	954	14,1
2006	12	1,6	27	2,3	–	–	54	3,5	913	12,3
2007	12	1,2	28	2,0	–	–	51	3,5	903	14,1
2008	12	1,1	30	2,0	–	–	48	2,9	1008	13,1
2009	12	1,0	29	1,9	–	–	45	2,9	913	11,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [69]

3.2. КАРПАТСЬКО-ГАЛИЦЬКИЙ РЕГІОН

Карпатсько-Галицький економіко-географічний регіон складається з чотирьох областей України: Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької та Закарпатської.

Львівська область розташована на крайньому заході країни, на її кордоні з Польщею. Площа області становить 3,6% території України.

Область лежить у межах лісостепової зони і українських Карпат і має сприятливі умови для розвитку рекреаційної галузі. Область нараховує 400 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі заповідник Розточчя. В числі курортних та оздоровчих ресурсів Львівщини – гірськолижні спуски, ліси, мальовничі ландшафти, мінеральні води, лікувальні грязі, озокерит [41, с. 255].

В області зосереджено 4000 історико-архітектурних пам'яток XII-XX століть, або 25% від усієї кількості в Україні. Великою популярністю серед туристів користуються замкові фортифікації Львівщини, а саме Олеський, Золочівський, Підгорецький, Свірзький замки, які об'єднуються у найпопулярніший туристичний маршрут «Золота підкова Львівщини».

Кількість обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності іноземців, які відвідали Львівську область з туристичною метою поступово зменшувалася. У 2008 році кількість іноземних туристів збільшилася на 25% порівняно з 2005 роком та майже у 1,5 раза порівняно з 2007 роком. Причиною поступового скорочення іноземних туристів стало встановлення у 2005 році ставки ПДВ на рівні 20% на в'їзний туризм. Відтак значно скоротилися в'їзні туристичні потоки, що призвело до зменшення кількості підприємств, які займаються в'їзним туризмом та тінізації їх діяльності. Проте негативні тенденції на валютному ринку та значне знецінення національної валюти призвело до зростання кількості туристичних подорожей у Львівській області іноземцями у 2008 році через відносне прямопропорційне здешевлення національного турпродукту (рис. 3.3).

Динаміка туристичних потоків у Львівській області має спадний характер. Хоча протягом 2005–2008 років кількість обслужених туристів у Львівській області зростала, але позиції на державному рівні поступово втрачаються. Криза 2008 року різко скоротила кількість туристів Львівщини у 2009 році (на 33,7 тис. чол.).

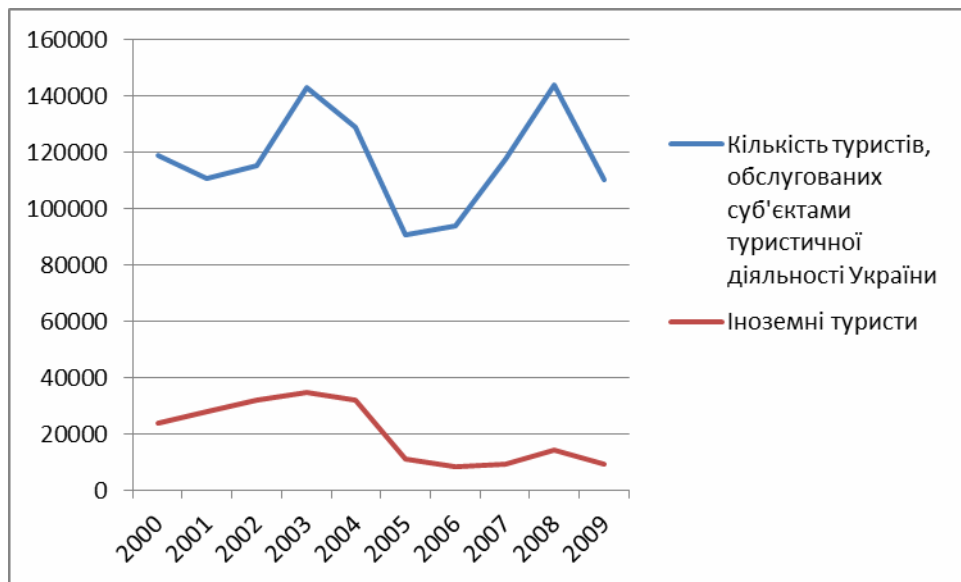

Рис. 3.3. Динаміка туристичних потоків у Львівській області [70]

Львівська область у достатній мірі забезпечена готелями, і їхня кількість постійно зростає (табл. 3.5). Додатковий поштовх до розвитку готельна сфера Львівщини отримала у зв'язку з участю області в Чемпіонаті Європи з футболу у 2012 році. До початку чемпіонату планується реконструкція 27 діючих готелів на 2412 номерів у Львівській області [18].

Таблиця 3.5

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Львівській області

Львівська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	55	65	78	85	82	100	110	128	148	155
Кількість номерів	2 526	2791	2941	3094	3034	3927	4306	4463	4931	5116
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	40,9	45,9	46,7	54,9	55,7	77,1	84,2	91,2	98,4	109,4
Одноразова місткість, місць	4 893	5706	6236	6685	6751	8701	9438	9780	11081	11364
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	164,3	146,8	188,1	206,2	219,5	237,3	278,2	303,2	369,9	292,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [70]

Найбільшою популярністю для оздоровлення користуються курорти Трускавець (близько 160 тис. осіб щороку) і Моршин (близько 50 тис. осіб щорічно) завдяки наявності значних запасів мінеральних вод різних типів, значного рекреаційного потенціалу, наявності природних та інших рекреаційних ресурсів.

Частка іноземних рекреантів практично не змінюється і становить у різний період часу 11–12%. Санаторно-курортна діяльність у іноземців не користується такою популярністю, як туризм. Це пов'язано з тим, що люди надають перевагу вітчизняному лікуванню, порівняно із закордонними послугами.

Таблиця 3.6

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Львівській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	76	19,8	10	0,6	5	0,3	31	2	32	3,6
2001	81	19,5	9	0,7	3	0,1	30	1,9	43	3,7
2002	71	18,3	8	0,7	4	0,1	28	1,8	90	4,1
2003	66	17,3	8	0,9	9	0,4	32	2	618	4,6
2004	66	17,3	7	0,4	9	0,4	32	1,7	712	4,4
2005	66	18,8	7	0,4	9	0,4	32	1,7	684	4,1
2006	65	21,2	8	0,5	8	0,4	33	1,8	879	3,7
2007	64	16,4	8	0,4	8	0,4	31	1,5	880	3,5
2008	62	17,4	8	0,4	8	0,4	31	1,4	853	3,4
2009	57	16,4	8	0,4	7	0,3	31	1,4	526	3,6

Таблиця складена автором за матеріалами: [70]

Кількість місць у кожному санаторно-курортному закладі зменшується (табл. 3.6), що пояснюється їх переобладнанням у номери покращеної комфортності. Зниження попиту через зростання вартості санаторно-курортних та рекреаційних послуг, загальна низька якість супутніх послуг (проживання,

харчування, медичне обслуговування), невідповідність номерів умовам санаторно-курортного лікування та рекреаційній діяльності призвело до необхідності переобладнання та модифікації матеріально-технічної бази рекреації.

Отже, маючи всі необхідні передумови для розвитку туризму у Львівській області, цей вид економічної діяльності перебуває на стадії повільного спаду. Хоча і відбувається зростання кількості обслуговуваних туристів, переважає закордонний туризм.

Івано-Франківська область розташована на заході країни, в межах Передкарпаття та Українських Карпат. Південні райони області межують з Румунією. Площа області складає 2,4% території України.

В області налічується 366 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі перший в Україні національний парк — Карпатський. Серед природних рекреаційних ресурсів області – сприятливий клімат, джерела мінеральних вод і запаси лікувальних грязей. Кліматичні курорти (Косів, Ворота, Шешори, Яремча та ін.) зосереджені переважно в південно-східній частині області. Серед них одним із найбільш популярних є Яремча [41, с. 259]. В області розвинений гірськолижний туризм, найпопулярнішим курортом є Буковель.

Транспортна система області представлена залізничним, автомобільним, повітряним видами транспорту. Територія області входить в зону розвитку міжнародних транспортних коридорів.

З 2004 до 2007 року спостерігалось стрімке зростання кількості туристів, які приїжджали до області, але останні три роки (2007–2010) простежується таке ж різке падіння інтересу туристів до Івано-Франківщини. Так, у період з 2004 до 2005 року кількість туристів збільшилася у 2,6 раза. При цьому потік іноземних туристів протягом 2000–2009 років зазнавав коливань. Найбільша кількість іноземців (9 тис. осіб) відвідала Івано-Франківську область у 2005 році. Різкий спад в'їзних туристів спостерігався у 2007 році (989 осіб), але

протягом останніх двох років простежується поступове зростання потоку до понад 2000 іноземних туристів (рис. 3.4).

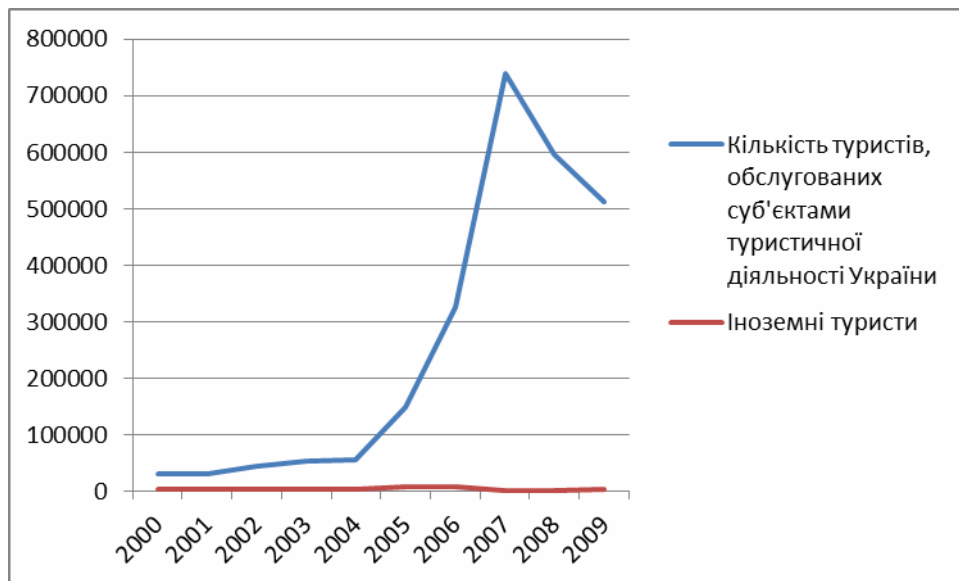

Рис. 3.4. Динаміка туристичних потоків в Івано-Франківській області [66]

В Івано-Франківській області станом на 200 рік працює 37 готелів та місць для тимчасового проживання. Зменшення кількості засобів розміщення спостерігалося в 2007 році, але на цей час повернулося до показників 2006 року (табл. 3.7). Поступово популярності в області набуває зелений туризм.

Таблиця 3.7

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Івано-Франківській області

Івано-Франківська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	34	32	35	35	28	33	37	34	35	37
Кількість номерів	1188	1229	1303	1300	1180	1142	1290	1469	1395	1560
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	20	20,6	21,7	21,8	19,7	20,7	25,9	27,1	34,8	38,7
Одноразова місткість, місць	2305	2304	2362	2315	2075	2092	2444	2899	2804	3774
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	58,2	50,8	58	65,8	59,1	72,7	68,4	68,5	66,4	65,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [66]

В області діють 22 санаторії, кількість яких поступово зменшується, як і кількість місць, які вони надають (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Івано-Франківській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	17	2,7	13	1,2	2	0,2	9	0,6	84	3,6
2001	17	2,6	10	0,9	2	0,1	9	0,5	71	3,2
2002	20	3,2	10	0,8	2	0,2	9	0,7	114	2,9
2003	21	3,2	9	0,7	2	0,1	13	0,9	222	2,8
2004	16	2,6	9	0,7	6	0,5	12	0,8	842	4,9
2005	16	2,6	9	0,7	4	0,2	13	0,8	845	3,8
2006	14	2,3	8	0,5	4	0,2	11	0,6	846	4,4
2007	14	2,2	7	0,5	3	0,2	11	0,7	915	4,4
2008	15	2,3	7	0,5	3	0,2	10	0,7	876	4,4
2009	15	2,3	7	0,5	3	0,2	11	0,8	764	3,8

Таблиця складена автором за матеріалами: [66]

Чернівецька область розташована в межах Передкарпаття і східної частини Карпат. На півдні область межує з Румунією, її площа складає 1,3% території країни. Область має густу річкову мережу. Тут налічується близько 4,5 тис. річок, які належать до басейнів Дунаю і Дністра.

Чернівецька область – рекреаційний регіон багатопрофільного літнього і зимового, гірсько-спортивного і масового оздоровчого відпочинку і бальнеологічного лікування. Область має сприятливі кліматичні умови, а також високий природно-рекреаційний і курортний потенціал, який багато в чому визначає профіль і привабливість для зарубіжних туристів, рекреаційно-туристичних зон [41, с. 279]. Курортними зонами є Вижницький і Путильський райони, де наявні значні лісові масиви і джерела мінеральних вод. Родовища лікувальних грязей відомі у Глибоцькому, Сторожинецькому, Вижницькому районах.

В області налічується 243 території та об'єкти природно-заповідного фонду, в тому числі національний природний парк «Вижницький», 8 пам'яток природи (в їх числі — печери Буковинка, Піонерка, Попелюшка, Баламутівська; Сторожинецький дендропарк).

Різке падіння загальної кількості обслугованих туристів у Чернівецькій області спостерігалось у 2009 році. У порівнянні з 2008 роком вона знизилася на 17,9 тис. осіб. Туристичний потік іноземних туристів почав зменшуватися у 2007 році і поки що зберігає спадну тенденцію. Станом на 2009 рік у Чернівецькій області було обслуговано 5828 іноземних туристів, тоді як у 2007 році їх було зареєстровано 8017 осіб (рис. 3.5).

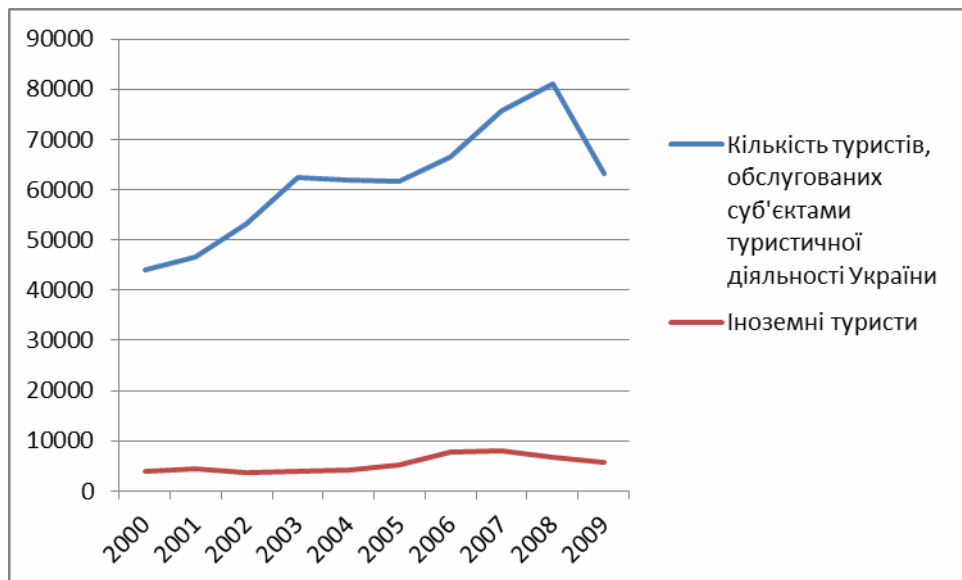

Рис. 3.5. Динаміка туристичних потоків у Чернівецькій області [83]

У Чернівецькій області діє 28 готелів та інших місць тимчасового проживання. Їхня кількість поступово зростає, починаючи з 2005 року, а кількість обслугованих у них осіб навпаки знижується. Так, якщо у 2006 році було обслуговано 60,1 тис. осіб, то станом на 2009 рік обслуговували лише 54,3 тис. осіб (табл. 3.).

Таблиця 3.9

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Чернівецькій області

Чернівецька область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	18	19	18	17	15	12	17	27	27	28
Кількість номерів	943	939	899	904	825	785	1041	1370	1391	1453
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	13,8	13,9	13	13,2	12,2	11,6	21,6	33,1	30,1	30,5
Одноразова місткість, місць	1793	1800	1706	1718	1457	1398	2665	4678	4675	4764
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	52,9	59,7	57,8	56,8	46,1	50,9	60,1	64,4	73,7	54,3

Таблиця складена автором за матеріалами: [83]

Кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням у Чернівецькій області протягом останніх 10 років залишається незмінною (6 закладів з можливістю розміщення близько 900 осіб), тоді як кількість санаторіїв-профілакторіїв скоротилася: у 2009 році діяв 1 заклад місткістю 50 осіб (порівняно з 6 закладами на 300 місць у 2002 році). В області відсутні будинки та пансіонати відпочинку, зростає кількість дитячих оздоровчих таборів (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Чернівецькій області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	6	0,897	6	0,3	–	–	4	0,381	49	3,99
2001	6	0,917	6	0,3	–	–	4	0,383	88	3,815
2002	6	0,897	6	0,3	–	–	4	0,383	234	4,015
2003	6	0,897	5	0,25	–	–	4	0,333	276	3,695
2004	6	0,966	5	0,25	–	–	4	0,333	391	3,995
2005	6	0,958	4	0,2	–	–	4	0,333	343	4,265
2006	6	0,897	4	0,2	–	–	4	0,333	386	4
2007	6	0,897	4	0,2	–	–	4	0,333	402	3,826
2008	6	0,897	2	0,1	–	–	4	0,333	403	4,156
2009	6	0,897	1	0,05	–	–	4	0,335	402	3,711

Таблиця складена автором за матеріалами: [83]

Чернівецька область має достатньо великий природно-рекреаційний потенціал і всі необхідні умови для розширення існуючої мережі курортно-рекреаційних, лікувально-оздоровчих та туристичних закладів, а також для створення високоефективних туристичних зон міжнародного класу.

Закарпатська область лежить у межах Українських Карпат, на стику кордонів України і чотирьох сусідніх держав: Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини. 4/5 її території займають гори. На Закарпатті знаходиться найвища вершина України — Говерла (2061 м). Майже половина території області вкрита лісами. В області 415 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі Карпатський заповідник і природний національний парк Синевир. В області також є водоспади [41, с. 297]. М'який клімат, мальовничі гірські ландшафти, численні мінеральні джерела, історичні пам'ятки, гірськолижні курорти сприяють розвитку рекреації.

Динаміка туристичних потоків у Закарпатській області на даному етапі має спадний характер, зумовлений впливом економічної кризи. У 2009 році Закарпаття з туристичною метою відвідало 56,3 тис. осіб, з них майже 8 тис. іноземних туристів (рис. 3.6).

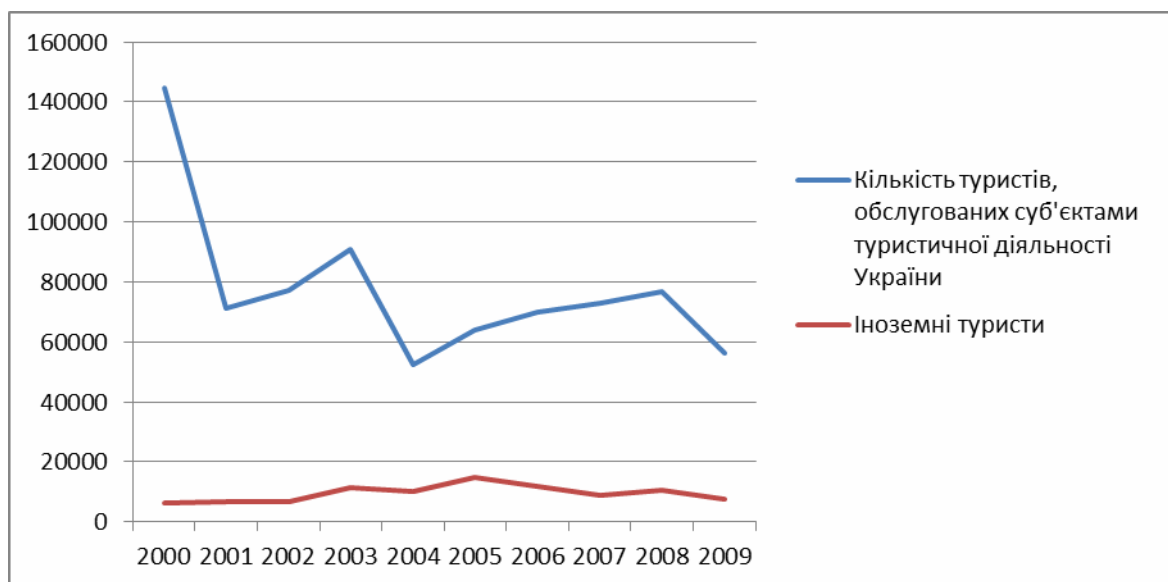

Рис. 3.6. Динаміка туристичних потоків у Закарпатській області [64]

У Закарпатській області діє 69 готелів та інших місць тимчасового проживання, які за 2009 рік обслуговували 104,4 тис. осіб (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Закарпатській області

Закарпатська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	36	35	35	38	42	38	39	45	61	69
Кількість номерів	1395	1293	1307	1436	1499	1462	1651	1821	2523	2621
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	23,4	21,1	24	27,9	29,5	27,8	31,6	38,3	61,8	63,3
Одноразова місткість, місць	2839	2636	2579	3007	3147	3152	3496	3801	5367	5554
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	84,2	88,6	84,3	87,1	95,9	99,2	121	127	130,7	104,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [64]

На Закарпатті діють 20 санаторіїв та пансіонатів з лікування, причому за останні 9 років їхня кількість зросла в 1,3 раза (табл. 3.12). В області функціонує 32 туристичні бази, на деяких з яких функціонують підйомники.

Таблиця 3.12

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Закарпатській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	15	3,6	14	1,5	1	0,2	35	1,6	50	3,7
2001	15	3,2	13	1,1	1	0,2	40	1,7	55	4,1
2002	15	3,2	11	1,4	–	–	43	2,5	114	4,6
2003	15	3,1	11	0,8	–	–	43	2,5	480	4,3
2004	16	3,2	9	0,5	–	–	43	2,1	541	7,5
2005	16	3,3	8	0,4	–	–	44	2,6	489	7
2006	20	3,8	8	0,4	–	–	41	2	516	7
2007	22	4,1	6	0,2	1	0,1	40	2	552	6,5
2008	20	4	7	0,3	1	0,1	33	1,7	570	7
2009	20	3,9	7	0,4	1	0,1	32	1,7	553	5,8

Таблиця складена автором за матеріалами: [64]

Закарпатська область має великий туристичний потенціал і потребує державних програм підтримки, покращення інфраструктури та рівня сервісу для збільшення іноземного туристичного потоку.

3.3. КРИМСЬКИЙ РЕГІОН

Автономна Республіка Крим розташована на півдні країни, в межах Кримського півострова, який глибоко вдається в Чорне море і зі сходу омивається Азовським морем. Площа автономії складає 4,3% території країни. Довжина берегової лінії перевищує 1 тис. км.

Крим приваблює туристів передусім субтропічним кліматом на Південному березі Криму. Гірський Крим, вкритий лісами, являє собою природний комплекс, відмінний від узбережжя як за своїми кліматичними умовами, так і за складом місцевої флори. Кримські гори з найвищою точкою Роман-Кош (1545 м) мають переважно карстовий рельєф із великою кількістю печер (їх налічується 900). У гірській місцевості водні потоки утворюють глибокі ущелини-каньйони, водоспади. В автономії понад 50 солоних озер.

Клімат рівнинної частини Криму (близько 70% площі півострова) помірно континентальний, у горах перехідний від степового до субтропічного, що характерний для Південного берега Криму.

Туристично-рекреаційні ресурси Криму – це надзвичайно сприятливі кліматичні умови (особливо на ПБК), мальовничі ландшафти, тепле море з піщаними і гальковими пляжами, тривалий купальний сезон (понад 4 місяці), джерела мінеральних вод і лікувальні грязі солоних озер.

У Криму 141 територія і об'єкт природно-заповідного фонду (загальна площа становить 4,1% території автономії), в тому числі Карадагський, Кримський, «Мис Март'ян», Ялтинський гірсько-лісовий заповідники, 13 пам'яток природи, Нікітський ботанічний сад, 22 парки [41, с. 343].

У Сімферополі діє міжнародний аеропорт, який в літній період приймає до 50 літаків на день, з яких 40% – чартерні рейси. Морські порти Ялта і Севастополь входять у програму відвідування круїзних судів міжнародних компаній різних країн. У Криму добре розвинене залізничне сполучення з іншими обласними центрами України та Росією.

Незважаючи на такі привабливі для розвитку туризму умови, у Криму спостерігаються спадні тенденції щодо туристичних потоків як загальної кількості туристів, так і в'їзного потоку. З 2007 року загальна кількість туристів у Криму зменшилася на 138,5 тис. чол. Кількість іноземних туристів за цей же період зменшилася у 1,5 раза (рис. 3.7).

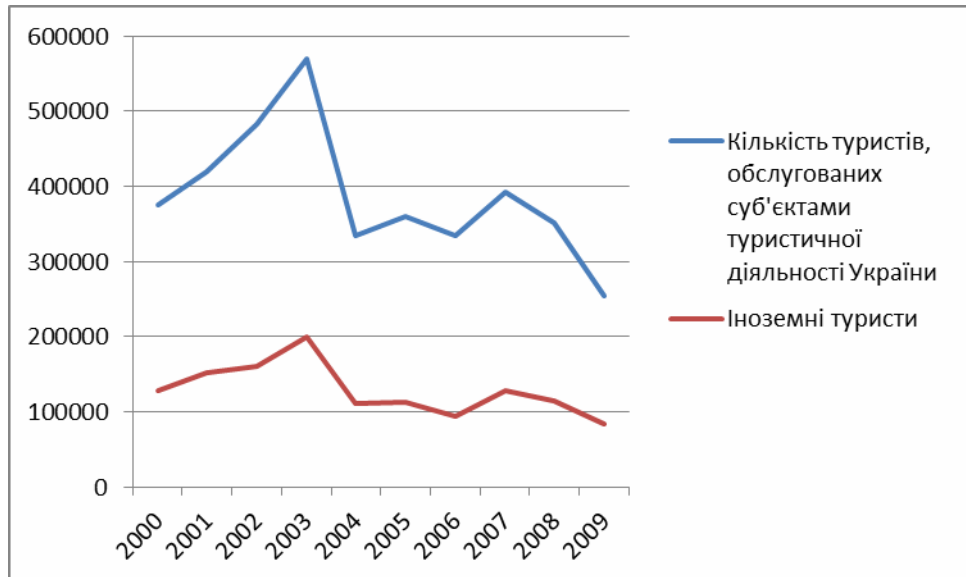

Рис. 3.7. Динаміка туристичних потоків у АР Крим [58]

В Криму діє 96 готелів та інших місць тимчасового проживання, що в 1,3 раза більше, ніж у 2004 році. Кількість обслугованих туристів знизилася в 378 тис. осіб до 283 тис. осіб протягом 2008–2009 року (табл.3.13).

Таблиця 3.13

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в АР Крим

Автономна Республіка Крим	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	89	84	84	77	74	78	81	82	93	96
Кількість номерів	5570	6067	7041	6410	5724	5982	6464	6777	7188	7384
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	99	110,7	129,5	120,3	101,1	115,6	129,8	133,3	146,8	152,9
Одноразова місткість, місць	11357	12676	14754	13607	12289	12710	13542	13987	14839	15324
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	204,5	260,6	282,4	272,7	302,1	256,6	282,5	340,8	377,4	292,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [58]

Сьогодні в Криму налічується понад 700 лікувально-оздоровчих закладів, у тому числі 142 санаторії (табл. 3.14). У Криму зосереджено 36% санаторно-курортного фонду, понад 30% будинків відпочинку, близько 20% туристичних закладів України [90].

В даний час розвиток санаторно-курортної галузі в Автономній Республіці Крим стає одним з пріоритетних напрямків. Санаторії та пансіонати з лікуванням розташовані переважно на Південному березі Криму та на курортах Євпаторії, Сак. При цьому Південний берег Криму спеціалізується на лікуванні дорослого населення, а Євпаторія – дитячий курорт. Доля дитячих місць у санаторіях Євпаторії складає 73%, на Південному березі Криму – 12%.

Таблиця 3.14

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в АР Крим

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	146	57,0	10	1,1	107	27,6	256	31,1	257	26,2
2001	147	57,5	8	0,5	110	28,2	268	35,9	278	26,1
2002	145	56,6	6	0,3	121	28,5	268	38,7	319	28,8
2003	145	55,8	6	0,3	119	27,3	279	39,9	409	30,7
2004	141	55,6	6	0,3	129	29,6	291	42,3	497	32,9
2005	142	54,5	5	0,3	136	29,3	286	43,1	613	33,9
2006	141	53,8	5	0,4	131	28,9	288	43,2	640	33,4
2007	140	55,0	5	0,3	131	30,0	280	36,8	638	33,3
2008	141	54,1	4	0,3	130	29,9	278	36,8	665	32,3
2009	142	55,5	3	0,3	131	28,0	278	35,8	570	30,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [58]

Місто Севастополь знаходиться в південно-західній частині Кримського півострова, його населення складає близько 380,1 тис. чол.

На території, підпорядкованій Севастополю, збереглися численні давні пам'ятки: античні міста, середньовічні фортеці, храми. На державному обліку перебуває 95 пам'яток архітектури і містобудування. У межах Севастополя знаходяться історичні міста Балаклава та Інкерман.

Найпопулярнішими об'єктами туризму є національний заповідник «Херсонес Таврійський», його філії – середньовічні фортеці Каламіта в

Інкермані та Чембало в Балаклаві, панорама «Оборона Севастополя 1854–1855 рр.» [41, с. 348].

Туристичні потоки Севастополя також зазнали зниження під впливом економічної кризи 2008 року. Загальна кількість туристів у 2008 році склала 166,7 тис. осіб порівняно з 175,5 тис. осіб у 2007 році. Кількість іноземних туристів протягом 2007-2008 років знизилася на 2,6 тис. осіб до 72 тис. туристів (рис. 3.8).

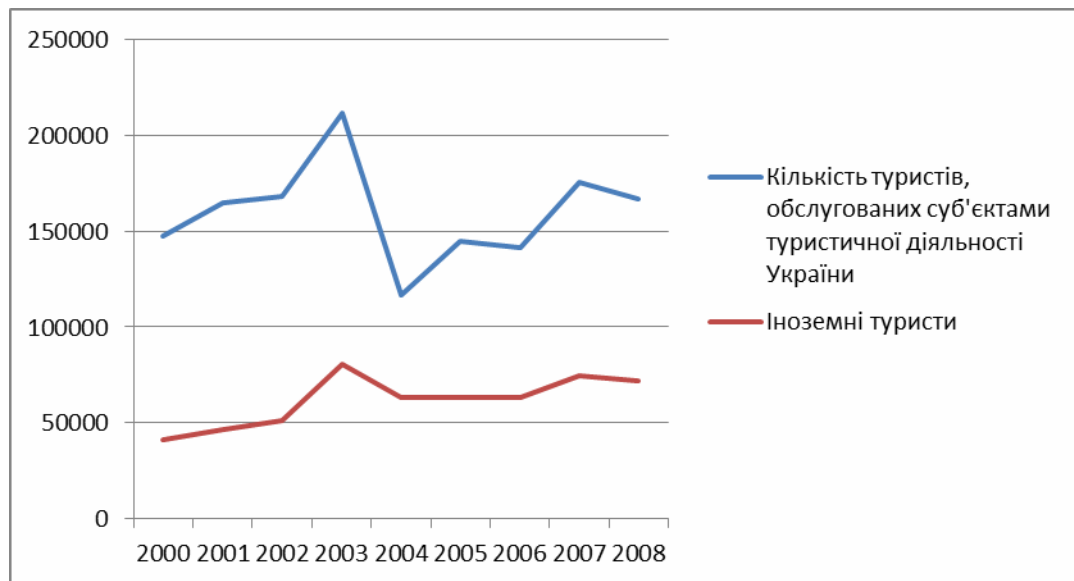

Рис. 3.8. Динаміка туристичних потоків у Севастополі [73]

У Севастополі діє 13 готелів та інших місць для тимчасового проживання, які обслуговували 35 тис. чол. у 2009 році (табл. 3.15). Кількість готелів у місті поступово зростає, і, порівняно з 2000 роком, збільшилася на 4 заклади.

Таблиця 3.15

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в м. Севастополь

Севастополь	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	9	9	9	10	10	10	11	11	11	13
Кількість номерів	609	609	611	623	607	659	644	655	639	670
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	13,2	13,2	13,2	13,7	13	15,6	12,5	12,9	12,4	14,4
Одноразова місткість, місць	1251	1250	1288	1319	1293	1305	1312	1320	1315	1391
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	47,6	48	36,9	38,9	39,5	34,1	38,1	44	39,1	35

Таблиця складена автором за матеріалами: [73]

У Севастополі діє близько 120 санаторно-курортних та оздоровчих закладів (табл. 3.16), розрахованих на 6,3 тис. місць.

Таблиця 3.16

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в м. Севастополь

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	3	0,6	4	0,3	3	0,8	8	1	35	3
2001	3	0,2	4	0,3	3	0,7	8	0,8	33	3
2002	3	0,2	4	0,3	3	0,7	8	0,8	45	3,1
2003	4	0,2	4	0,3	2	0,5	9	1,2	55	3,1
2004	4	0,6	4	0,2	2	0,5	9	1,4	106	2,7
2005	3	0,2	3	0,2	2	0,5	12	1,6	106	2,7
2006	3	0,2	3	0,2	3	0,6	15	2,3	91	2,7
2007	3	0,2	3	0,3	5	0,7	14	2	86	2,7
2008	2	0,2	3	0,4	5	0,7	15	2,1	83	2,7
2009	2	0,2	3	0,6	5	0,7	15	2,1	93	2,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [73]

Реалізація інвестиційних проектів, що діють в АР Крим, дозволить залучити додаткові туристичні потоки до Криму та підвищити престижність як цього регіону, так і України в цілому.

Наявність туристських ресурсів, особливості вже існуючої інфраструктури дають можливість розвивати в Криму нетрадиційні форми туризму: спелеологічний, скелелазіння, кінний, велосипедний, дельтапланеризм, гірничо-пішохідний, винні та мисливські тури, вертолітні екскурсії, прогулянки на яхтах, дайвінг, науковий і автотуризм. Крим приваблює і велику кількість спортсменів, які проводять на спортивних базах півострова збори, підготовку до різних змагань, у тому числі і до олімпіад. Крім цього на території Криму розташовані бази параолімпійської підготовки спортсменів-інвалідів з різних видів спорту.

Поліпшується стан екскурсійних та туристичних об'єктів, проводиться маркування туристичних маршрутів, благоустроюється об'єкти показу.

3.4. ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ РЕГІОН

Північно-Східний економіко-географічний регіон складається з трьох областей України: Полтавської, Сумської та Харківської.

Полтавська область займає центральну частину Лівобережної України. Північні райони області розташовані в лісостеповій, південні – у степовій зоні. Площа області становить 4,8% території країни.

В Полтавській області налічується 337 територій та об'єктів природо-заповідного фонду; 151 заповідник, 117 пам'яток природи, Устимівський дендропарк, 18 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 регіональних ландшафтних парки, 49 заповідних урочищ [41, с. 124].

Найбільш значними туристично-екскурсійними об'єктами області є пам'ятки архітектури Мгарський Спасо-Преображенський, Полтавський Хрестовоздвиженський, Козельщинський Різдва-Богородиці монастирі XVII-XIX ст., скіфське городище VI-III ст. до н.е. у с. Більську, Троїцька та Миколаївська церкви, дзвіниця та Триумфальна арка в смт Диканьці, пам'ятки архітектури й музеї, історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви», музей-заповідник українського гончарства в смт Опішні та інші.

Вдале проходження магістралі Київ–Харків–Ростов-на-Дону через Полтавщину, зручне залізничне сполучення також сприяє розвитку туризму.

Перспективним є культурно-пізнавальний туризм, активно використовуються етнографічні маршрути (Опішне, Миргород, Пирятин – кераміка, Решетилівка – вишивка та ткацтво). Разом з тим, ще недостатньо розроблено та використовується фестивальний турпродукт (Сорочинський ярмарок).

З 2007 року спостерігаються спадні тенденції у туристичному потоці Полтавщини (рис. 3.9). Загальна кількість туристів у 2009 році зменшилася в 1,7 раза порівняно з 2007 роком (42,7 тис. чол.), а кількість іноземних туристів впала в 2,6 раза (718 чол. за 2009 рік).

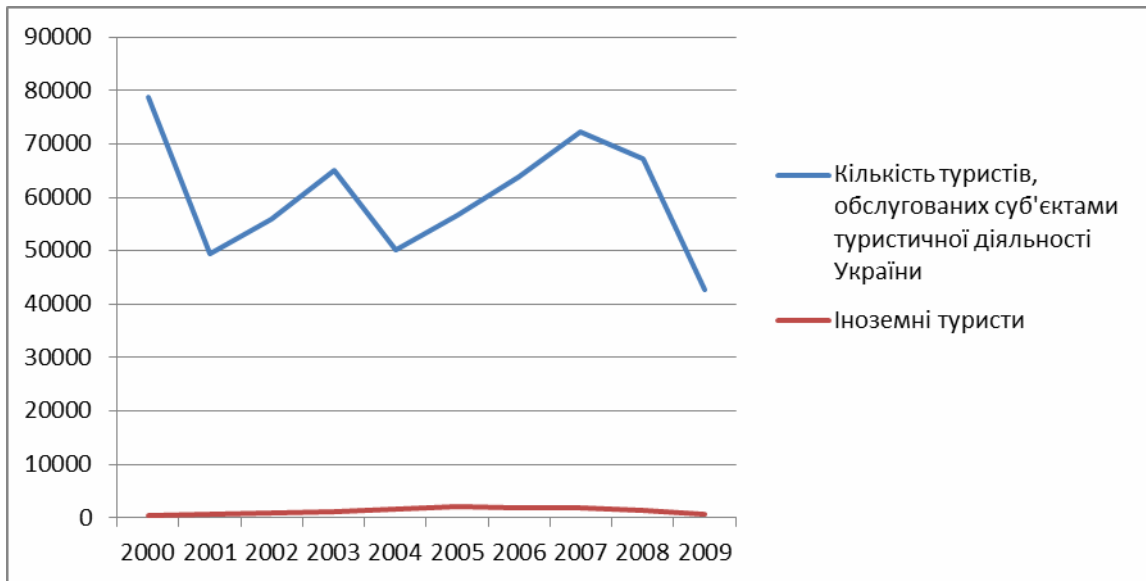

Рис. 3.9. Динаміка туристичних потоків у Полтавській області [75]

В області діє 1070 санаторно-курортних та оздоровчих закладів (табл. 3.17). З них 1037 закладів – це дитячі оздоровчі табори.

Таблиця 3.17

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Полтавській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	15	4,5	7	0,3	1	0,2	12	1,1	884	7,8
2001	15	4,4	7	0,3	1	0,2	11	1	1009	6,8
2002	15	4,5	7	0,3	2	0,4	12	1,2	1030	6,4
2003	15	4,4	7	0,3	2	0,4	12	1,2	1052	6,9
2004	15	4,2	7	0,3	2	0,4	12	1,2	1086	7,3
2005	14	3,9	7	0,3	2	0,4	10	0,7	1022	7,1
2006	14	3,9	7	0,3	2	0,4	10	0,7	1036	6,2
2007	14	3,9	7	0,4	2	0,4	10	0,7	1042	6,4
2008	13	3,7	8	0,4	2	0,3	10	0,7	1037	6,4
2009	13	3,7	8	0,4	2	0,4	8	0,6	1037	6,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [75]

У Полтавській області діє 46 готелів та інших місць для тимчасового проживання (табл. 3.18). Викликає занепокоєння стан матеріально-технічної

бази готельних господарств, рівень яких не відповідає сучасним вимогам, та потребує вдосконалення і розвитку їх інфраструктури за рахунок невеликих приватних готелів на 10–20 місць. Більшість таких споруд не відповідають міжнародним стандартам.

Таблиця 3.18

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Полтавській області

Полтавська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	65	60	55	48	49	45	45	43	48	46
Кількість номерів	1647	1429	1311	1209	1243	1234	1270	1262	1349	1419
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	27,3	25,1	23,3	22,2	23,7	23,4	24,3	25,1	27,2	25,5
Одноразова місткість, місць	3421	2919	2590	2402	2603	2571	2686	2632	2877	2832
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	125,3	120	106,9	101,5	87	83,7	87,8	90,6	93,1	75,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [75]

Сумська область розташована на північному сході України. Її площа складає близько 4% території України.

На Сумщині 168 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі відділ Українського степового заповідника «Михайлівська цілина».

В лісостеповій зоні Сумщини діє кліматичний курорт «Баси», розташований на території великого хвойно-листяного лісового масиву. В області 8 державних музеїв і заповідників.

На державному обліку в області перебуває 7885 пам'яток історії, культури, містобудування і архітектури. 473 пам'ятки архітектури області внесено до Державного реєстру національних культурних надбань [41, с. 129].

М'який клімат і мальовничі ландшафти сприяють розвитку туризму.

З 2004 до 2008 року по області спостерігалася позитивна динаміка загального туристичного потоку (зростання в 2,4 раза), але протягом 2008-2009 років кількість туристів по області зменшилася на 800 осіб.

В'їзний туризм у Сумській області розвинений дуже слабо. Станом на 2009 рік область відвідало 134 іноземні туристи (рис. 3.10).

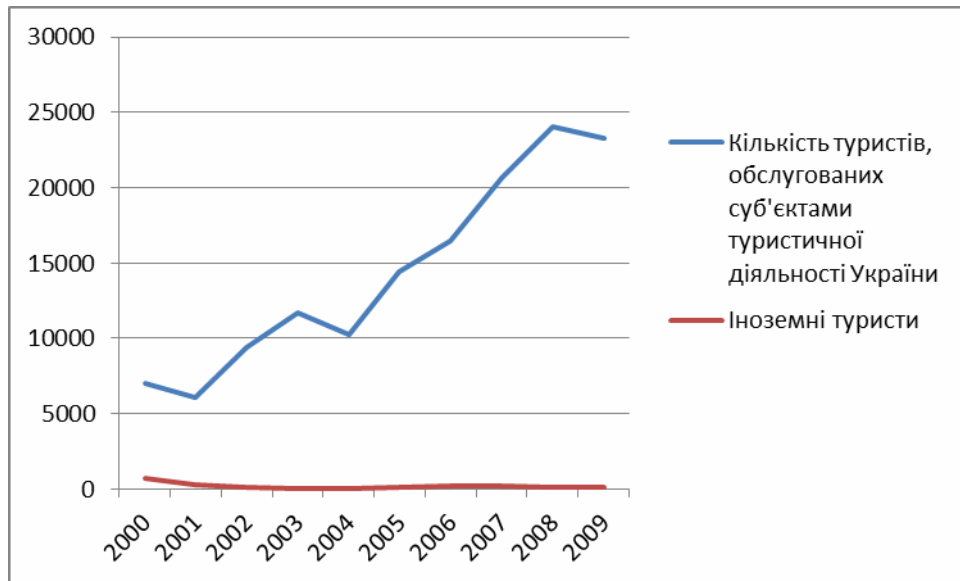

Рис. 3.10. Динаміка туристичних потоків у Сумській області [77]

Загалом по області функціонують 800 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, більша частина з них – дитячі оздоровчі табори (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Сумській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	4	0,54	8	0,44	–	–	43	4,4	504	5,8
2001	3	0,44	6	0,44	–	–	34	3,8	570	5,9
2002	3	0,47	6	0,43	–	–	33	3,4	723	6,2
2003	3	0,45	5	0,45	–	–	31	3,3	776	5,9
2004	3	0,46	5	0,45	–	–	31	2,9	787	5,8
2005	3	0,46	5	0,45	–	–	25	2,8	772	5,9
2006	3	0,46	5	0,45	–	–	20	2,7	781	5,9
2007	3	0,46	5	0,45	–	–	21	2,7	790	5,9
2008	3	0,48	5	0,44	–	–	19	2,3	796	5,5
2009	3	0,46	5	0,47	–	–	18	2,3	776	5,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [77]

На території області діють 36 готелів та інших місць для тимчасового проживання, у яких за 2009 рік розмістилося 47,7 тис. осіб. За 2008-2009 роки

намітилася тенденція до зростання кількості засобів розміщення на Сумщині (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Сумській області

Сумська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	46	46	44	41	41	44	42	39	29	36
Кількість номерів	898	846	816	797	827	842	824	1060	853	1071
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	18	19	17	17	18	18	17	21	21	25
Одноразова місткість, місць	2372	2151	2130	2122	2120	2054	1955	2446	2355	2923
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	59,5	68,4	60,7	67,9	69,8	67,1	70,2	66,1	57,2	47,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [77]

Харківська область розташована в північно-східній частині України. Її площа складає 5% території України. Область знаходиться в лісостеповій і степовій зонах.

Область має 135 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, серед яких – пам'ятки садово-паркового мистецтва Краснокутський, Наталіївський, Старомерчанський, Шарівський парки [41, с. 133].

Харківська область має значні рекреаційні ресурси, основою яких є сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти. Наявність джерел мінеральних вод є базою для розвитку курортів, серед яких – Березівські мінеральні води і Рай-Оленівка.

Харківська область має значний історико-культурний потенціал. Загальна кількість пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури, монументального мистецтва складає 2535 одиниць. 653 пам'ятки архітектури внесено до Державного реєстру національного культурного надбання. В області діє 15 державних музеїв і заповідників.

До 2008 року спостерігалася тенденція збільшення кількості обслугованих приїжджих. У 2008 році їх кількість скоротилася і склала 179,3 тис. чол. Але в той же час кількість обслугованих іноземців стійко збільшується. У 2009 році вона становила 1900 осіб (рис.3.11).

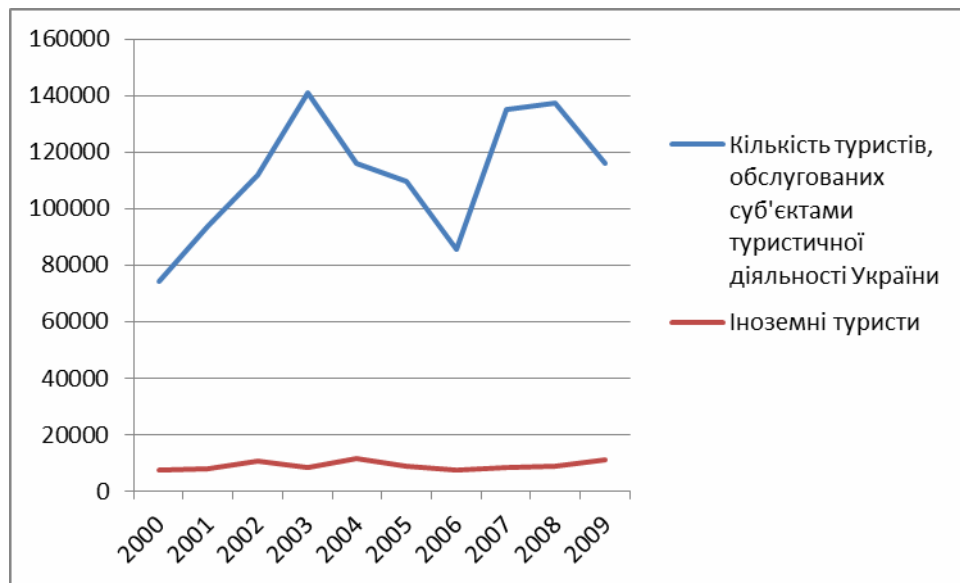

Рис. 3.11. Динаміка туристичних потоків у Харківській області [79]

У Харківській області нараховується 960 санаторно-курортних та оздоровчих закладів (табл. 3.21). Більша частина з них – дитячі оздоровчі табори (863).

Таблиця 3.21

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Харківській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	16	3,7	12	0,9	5	1,7	43	5,4	300	12,2
2001	15	3,7	12	0,9	3	0,9	48	6,8	344	11,3
2002	15	3,6	10	0,9	4	1,3	53	7,3	851	12,1
2003	15	3,6	10	0,8	4	1,3	52	7,7	1376	13,3
2004	15	3,3	10	0,8	4	1,3	66	8,2	1786	20,3
2005	15	3,3	10	0,8	4	1,3	67	7,8	1430	1,7
2006	15	3,3	10	0,7	4	1,4	70	8,2	1021	10,2
2007	15	3,2	9	0,6	2	0,6	69	7,7	949	9,3
2008	15	3,2	9	0,6	2	0,6	70	7,9	926	9,5
2009	15	3,1	9	0,6	2	0,6	70	7,8	863	7,?

Таблиця складена автором за матеріалами: [79]

У Харківській області діє 51 готель (табл. 3.22). Зменшення кількості готелів на Харківщині (у 2000 році їх налічувалося 76) пов'язано із закриттям

старих і нерентабельних готелів або реконструкцією і переобладнанням низько комфортабельних номерів багатомісного. У 2012 році область братиме участь у Чемпіонаті Європи з футболу, що має позитивно позначитись на розвитку її інфраструктури.

Таблиця 3.22

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Харківській області

Харківська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	76	70	61	52	48	51	48	48	50	51
Кількість номерів	2328	2304	2099	1956	1929	1905	1895	1856	1816	1790
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	49.1	47.3	45	44	44.3	44	44.5	46.7	41.7	40.7
Одноразова місткість, місць	4859	4668	4097	3721	3620	3467	3463	3360	3261	3230
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	143.2	143	149.8	152.6	171.8	160.2	168.7	191.7	179.3	160.9

Таблиця складена автором за матеріалами: [79]

3.5. ПОДІЛЬСЬКИЙ РЕГІОН

Подільський економіко-географічний регіон складається з трьох областей: Вінницької, Тернопільської та Хмельницької.

Вінницька область розташована в центральній частині Правобережної України, в лісостеповій зоні. Площа складає 4,4% території країни.

Мальовнича природа Вінниччини, природно-територіальні комплекси є важливими рекреаційними ресурсами. На базі радонових вод створено курорт Хмільник. Курорт Немирів заснований завдяки наявності мінеральних джерел.

В області 320 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі 11 парків, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва [41, с. 84].

Загальна кількість пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури, монументального мистецтва становить 2204 одиниці. 511 пам'яток архітектури внесено до Державного реєстру національного культурного надбання. Цікавими туристсько-екскурсійними об'єктами області є залишки скельних храмів., Пплацово-паркові ансамблі XVIII–XIX ст.

Після періоду поступового зростання кількості туристів у Вінницькій області (2004–2008 роки) знову спостерігається зниження туристичного потоку, в тому числі і в'їзного (рис. 3.12), який у 2009 році склав 1889 осіб.

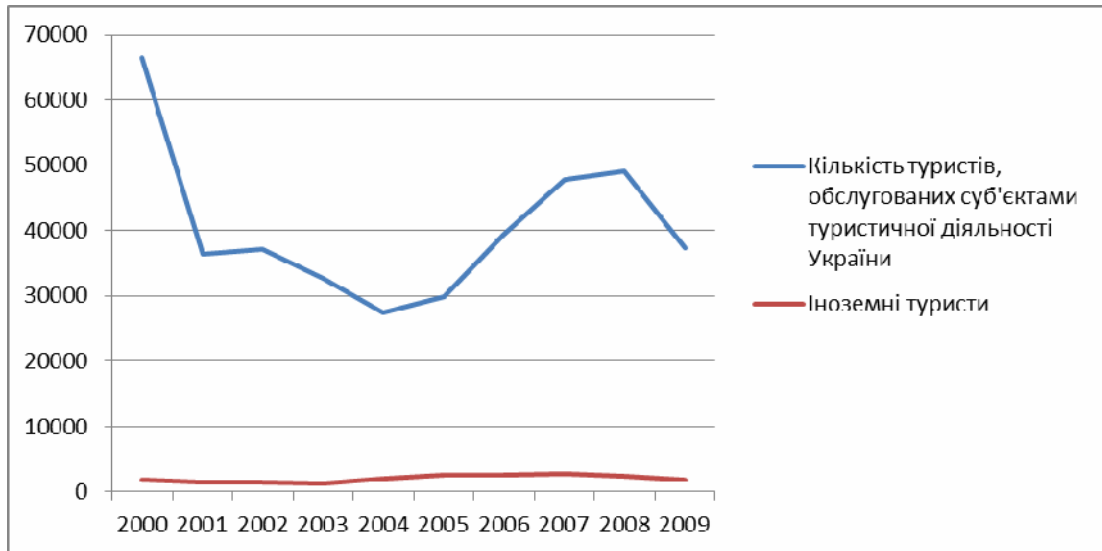

Рис. 3.12. Динаміка туристичних потоків у Вінницькій області [59]

В області діє 800 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, кількість яких протягом останніх 9 років незначно скоротилася (табл. 3.24).

Таблиця 3.24

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади у Вінницькій області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	22	5,2	6	0,4	–	–	3	0,3	64	5,8
2001	22	5	6	0,4	–	–	3	0,3	77	6,7
2002	23	5,4	6	0,4	–	–	2	0,5	350	6,1
2003	24	5,8	6	0,4	–	–	2	0,1	488	6,3
2004	23	5,4	6	0,4	–	–	3	0,3	826	6,8
2005	21	5,1	6	0,4	1	0,4	3	0,3	806	6,1
2006	21	5,2	6	0,4	1	0,2	3	0,3	753	6,1
2007	21	5,1	6	0,3	1	0,2	3	0,3	729	6
2008	21	5,4	6	0,3	–	–	3	0,3	765	5,8
2009	21	5,2	6	0,3	–	–	3	0,3	769	5,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [59]

У Вінницькій області діють 22 готелі, розраховані на 45 тис. чол. Кількість готелів зменшилася порівняно з 2000 років на 10 одиниць (табл. 3.23).

Таблиця 3.23

Готелі та інші місця для тимчасового проживання у Вінницькій області

Вінницька область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	32	31	30	25	25	25	24	23	23	22
Кількість номерів	1166	976	967	866	804	784	809	780	778	755
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	22,3	20,9	20,7	20,7	19,2	15,9	16,2	15,7	15,4	15,8
Одноразова місткість, місць	2464	2064	1985	1764	1469	1519	1596	1553	1563	1495
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	67,5	76,8	87,2	81,3	70,8	56,9	69,7	76,4	69,8	44,9

Таблиця складена автором за матеріалами: [59]

Тернопільська область розташована в західній частині Поділля, в лісостеповій зоні. Площа становить 2,3% території України.

Область має 421 об'єкт природно-заповідного фонду, в тому числі заповідник «Медобори», 12 пам'яток природи, серед яких Кременецькі гори; печери, Гермаківський і Хоростківський дендропарки; 4 пам'ятки садово-паркового мистецтва (Більче-Золотецький, Вишневецький, Раївський, Скала-Подільський парки), знаменита липова алея, закладена в XVII ст., біля села Рай.

Основними природними об'єктами, на базі яких розвивається екскурсійний туризм, є Товтровий кряж, Кременецькі гори, Дністровський каньйон, карстові печери (з яких досліджено понад 60). Карстові печери поблизу Борщова – найбільші у світі.

Сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти, лісові масиви, джерела мінеральних вод, лікувальні грязі складають рекреаційний потенціал області. Відомий кліматичний курорт – Заліщики.

В області діють 3 музеї з 22 відділами. Серед архітектурних пам'яток області – замки XIV–XVII ст., католицькі і православні храми, зразки церковного дерев'яного зодчества. 1178 пам'яток архітектури і містобудування внесено до Державного реєстру національно культурного надбання [41, с. 87].

Загальна кількість туристів у Тернопільській області постійно знижується (рис. 3.13). Так, порівняно з 2003 роком, у 2009 році Тернопільщину відвідало в 2 рази менше туристів. З 2007 року спостерігається зростання кількості

іноземних туристів, хоча воно є незначним на даному етапі (453 особи в 2009 році).

Перешкодами на шляху до перетворення туристичної сфери області у сучасну галузь економіки є: недостатній розвиток туристичної інфраструктури, зокрема, реконструкція та будівництво закладів розміщення туристів різних стандартів (готелів, мотелів, кемпінгів), відсутність індустрії відпочинку та розваг (за винятком Тернополя), необлаштовані місця короточасного відпочинку туристів, незадовільний стан доріг, відсутність під'їздів до багатьох популярних туристичних об'єктів; незадовільний стан більшості пам'яток культурної спадщини, нерозроблені дієві програми їх збереження та пристосування для потреб туристів; недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами, неефективна діяльність відповідних структур щодо забезпечення екологічної безпеки територій для розвитку рекреаційного бізнесу.

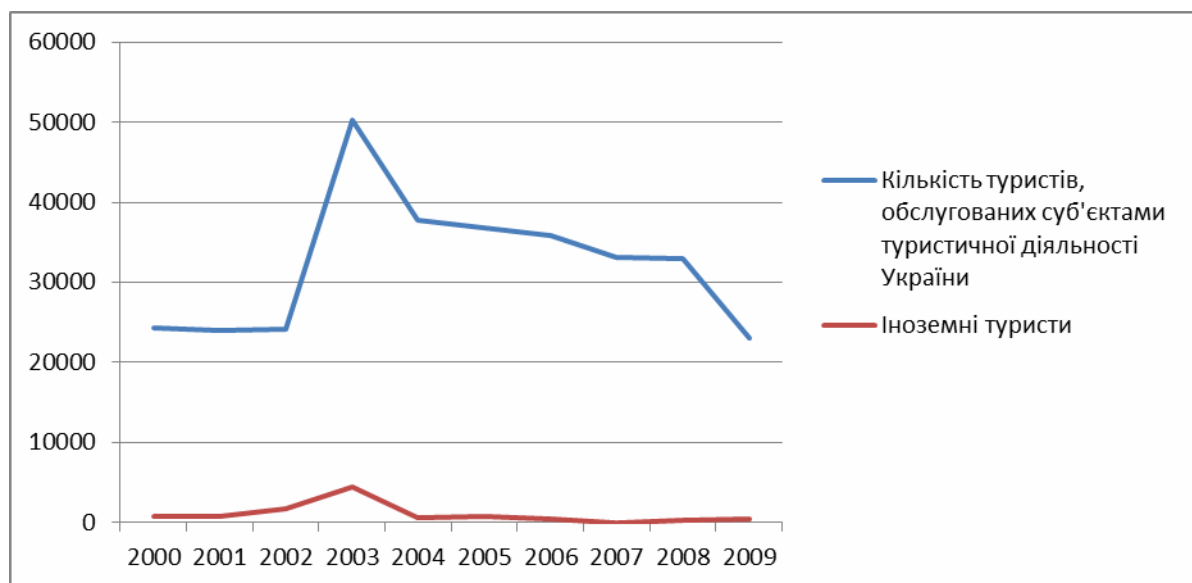

Рис. 3.13. Динаміка туристичних потоків у Тернопільській області [78]

На заваді стоїть відсутність повноцінної регіональної політики розвитку туризму. Вкрай недостатньо використовується потенціал розвитку туризму в сільській місцевості як одного із чинників зменшення безробіття в селах. Низьким є рівень забезпеченості автомобільних доріг туристичною, сервісною та інформаційною структурою.

Хмельницька область розташована в західній частині України. Її площа становить 3.2% території країни. Область знаходиться в лісостеповій зоні.

В області 269 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі 8 пам'яток садово-паркового мистецтва, національний природний парк «Подільські Товтри». Природною пам'яткою є Смотрицький каньйон у долині р. Смотрич. Відома печера знаходиться в с. Черче.

До природних рекреаційних ресурсів Хмельниччини належать сприятливі кліматичні умови, мальовничі краєвиди, значні лісові масиви, а також джерела мінеральних вод поблизу Сатанова. В області налічується 3 заповідники (національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», державний історико-культурний заповідник у Кам'янець-Подільському, державний історико-культурний заповідник «Самчики») і 9 музеїв [41, с. 91].

Загальна кількість пам'яток археології, історії, архітектури, містобудування і монументального мистецтва у Хмельницькій області складає 2015 одиниць. На державному обліку перебуває 387 пам'яток архітектури і містобудування.

Після зростання протягом 2006-2008 років відбувся спад у кількості туристів Хмельниччини. Так, порівняно з 2008 роком, у 2009 році область прийняла на 8,5 тис. туристів менше (рис. 3.14).

Кількість іноземних відвідувачів зменшилася майже в 2 рази.

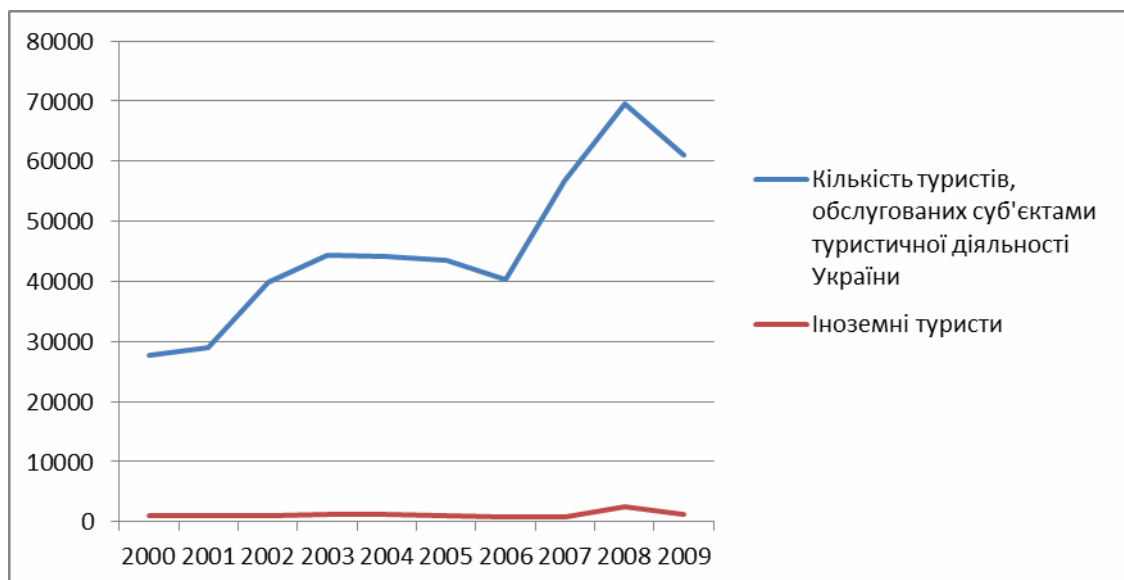

Рис. 3.14. Динаміка туристичних потоків у Хмельницькій області [81]

У Хмельницькій області діє 29 готелів, розраховані на 80,7 тис. чол. Протягом 2000–2006 років кількість засобів розміщення зменшилася на 8 одиниць, але станом на 2009 рік сягла колишнього рівня (табл. 3.25).

Таблиця 3.25

Готелі та інші місця для тимчасового проживання у Хмельницькій області

Хмельницька область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	30	29	27	27	25	22	22	27	29	29
Кількість номерів	763	723	727	806	819	728	726	972	974	957
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	15	13,9	12,4	13,6	14,5	12,6	14,2	18,9	18,8	18,6
Одноразова місткість, місць	1578	1441	1574	1679	1636	1352	1388	1750	1806	1778
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	46,8	53,8	58,4	68,3	91,4	80,9	80,8	104,5	111,2	80,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [81]

У Хмельницькій області нараховується 882 санаторно-курортні та оздоровчі заклади, кількість яких поступово зменшується (табл. 3.26).

Таблиця 3.26

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади у Хмельницькій області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	12	1,6	7	0,3	–	–	2	0,1	1052	3,7
2001	12	1,6	7	0,3	–	–	2	0,2	1188	2,8
2002	12	1,6	7	0,3	–	–	2	0,2	1204	3,1
2003	12	1,6	10	0,5	–	–	2	0,2	1236	2,1
2004	12	1,7	10	0,6	–	–	1	0,2	1357	2,9
2005	12	1,7	9	0,5	–	–	1	0,2	872	2,9
2006	12	1,7	7	0,4	–	–	1	0,1	872	3,1
2007	12	1,6	7	0,4	–	–	1	0,1	867	2,7
2008	13	1,6	5	0,3	–	–	–	–	884	2,1
2009	13	1,6	4	0,2	–	–	–	–	865	2,6

Таблиця складена автором за матеріалами: [81]

3.6. ПОЛІСЬКИЙ РЕГІОН

Поліський економіко-географічний регіон складається з Волинської та Рівненської областей.

Волинська область розташована на північному заході України, в лісовій і лісостеповій зонах, і межує на заході з республікою Польща, на півночі – з республікою Білорусь, на сході – з Рівненською областю, на півдні – з Львівською областю. Площа області становить 3,3% території України. Ліси займають третину території області.

В області налічується 209 природно-заповідних територій і об'єктів. Природа краю, різноманітність його флори і фауни створюють умови для відпочинку і оздоровлення, розвитку індустрії туризму.

Особливою привабливістю для туристів відзначається південно-західна частина Волині – край лісів і озер. Різноманітністю ландшафтів характеризується Шацький національний природний парк. В межах парку розташовані 22 унікальних озера карстового походження, які мають здатність до самоочищення.

Сприятливі кліматичні умови, великі лісові масиви, чисельні водні об'єкти, мінеральні джерела, запаси лікувальних грязей є факторами, що стимулюють розвиток туристичної сфери.

Крім того, в регіоні перехрещуються важливі транспортні шляхи, що з'єднують Східну Європу з Центральною і Західною. Все це обумовлює активізацію міжнародного співробітництва, зокрема, в галузі туризму.

Область підтримує добросусідські зв'язки з прикордонними воєводствами Польщі. Тут діє транскордонне об'єднання «Єврорегіон «Буг» [41, с. 31].

Область має значний історико-культурний потенціал: загальна кількість пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури, монументального мистецтва складає 2,6 тис. До державного реєстру національного культурного надбання внесено 468 пам'яток архітектури. В області діє 6 державних музеїв і заповідників.

Протягом 2004–2008 років спостерігалось поступове збільшення туристичного потоку області на 10 тис. відвідувачів. Але в період з 2008 до 2009 рік кількість туристів зменшилася в 1,5 раза. Туристичний потік іноземних громадян переважно зростає у період з 2001 до 2008 року, але в 2009 також зазнав спаду в 1,7 раза (рис. 3.15).

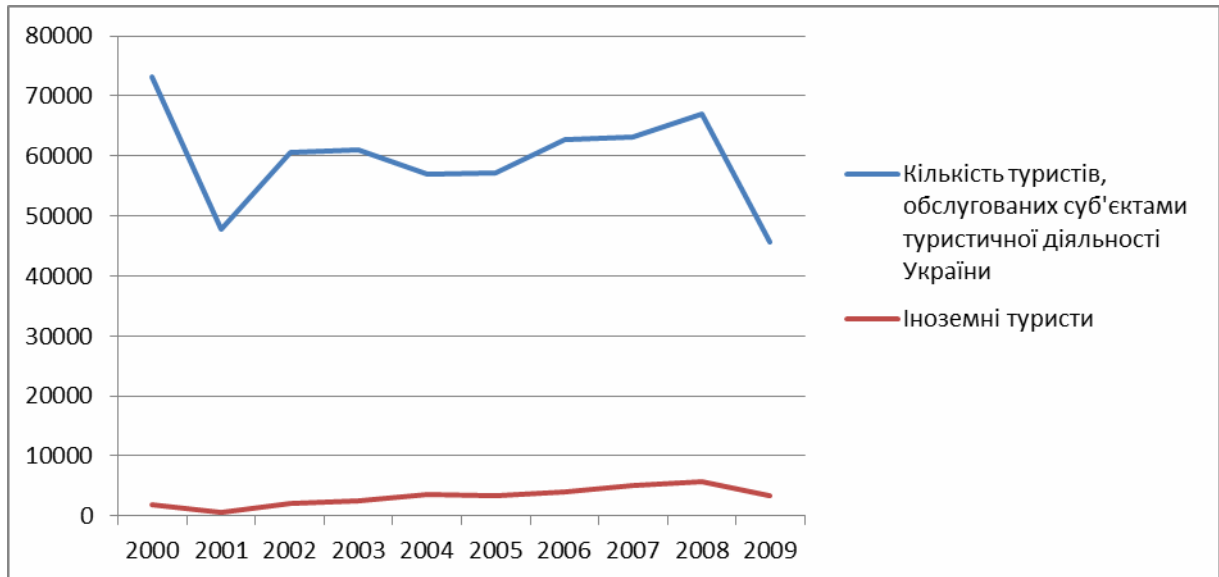

Рис. 3.15. Динаміка туристичних потоків у Волинській області [60]

Кількість готелів у Волинській області з 2004 року зростає і на цей час становить 30 одиниць, що відповідає рівню 2001 року. Проте кількість обслуговуваних осіб знизилася в 1,5 раза (табл. 3.27).

Таблиця 3.27

Готелі та інші місця для тимчасового проживання у Волинській області

Волинська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	32	30	28	28	25	26	27	28	30	30
Кількість номерів	1137	999	1071	1102	1011	996	1010	1122	1122	1139
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	20,9	17,8	19,1	19,8	18,3	18,2	18,8	19,5	20,2	20,2
Одноразова місткість, місць	2378	2107	2151	2108	1948	1961	1948	2075	2137	2148
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	92,6	97,2	79,7	91,2	95,7	89,6	90,3	122,4	92,8	66,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [60]

У Волинській області нараховується 634 санаторно-курортні та оздоровчі заклади, серед яких переважну кількість становлять дитячі оздоровчі табори (табл. 3.28).

Таблиця 3.28

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади у Волинській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	6	1,4	5	0,4	1	0	72	2,5	162	2,3
2001	6	1,5	5	0,4	1	0	70	2,5	266	2,2
2002	6	1,4	4	0,4	1	0	66	2,5	316	2,1
2003	6	2	4	0,4	1	0	62	2,2	356	2,3
2004	6	2	5	0,4	1	0	59	2,1	549	3,2
2005	6	2	5	0,4	1	0	56	2	564	3,2
2006	7	2	5	0,4	1	0	71	2,1	560	3,5
2007	7	2	5	0,4	–	–	60	2	575	3,9
2008	7	2	4	0,3	–	–	57	2	586	3,7
2009	6	1,5	3	0,2	1	0,5	57	1,9	567	3,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [60]

Рівненська область розташована на північному заході України, на Поліссі і в лісостеповій зоні. Її площа становить 3,3% території країни.

Область включає 227 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі 2 парки – Гоцанський і Рівненський, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва.

Сприятливі кліматичні умови, значні лісові масиви, чисельні річки, озера, лікувальні грязі і мінеральні води є складовими рекреаційних ресурсів області. В Сарненському районі функціонує курорт Горинь [41, с. 42].

В області діє 7 державних музеїв. На Рівненщині налічується близько 3 тис. історико-культурних, пам'яток. 338 нерухомих пам'яток області внесено до Державного реєстру національного культурного надбання. На Рівненщині проводиться понад 15 різножанрових міжнародних фестивалів та конкурсів.

Державні історико-культурні заповідники створені в Дубні і Острозі. З 1991 року функціонує меморіал, що включає заповідник «Поле Берестецької битви» в с. Пляшева і музей-заповідник «Козацькі могили». В області кілька міст, які мають давню історію – Дубно (1100), Острог (1100), Корець (1150).

З 2000 до 2008 року кількість туристів у Рівненській області постійно зростала, але в 2009 році відбувся спад туристичного потоку на 15 тис. чол. (рис. 3.16). Кількість іноземних туристів з 2007 до 2009 року знизилася в 3 рази.

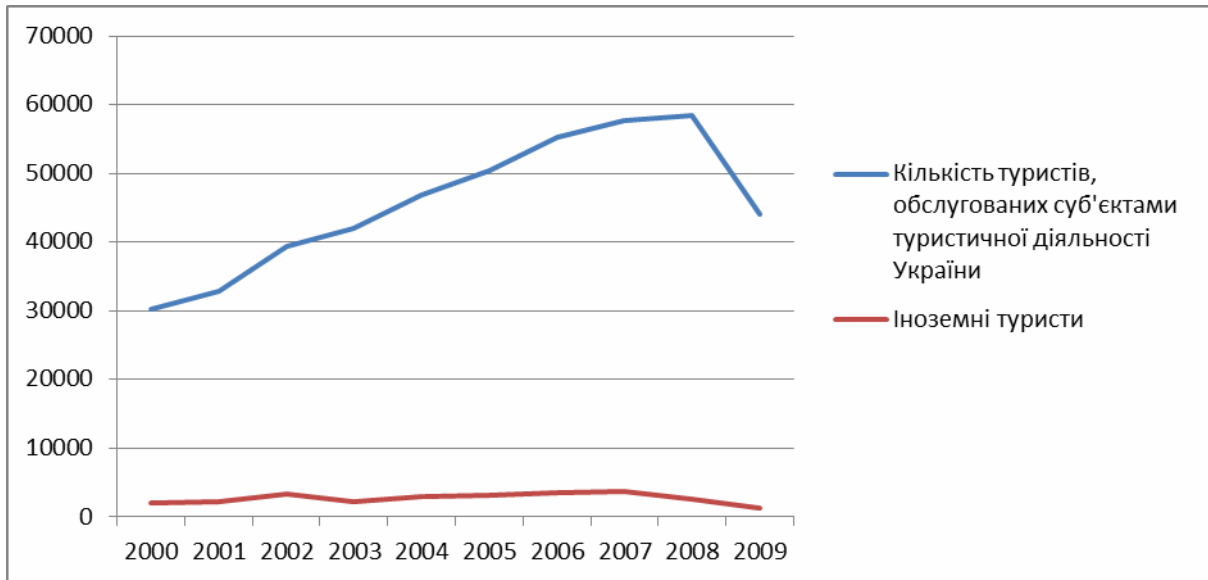

Рис. 3.16. Динаміка туристичних потоків у Рівненській області [76]

У Рівненській області діє 608 санітарно-курортних та оздоровчих закладів, кількість яких поступово скорочується (табл. 3.29).

Таблиця 3.29

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Рівненській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	9	1324	9	830	–	–	22	1234	27	2840
2001	11	1914	9	519	–	–	22	1278	24	2940
2002	12	2368	7	515	–	–	18	938	66	2180
2003	11	1979	7	586	–	–	17	1288	137	2255
2004	13	2714	7	630	–	–	15	865	535	2060
2005	10	1478	6	494	–	–	14	1257	535	2577
2006	9	1378	6	419	–	–	11	1863	511	1905
2007	9	1284	6	422	–	–	10	1583	472	2105
2008	9	1284	6	415	–	–	8	1174	559	2165
2009	9	1284	5	379	–	–	9	1486	585	1720

Таблиця складена автором за матеріалами: [76]

У Рівненській області станом на 2009 рік діяло 23 готелі, що обслужили 60,5 тис осіб (табл. 3.30).

Таблиця 3.30

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Рівненській області

Рівненська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	23	20	19	21	22	22	22	23	22	23
Кількість номерів	1018	886	868	1286	1221	1200	1196	1241	1114	1165
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	15,9	14,5	14	22	22,6	22,4	22,3	23,8	23,5	24,2
Одноразова місткість, місць	1833	1602	1547	2590	2541	2519	2503	2675	2624	2760
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	66,4	81,8	65,5	88,5	87,8	90,7	95,9	89,9	73,6	60,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [76]

3.7. ПРИДНІПРОВСЬКИЙ РЕГІОН

Придніпровський економіко-географічний регіон складається з Запорізької та Дніпропетровської областей.

Запорізька область розташована на південному сході країни. На півдні вона омивається водами Азовського моря. Її площа становить 4% території країни.

В області 299 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі заповідник «Хортиця» та частина відділу українського степового заповідника «Кам'яні Могили», розташованого також у Донецькій області.

Область володіє основними видами рекреаційних ресурсів. На узбережжі Азовського моря є зручні піщані пляжі. Джерела мінеральних вод і лікувальні грязі зосереджені переважно в морських лиманах, озерах і затоках.

У Запорізькій області на державному обліку перебуває 6,8 тис. пам'яток, в тому числі 25 пам'яток архітектури і містобудування. Тут функціонують 3 заповідники та 16 музеїв [41, с. 306].

Різкий спад кількості туристів Запорізька область пережила у 2004 році. Відтоді туристичний потік області поступово збільшується і зараз становить 91,4 тис. чол.

Потік іноземних туристів зростав у період з 2005 до 2008 року а в 2009 році знизився в 1,2 раза (рис. 3.17).

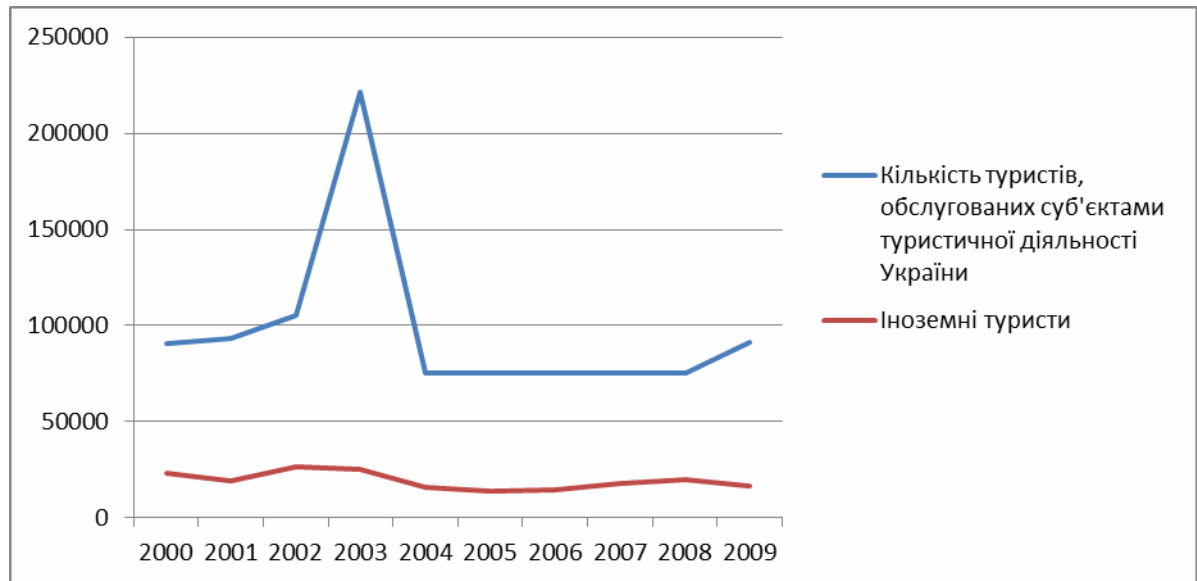

Рис. 3.17. Динаміка туристичних потоків у Запорізькій області [65]

У Запорізькій області функціонує 551 санаторно-курортний та оздоровчий заклад. По області спостерігається збільшення кількості будинків і баз відпочинку, пансіонатів та дитячих оздоровчих таборів (табл. 3.31).

Таблиця 3.31

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Запорізькій області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	18	5,2	24	2,1	7	1,8	137	24,4	193	18,9
2001	17	4,8	24	1,9	6	1,2	127	22,8	160	18,9
2002	18	5	23	2	6	1	122	20,6	269	20,4
2003	17	4,5	24	2,6	7	1,2	161	28,9	297	20,8
2004	17	4,8	23	1,9	7	1,2	158	23,6	361	22,3
2005	16	2,9	23	1,8	9	1,2	157	22,6	378	18,7
2006	15	4,9	21	1,7	9	1,3	149	21,1	366	19
2007	16	4,6	21	1,6	7	0,9	155	22,1	350	18,2
2008	17	4,6	20	1,6	9	1	155	23,9	373	17,9
2009	17	4,6	20	1,6	8	0,9	150	22,2	356	16,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [65]

У Запорізькій області діє 30 готелів, що прийняли в 2009 році 70,2 тис. чол. Кількість засобів розміщення області постійно зменшується. Різниця з 2000 роком на цей час складає 29 готелів (табл. 3.32).

Таблиця 3.32

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Запорізькій області

Запорізька область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	59	54	51	45	41	40	35	32	31	30
Кількість номерів	1823	1758	1715	1597	1557	1520	1461	1455	1488	1611
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	29	29	30	28	27	24	24	27	28	32
Одноразова місткість, місць	3554	3265	3076	3110	2813	2696	2510	2427	2382	2566
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	148,9	142,6	131,9	111	110,5	122,2	108	106	91,4	70,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [65]

Дніпропетровська область розташована в південно-східній частині країни, в середній і нижній течії Дніпра. Площа області складає 5,3% території країни. Головна водна артерія – Дніпро, який перетинає територію області з північного заходу на південний схід.

В області налічується 105 природно-заповідних територій і об'єктів. Область має значні рекреаційні ресурси, основними складовими яких є м'який клімат, мінеральні води і лікувальні грязі. В області функціонує 9 музеїв із 2 відділами [41, с. 331].

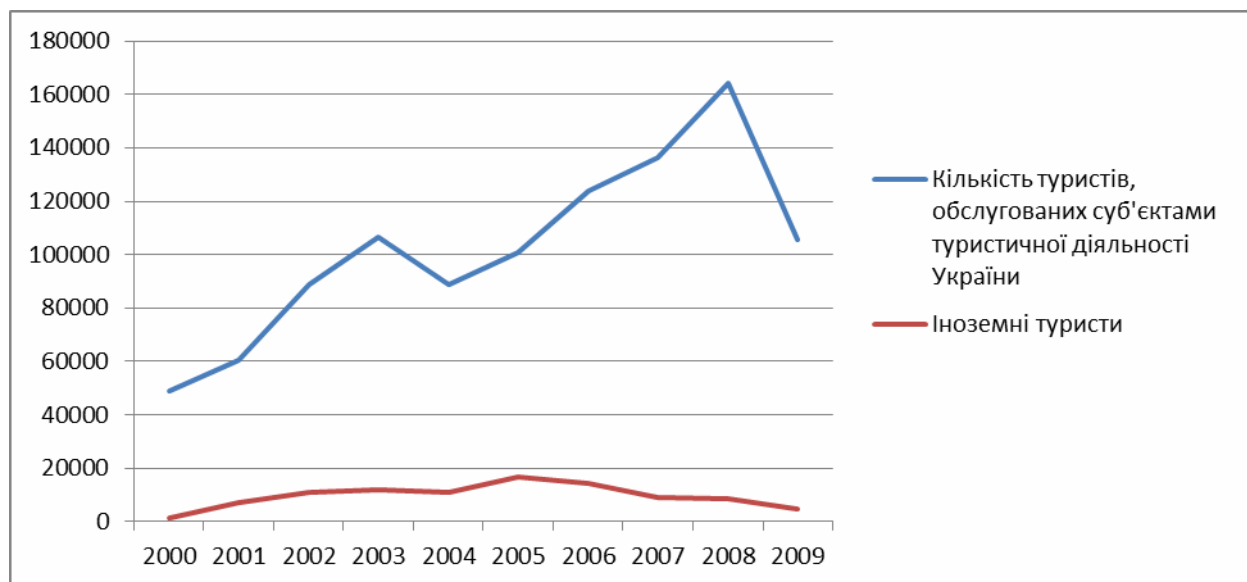

Рис. 3.18. Динаміка туристичних потоків у Дніпропетровській області [61]

Протягом 2004–2008 років у області спостерігалось зростання загального туристичного потоку. У 2008 році кількість туристів становила 164,1 тис. чол. Але в 2009 році відбувся різкий спад, що призвів до зменшення потоку в 1,5

раза. Обсяги в'їзного туризму в області навпаки зменшувалися з 2005 року. У 2009 році область відвідало 4,8 тис. чол., що в 3,4 раза менше за показники 2005 року (рис. 3.18).

У Дніпропетровській області функціонує 1067 санаторно-курортних та оздоровчих закладів. З 2000 року кількість дитячих оздоровчих таборів збільшилася в 4,5 раза, кількість баз відпочинку зменшилася в 2,2 раза (табл. 3.33).

Таблиця 3.33

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади у Дніпропетровській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	21	2,7	53	4,9	4	1,1	166	21,3	207	14,1
2001	21	2,8	53	5	4	1,1	160	21	207	13,1
2002	21	3	51	4,9	5	1,2	151	20,6	285	13,8
2003	20	2,3	46	4,3	5	1,2	154	18,4	730	13,4
2004	20	2,3	40	4	5	1,2	124	18,2	943	17,1
2005	20	2,3	39	3,7	5	1,2	113	15,5	788	14,7
2006	20	2,5	36	3,2	5	1,2	111	15,2	815	14,5
2007	20	2,5	35	3,3	4	1	103	14,7	864	11,9
2008	21	2,7	33	3,1	5	0,9	82	13	961	11,2
2009	20	2,5	30	2,9	4	0,7	74	12,2	939	7,6

Таблиця складена автором за матеріалами: [61]

У Дніпропетровській області діють 103 готелі. Кількість засобів розміщення незначно зменшилася протягом останніх трьох років. У 2009 році у дніпропетровських готелях було обслуговано 172 тис. чол. (табл. 3.33).

Таблиця 3.33

Готелі та інші місця для тимчасового проживання у Дніпропетровській області

Дніпропетровська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	84	86	99	106	107	106	106	107	103	103
Кількість номерів	2941	2757	3783	3785	4070	4323	4189	4209	4239	4489
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	57,9	54,7	73,4	83,3	90	98,6	99,8	97,2	93	101
Одноразова місткість, місць	6025	5576	9369	10629	11534	11658	11194	10924	10925	11009
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	194,9	235,6	239,8	258	292,4	270,3	231,1	242,1	243,1	171,9

Таблиця складена автором за матеріалами: [61]

3.8. ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН

Причорноморський економіко-географічний регіон складається з трьох областей: Миколаївської, Одеської та Херсонської.

Миколаївська область розташована в нижній течії Південного Бугу. На півдні її територія омивається Чорним морем. Площа області становить 4,1% території країни. В області 89 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі частина Чорноморського біосферного заповідника.

Область має значні природні рекреаційні ресурси: сприятливий клімат, піщані пляжі уздовж Чорноморського узбережжя, джерела мінеральних вод, лікувальні грязі і ропа морських лиманів. Заклади відпочинку розташовані головним чином у курортних зонах Коблева, Очакова і Миколаєва.

У Миколаївській області на державний облік взято 3,3 тисячі пам'яток, у тому числі 143 пам'ятки архітектури. В області діють 3 музеї з 8 відділами та історико-археологічний заповідник «Ольвія» [41, с. 284].

З 2007 року туристичний потік області зменшується. Порівняно з 2007 роком, в 1009 році в Миколаївській області відпочило в 1,75 раза менше туристів. Іноземний потік скоротився протягом останніх трьох років майже в 2 рази і складає 3,4 тис. чол. (рис. 3.19).

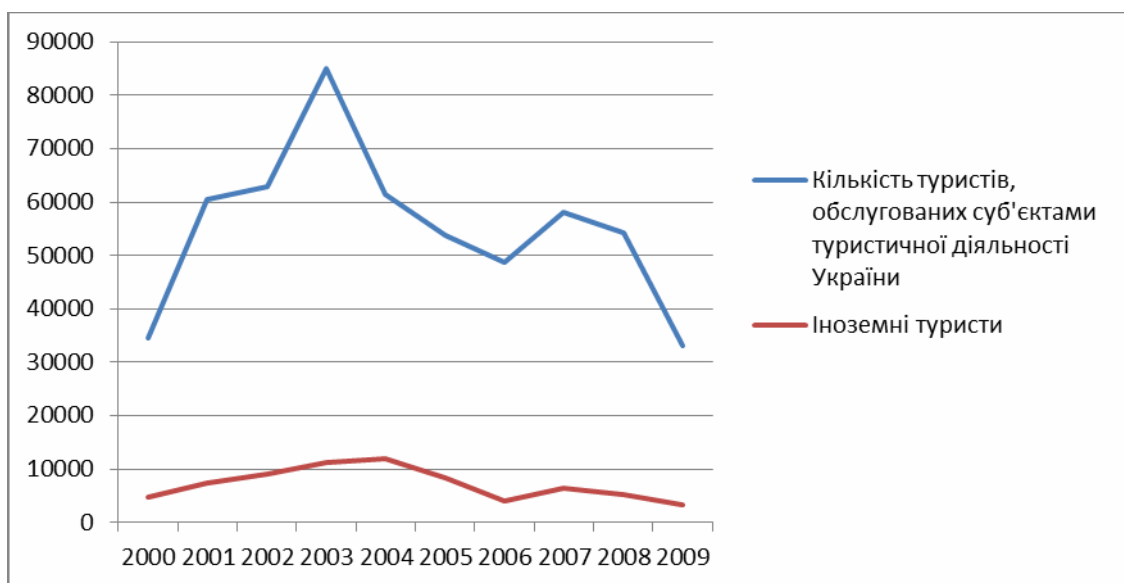

Рис. 3.19. Динаміка туристичних потоків у Миколаївській області [71]

У Миколаївській області діє 121 готель. У 2009 році в засобах розміщення області було обслуговано 108,7 тис. чол. Кількість готелів збільшилася протягом 10 років майже в 3 рази (табл. 3.35).

Таблиця 3.35

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Миколаївській області

Миколаївська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	44	39	41	37	31	30	27	84	95	121
Кількість номерів	1143	717	834	789	673	702	669	4303	5015	6641
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	20,7	17,2	16,4	15,4	14,3	14,8	13,7	78,1	89,4	116,3
Одноразова місткість, місць	2490	2198	1851	1731	1471	1486	1405	11235	13271	17563
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	40,1	44,9	48,3	56,5	61,4	74,7	65,2	117,5	103,4	108,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [71]

У Миколаївській області функціонує 722 санаторно-курортні та оздоровчі заклади, більшість з яких становлять дитячі оздоровчі табори (табл. 3.36).

Таблиця 3.36

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Миколаївській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	8	2,4	10	0,9	21	6,8	133	19,4	326	11,3
2001	11	4	10	0,9	24	4,1	129	18,4	341	8,7
2002	11	3,9	10	0,9	24	4,3	137	18,9	31	9,9
2003	10	3,1	9	0,8	23	4,6	130	17,7	552	7,6
2004	10	3,1	9	0,8	23	4,6	129	17,8	701	8,1
2005	11	4	6	0,6	23	4,7	125	18,9	523	6,5
2006	11	4	7	0,7	20	4,5	129	19,4	535	6,2
2007	11	4	7	0,7	20	4,6	126	18,1	555	6,1
2008	11	4,2	7	0,7	19	4,7	126	17,4	552	5,5
2009	10	4,3	7	0,7	16	4	136	18,6	553	6,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [71]

Одеська область розташована на південному заході країни, де проходить державний кордон із Румунією і Молдовою. На півдні і південному сході її територія омивається Чорним морем. Площа області становить 5,5% території країни. На території Одещини протікає Дунай, Дністер, Південний Буг. В області 15 лиманів та кілька озер.

В області налічується 92 природно-заповідні території та об'єкти, в тому числі заповідник Дунайські плавні, який лежить у пониззі Кілійського гирла Дунаю, займає частину островів і акваторії Чорного моря. Пам'ятками природи є Михайлівський яр і Одеські катакомби. Наукову і естетичну цінність має флористична колекція ботанічного саду Одеського університету. В північно-західній частині чорноморського узбережжя розташований скелястий острів Зміїний площею 1,5 км², на якому були давні грецькі поселення.

Сприятливі кліматичні умови, тепле море, численні пляжі (довжина Чорноморського узбережжя – більше 300 км), значні запаси лікувальних грязей, джерела мінеральних вод обумовлюють розвиток рекреаційного господарства. В області функціонують курорти: Аркадія, Великий Фонтан, Кароліно-Бугаз, Куяльник, Лузанівка, Лебедівка, Лермонтовський, Холодна Балка, Хаджибей, Чорноморка, Сергіївка [41, с. 280].

Після різкого спаду в 2004 році загальна кількість туристів в Одеській області почало знову зростати. Але у 2008–2009 роках, внаслідок кризи, знову спостерігається зниження туристичного потоку. Станом на 2009 рік Одеську область відвідало 33,1 тис. чол. Потік іноземних туристів також почав зменшуватися в 2007 році. У 2009 році він скоротився в 1,2 раза і склав 3,4 тис. чол. (рис. 3.20).

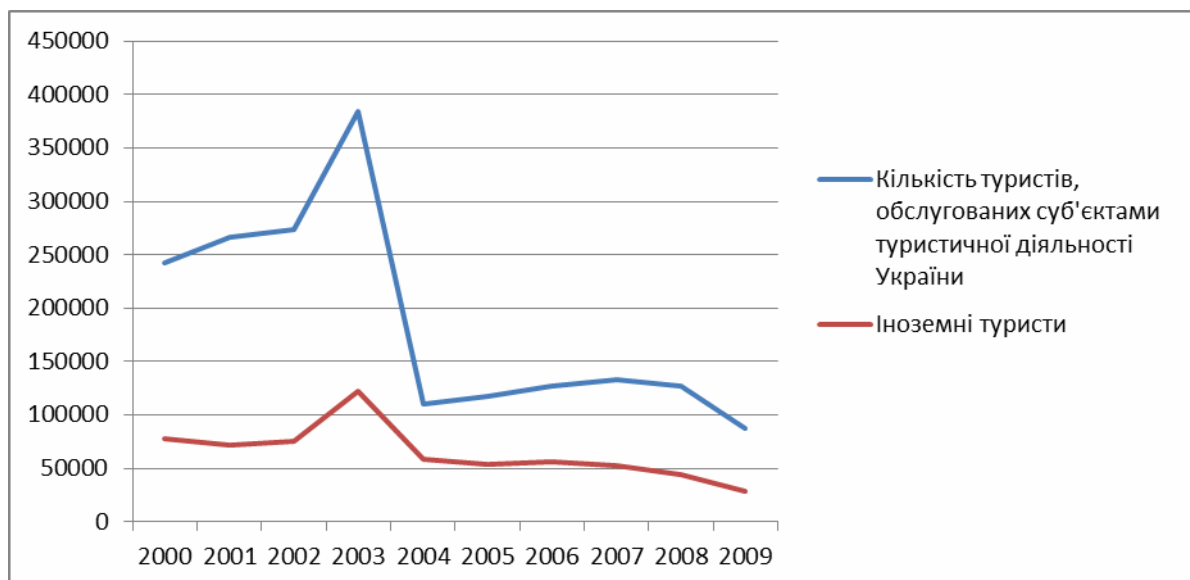

Рис. 3.20. Динаміка туристичних потоків у Одеській області [74]

В Одеській області нараховується 80 готелів. У 2009 році вони прийняли 213,7 тис. осіб. Порівняно з 2000 роком кількість засобів розміщення зменшилася на 16 одиниць (табл. 3.37).

Таблиця 3.37

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Одеській області

Одеська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	96	89	83	73	74	79	76	80	81	80
Кількість номерів	3674	3590	3515	3237	3195	3262	3273	3701	3952	3817
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	75,6	70,8	73,6	67,8	72,8	75,3	76	84,5	89,1	84,6
Одноразова місткість, місць	8161	7685	7363	7019	6565	6619	6611	7425	7788	7541
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	243,1	262,7	267,4	255,8	267,7	289,8	295,5	298,5	241,7	213,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [74]

В Одеській області функціонує 1555 санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Кількість санаторіїв, баз відпочинку та дитячих оздоровчих таборів постійно зростає (табл. 3.38).

Таблиця 3.38

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Одеській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	37	15,1	12	1,1	8	2,0	281	31,2	406	8,7
2001	35	14,2	13	1,2	10	1,7	297	32,5	439	9,9
2002	33	14,5	12	1,3	12	2,2	316	35,6	616	11,9
2003	35	14,7	11	1,2	12	2,1	322	36,9	883	11,1
2004	36	14,5	11	1,1	13	2,3	319	36,1	947	11,4
2005	37	14,6	9	1,2	13	2,1	309	34,7	1116	11,5
2006	37	14,5	9	1,1	13	2,1	333	36,3	1175	13,1
2007	37	14,8	9	1,1	12	2,0	362	38,2	1190	15,4
2008	37	14,2	9	1,0	11	2,3	375	38,0	1247	13,0
2009	37	13,4	9	1,1	10	2	378	37,7	1121	11,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [74]

Херсонська область розташована на півдні України, її площа становить 4,7% території країни).

Херсонщина – єдина з усіх областей України (крім АР Крим), що має вихід до двох морів: Чорного і Азовського. Дніпро перетинає область із північного сходу на південний захід, поділяючись у нижній течії на рукави і утворюючи дніпровські плавні. На Херсонщині знаходиться найбільший на планеті лиман – Дніпровсько-Бузький. Чорноморське і Азовське узбережжя в межах області простягається більше як на 200 кілометрів і має чудові піщані пляжі, розвинену оздоровчу інфраструктуру. За кількістю сонячних днів Херсонщина не поступається Криму. Вона є областю з найменшою середньомісячною кількістю опадів. Тут розташовані два біосферні заповідники, які входять до світової мережі біосферних заповідників – Асканія-Нова ім. Ф.Е. Фальц-Фейна і Чорноморський [41, с. 301].

Всього на Херсонщині 69 територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Область має значні можливості розвитку курортної галузі і масового відпочинку в долинах Дніпра, Інгульця, на узбережжі Дніпровського лиману, Чорного і Азовського морів, хоча використовуються вони незначною мірою. Діють курорти Гола Пристань і Скадовськ, курортна місцевість Арабатська Стрілка.

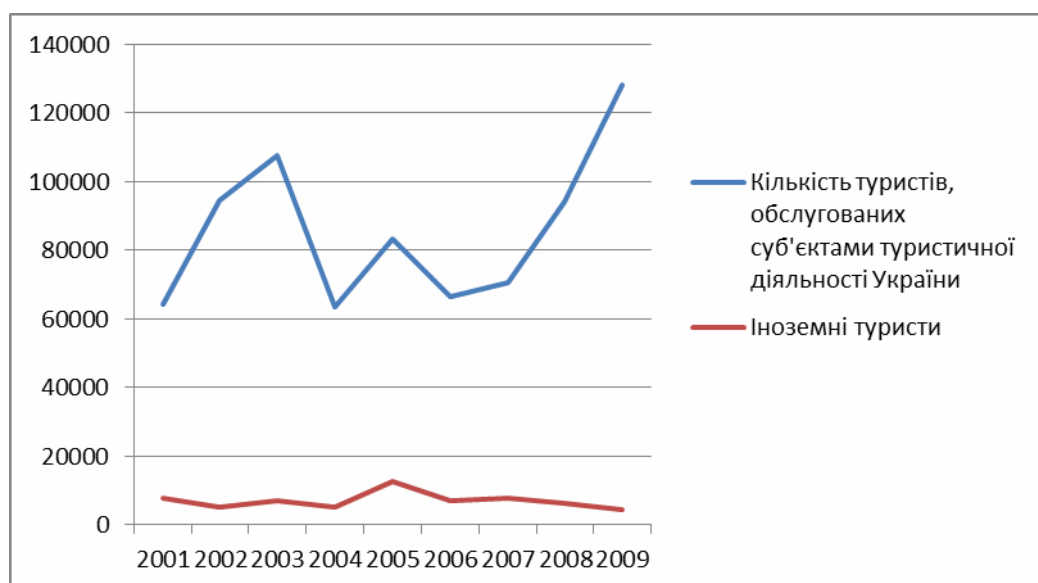

Рис. 3.21. Динаміка туристичних потоків у Херсонській області [80]

На Херсонщині на державному обліку перебуває 5,9 тис. пам'яток. З них 143 входять до Державного реєстру національного надбання. Тут діє 3 музеї з 6 філіалами і відділами.

Починаючи з 2006 року спостерігається постійне зростання загального туристичного потоку в області. За три роки кількість туристів збільшилася майже в 2 рази і склала 128,1 тис. чол. Інша ситуація спостерігається з іноземним туристичним потоком: починаючи з 2007 року він знизився в 1,8 раза і склав 4,3 тис. осіб (рис. 3.21).

На Херсонщині діє 727 санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Їхня кількість зростає з кожним роком (табл. 3.39).

Таблиця 3.39

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Херсонській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	10	2,1	12	1,8	36	8,5	69	18,9	478	18
2001	11	2,1	11	1,6	38	8	73	16,9	510	14,2
2002	10	2,1	11	1,4	36	7,7	79	17,3	537	17,4
2003	10	2,6	9	0,7	40	8,6	93	14,1	620	19
2004	10	2,3	9	0,7	41	7,6	128	16	876	19,1
2005	11	2,8	9	0,7	53	10,4	156	21,3	779	18,6
2006	11	2,8	9	0,7	43	9,4	165	24	674	18,3
2007	12	2,7	9	0,7	48	10,3	166	23,7	644	17,4
2008	12	2,7	8	0,7	51	11,2	165	22,3	568	16,3
2009	12	2,8	8	0,7	50	11,4	166	21,4	491	16,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [80]

У Херсонській області діє 131 готель. У 2009 році тут було обслуговано 130,3 тис. чол. Кількість готелів в області постійно зростає і на даний момент майже в 3 рази більша за показники 2000 року (табл. 3.40).

Таблиця 3.40

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Херсонській області

Херсонська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	47	44	39	38	37	34	32	28	120	131
Кількість номерів	1247	1118	1081	1011	1093	995	989	911	7628	8327
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	25	25	23	22	23	22	20	18	140	155
Одноразова місткість, місць	2817	2532	2401	2273	2475	2186	2121	1974	21681	23210
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	64	60	59,9	60	57,2	48,2	44,4	42,4	147,6	130,3

Таблиця складена автором за матеріалами: [80]

3.9. Столичний регіон

Столичний регіон складається з чотирьох адміністративних одиниць: міста Києва, Київської, Житомирської та Чернігівської областей.

Місто Київ, одне з найдавніших європейських міст, адміністративний, економічний, науковий і культурний центр України, зосереджує значний туристичний потенціал і володіє всіма необхідними ресурсами для розвитку ділового, культурно-пізнавального, релігійного, а також подієвого туризму.

Київ розташований на обох берегах Дніпра в його середній течії. В межах міста розташована 41 природно-заповідна територія, до якої, зокрема, належать два ботанічних сади.

Київ має добре розвинене транспортне сполучення різних видів. Він має порт на Дніпрі, що є головною водною артерією країни. Через Київ проходять найважливіші залізничні та автомобільні магістралі, а також повітряні траси країни. У місті діють два аеропорти – «Бориспіль» і «Жуляни».

Широко розгалужена міська автобусна, тролейбусна, трамвайна мережа, а також метрополітен дозволяють вільно пересуватися містом.

До послуг туристів – іподром, стадіони, численні казино, нічні клуби, бари, ресторани тощо.

Київ має всі можливості для розвитку туристичної індустрії, інтеграції у світовий туристичний простір. Це великий туристичний центр країни, в якому

зосереджені історико-культурні пам'ятки не лише всеукраїнського, а й світового значення. У місті 3850 пам'яток, дві з яких – Софійський і Києво-Печерський заповідники – занесені в реєстр пам'яток ЮНЕСКО [41, с. 28].

Загальний туристичний потік Києва зріс протягом 2005-2008 років у 2,2 раза і становив 2,09 млн. чол. у 2008 році. Але в 2009 році кількість туристів зменшилася майже на 500 тис. чол. і становить 1,6 млн. чол. Так само в період з 2005 по 2008 зростав й іноземний туристичний потік до Києва. Він збільшився в 1,9 раза і в 2008 році становив 316 тис. чол., тоді як в 2009 році він зменшився на 58 тис. осіб (рис. 3.22).

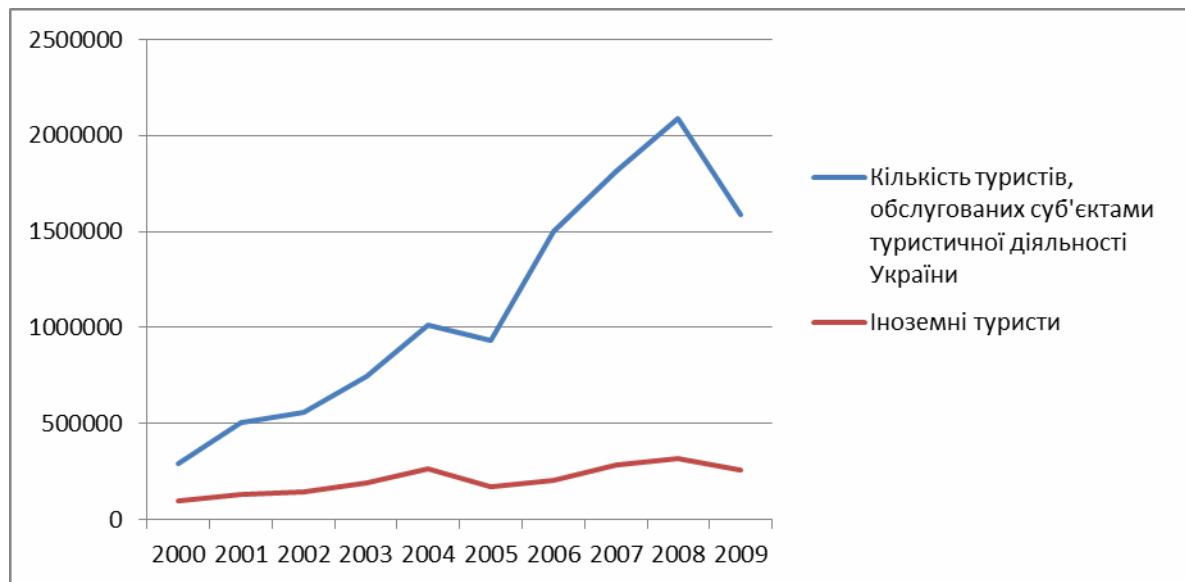

Рис. 3.22. Динаміка туристичних потоків у Києві [72]

На сьогодні в Києві діє 150 закладів розміщення різної форми власності та підпорядкування на 9,7 тис. номерів, з яких 107 – готелів, потужністю на 8,3 тис. номерів, решта – інші засоби тимчасового проживання на 1,5 тис. номерів.

З них сертифіковано за категоріями комфортності 64 готелі: 4 п'ятизіркові на 931 номер, 14 чотиризіркових на 1515 номерів, 19 тризіркових на 3186 номерів, 20 двозіркових на 1133 номери та 7 однозіркових на 176 номерів. Решта готелів мають сертифікати відповідності на безпеку проживання туристів. Участь Києва в проведеному Чемпіонаті Європи з футболу також зумовлює розвиток готельної сфери міста (табл. 3.41).

Таблиця 3.41
Готелі та інші місця для тимчасового проживання в м. Київ

Київ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	95	90	94	93	96	109	117	123	125	141
Кількість номерів	7637	7815	7665	7529	8229	8246	8627	9112	9415	10064
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	157,3	163	159	160,2	171,7	192,5	196,8	217,6	226	246,4
Одноразова місткість, місць	14478	14476	14098	13519	14801	14757	15589	16377	16907	18980
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	810,2	831,3	867,1	863,4	961,4	974,1	1112	1196	1225	958,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [72]

Київ – кліматичний курорт, де діють 25 санаторіїв, 2 будинки відпочинку, 21 база відпочинку та 177 дитячих таборів. Кількість дитячих таборів зменшилася порівняно з 2000 роком в 1,3 раза (табл. 3.42).

Таблиця 3.42

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в м. Київ

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	12	2,6	12	1,2	3	0,7	21	3,9	237	3,9
2001	12	2,7	13	1,2	2	0,4	21	3,9	195	3,5
2002	12	2,7	11	1,2	3	0,5	21	4,1	205	3,6
2003	12	2,7	11	1,3	3	0,5	21	4,9	194	3,1
2004	13	2,8	11	1,1	3	0,5	21	4,1	197	3
2005	14	3,1	11	1,4	3	0,5	23	4,1	230	2,6
2006	14	3,1	10	1,9	3	0,5	25	4,1	238	2,6
2007	15	3,1	9	1	3	0,5	25	3,6	226	1,6
2008	15	3,1	9	1	2	0,5	20	2,5	226	1,7
2009	16	3,3	9	1	2	0,5	21	2,7	177	1,3

Таблиця складена автором за матеріалами: [72]

Київська область розташована на півночі України в басейні середньої течії Дніпра, в межах лісової і лісостепової географічних зон. Площа її становить близько 4,8% території країни. Окрім великої кількості річок, на території області є 55 водосховищ та понад 750 невеликих озер. В області налічується 85 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в т.ч. дендрологічний парк Олександрія і пам'ятки садово-паркового мистецтва – Згурівський і Кагарлицький парки.

Серед курортів найважливіші – Біла Церква, Ворзель, Ірпінь, Конча-Заспа, Миронівка. Рекреаційно-оздоровче значення мають також курортні місцевості – Піритове, Лютіж, Клавдієво-Тарасове, Буча [41, с. 36].

В області функціонують 16 музеїв, у тому числі три заповідники – історико-етнографічний «Переяслав», музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 р.» у с. Нові Петрівці, історико-культурний заповідник у місті Вишгороді.

211 нерухомих пам'яток області внесено до Державного реєстру національного культурного надбання. Багато населених пунктів Київщини мають давню історію, насичену подіями.

Після різкого спадання протягом 2002–2005 років у 6 разів, туристичний потік Київської області знову почав збільшуватися в 2006 році. У 2008 році кількість туристів складала 27,3 тис. чол., але в 2009 році знизилася до 19,7 тис. чол.

Туристичний потік іноземних туристів постійно коливався впродовж останніх 10 років від мінімальних 130 чол. у 2000 році до пікових 1638 чол. у 2003 році. Протягом 2008–2009 року спостерігається невелике зниження кількості іноземних туристів до 611 осіб (рис. 3.23).

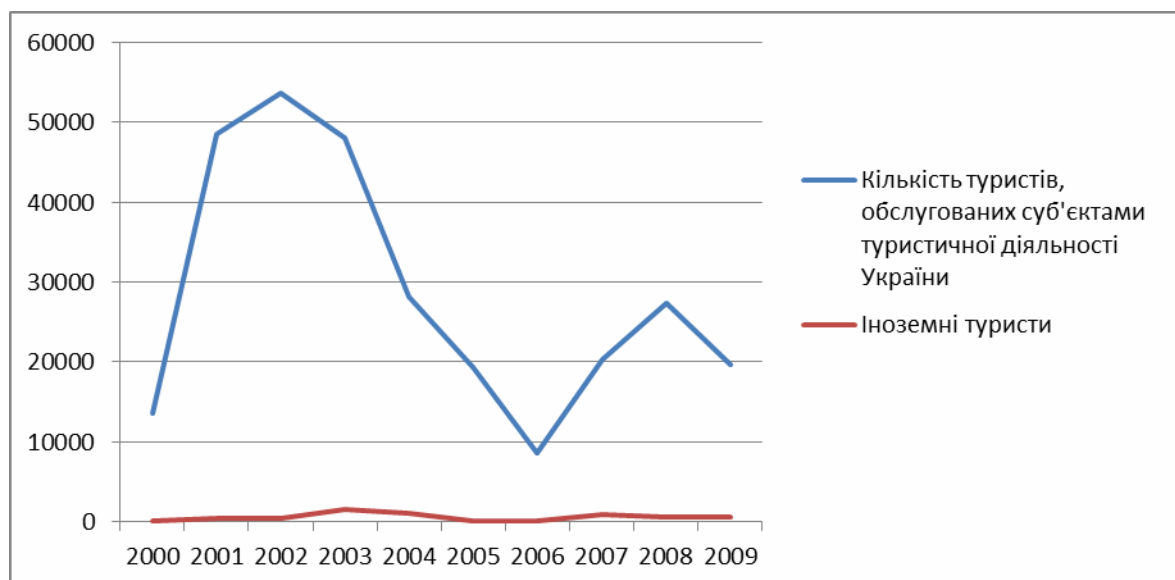

Рис. 3.23. Динаміка туристичних потоків у Київській області [67]

У Київській області діє 47 готелів місткістю близько 4 тис. чол. У 2009 році ними було обслуговано 124,4 тис. осіб (табл. 3.43).

Таблиця 3.43

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Київській області

Київська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	46	46	44	38	39	39	38	35	37	47
Кількість номерів	1369	1364	1348	1291	1334	1331	1311	1186	1302	1773
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	22	23	22	20	21	21	19	18	23	35
Одноразова місткість, місць	2693	2624	2558	2398	2454	2447	2391	2233	2458	4067
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	97,5	98,6	96,7	116,4	109,6	121,7	121,5	141,4	135,8	124,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [67]

Сприятливі кліматичні умови, наявність численних водних об'єктів визначають роль Київської області як важливого рекреаційного регіону, де функціонують 1 санаторіїв, 60 будинків і бази відпочинку, 472 дитячі табори (табл. 3.44).

Таблиця 3.44

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Київській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	20	3	6	0,5	6	0,7	116	14	200	4,3
2001	16	3	5	0,4	6	0,8	113	13,3	94	4,2
2002	14	2,8	5	0,7	3	0,2	107	13,1	69	4,2
2003	14	3	5	0,9	3	0,2	98	12	136	4,3
2004	14	2,8	4	0,4	3	0,2	95	11,4	338	3,8
2005	14	2,8	4	0,4	3	0,2	91	10,5	390	4
2006	14	2,9	5	0,8	3	0,2	58	8,7	363	3,8
2007	14	2,6	5	0,8	3	0,2	57	8,4	402	4,3
2008	13	2,2	6	0,7	2	0,2	60	8,8	410	4,6
2009	13	2,3	6	0,8	2	0,2	59	8,6	472	4,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [67]

Житомирська область розташована на півночі Правобережної України. За своєю площею (4,9% території країни) вона є однією з найбільших областей України. На її території виділяються дві природні зони: Полісся (перше місце в Україні за обсягом лісових ресурсів) і лісостеп.

Кількість природно-заповідних, територій і об'єктів області – 102, в тому числі 5 парків (пам'яток садово-паркового мистецтва), ботанічний сад

Житомирського сільськогосподарського інституту, скеля «Кам'яний гриб». Сприятливий клімат, значні лісові масиви, чисельні водні об'єкти, джерела мінеральних вод, запаси лікувальних грязей – все це створює умови для розвитку курортів і туризму.

В області налічується 5 музеїв з 8 відділами. В Житомирі функціонують краєзнавчий музей, літературно-меморіальний музей В.Г. Короленка, музей космонавтики ім. С.П. Корольова. 210 пам'яток архітектури Житомирщини внесено до Державного реєстру національного культурного надбання [41, с. 154].

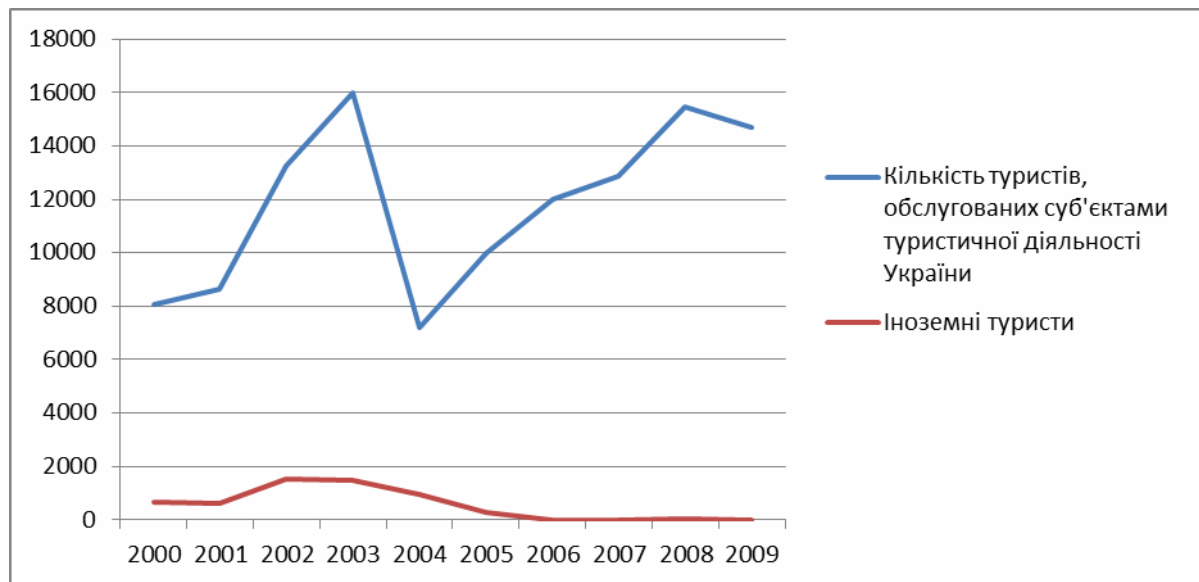

Рис. 3.24. Динаміка туристичних потоків у Житомирській області [63]

Загальний туристичний потік Житомирщини впевнено зростав у період з 2004 (7,2 тис. чол.) до 2008 року (15,5 тис. чол.). У 2009 році кількість туристів трохи зменшилась внаслідок кризи (рис. 3.24). Стан в'їзного туризму в області дуже поганий. Починаючи з 2003 року (1463 чол.) іноземний потік критично зменшився (10 чол. у 2009 році).

У Житомирській області налічується 45 готелів місткістю 4,8 тис. чол. кількість готелів постійно зростала з 2005 року (табл. 3.45).

Таблиця 3.45

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Житомирській області

Житомирська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	37	36	36	36	36	31	34	42	44	45
Кількість номерів	1155	1116	1058	1053	1095	950	983	1290	1588	1546
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	23,3	22,7	22,4	22,2	23	22,4	24,4	32,9	36,6	36,7
Одноразова місткість, місць	2312	2221	2058	2041	2112	1752	1864	3627	4736	4801
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	59,8	52,9	54,2	53,6	54,5	75	90	92,2	81	56,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [63]

На Житомирщині діють 512 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, переважна більшість з яких – дитячі оздоровчі табори (табл.3.46).

Таблиця 3.46

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Житомирській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	9	2,8	9	0,6	–	–	15	1,5	28	2,7
2001	9	2,7	6	0,4	–	–	12	1,4	38	2,7
2002	8	2,5	6	0,5	–	–	12	1,4	124	2,5
2003	8	2,4	7	0,6	–	–	10	1,1	329	2,4
2004	7	1,9	7	0,6	–	–	11	1,1	477	3,6
2005	6	1,7	7	0,5	–	–	11	1,2	528	3,2
2006	6	1,6	7	0,5	–	–	11	1,2	632	3,3
2007	6	1,6	7	0,5	–	–	9	0,8	662	2,8
2008	6	1,4	7	0,5	–	–	10	0,8	641	2,9
2009	6	1,4	7	0,5	–	–	9	0,7	490	2,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [63]

Чернігівська область розташована на півночі України на лівому березі Дніпра, в басейні Десни, в зоні Чернігівського Полісся. Площа області складає 5,3% території України.

У Чернігівській області налічується 528 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі Тростянецький і Сокиринський парки.

На Чернігівщині на державному обліку перебувають 5,5 тис. пам'яток історії і культури. 230 пам'яток архітектури внесено до Державного реєстру.

В області 5 історико-культурних заповідників, 19 музеїв з 9 відділами. В селі Мезин виявлено одну з найстаріших палеолітичних стоянок в Україні (XV тис. до н.е.) і городище VI-V тис. до н.е. У Чернігові створено історико-архітектурний заповідник, до складу якого входять 22 об'єкти [41, с. 161].

Тривалий період зростання туристичного потоку області (2000-2006 роки) змінився спадом 2007 року, новим зростанням в 2008 і черговим спадом у 2009 році. На це час кількість обслужованих туристів складає 24,3 тис. чол.

Туристичний потік іноземних туристів також характеризувався зростанням з 2002 по 2006 рік і подальшими короткочасними спадами і підйомами. Станом на 2009 рік в області обслужовано 3,3 тис. іноземних туристів (рис.3.25).

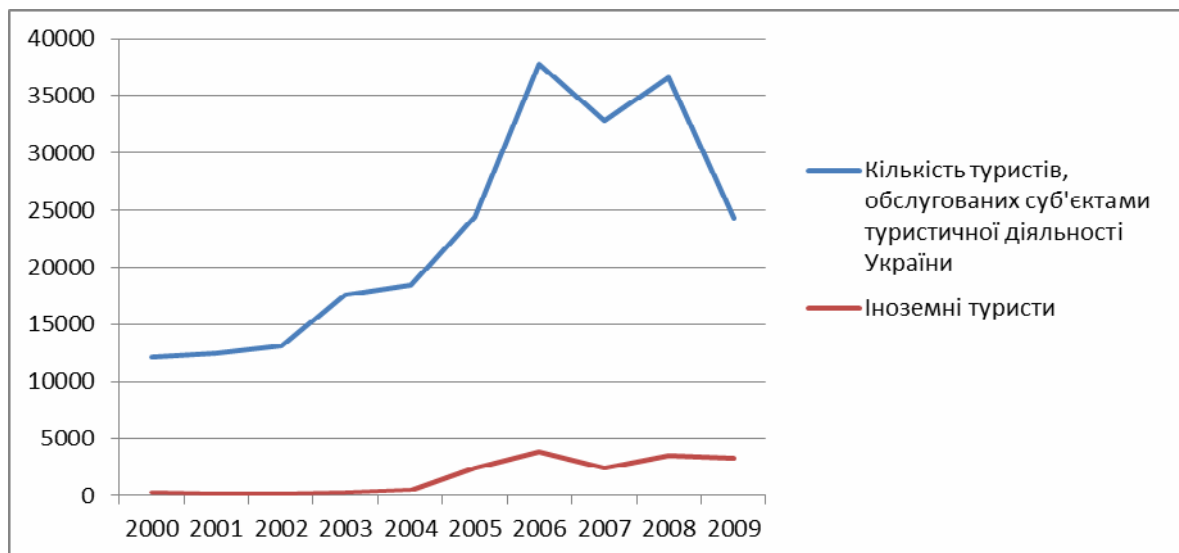

Рис. 3.25. Динаміка туристичних потоків у Чернігівській області [84]

У Чернігівській області розташовується 64 готелі місткістю майже 4,2 тис. чол. З 2000 року просліджується позитивна динаміка зростання кількості засобів розміщення (табл. 3.47).

Таблиця 3.47

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Чернігівській області

Чернігівська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	52	49	53	52	51	51	50	62	65	64
Кількість номерів	822	861	836	829	947	927	946	1287	1434	1470
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	13	13,7	13,5	13,6	15	16	16,6	32,9	29,4	30,7
Одноразова місткість, місць	1887	1910	1942	1897	2156	2095	2143	3486	4023	4183
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	56,2	71,9	76,8	78,7	90,4	91,4	96,5	111,7	108,4	68,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [84]

На Чернігівщині діють 611 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, серед яких переважають дитячі оздоровчі табори. Станом на 2009 рік функціонувало 569 таборів (табл. 3.48).

Таблиця 3.48

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Чернігівській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	10	1,8	6	0,6	2	0,3	43	2,9	56	4,0
2001	10	1,8	6	0,6	1	0,2	40	2,7	74	2,3
2002	9	1,7	6	0,6	1	0,2	40	3,4	372	2,7
2003	8	1,5	6	0,6	1	0,1	37	3,7	379	3,4
2004	8	1,3	5	0,4	1	0,1	38	3,8	536	4,6
2005	8	1,3	5	0,4	1	0,1	37	3,9	536	4,3
2006	7	1,3	5	0,4	1	0,1	37	3,8	554	4,1
2007	7	1,3	3	0,3	1	0,1	34	3,7	563	4,0
2008	7	1,3	3	0,3	2	0,2	30	3,2	560	4,0
2009	7	1,3	3	0,3	2	0,3	30	3,2	569	3,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [84]

3.10. ЦЕНТРАЛЬНИЙ РЕГІОН

Центральний економіко-географічний регіон складається з Кіровоградської та Черкаської областей.

Кіровоградська область розташована в центральній частині України, в межах річки Дніпра і Південного Бугу. Площа області становить 4% території країни. Область лежить у межах двох фізико-географічних зон: лісостепової і переважно-степової.

На Кіровоградщині налічується 39 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі пам'ятка природи Чорний ліс, Онуфрїївський парк, хутір Надія, дендрологічний парк Веселі Боковеньки.

Основою рекреаційних ресурсів області є м'який клімат, мальовничі береги річок і водосховищ, мінеральні води, екскурсійно-туристські об'єкти.

У Кіровоградській області діє 16 музеїв із 4 відділами і музей-заповідник І. Карпенка-Карого (Тобілевича) «Хутір Надія».

В області на державному обліку перебуває 6 тис. нерухомих пам'яток, у тому числі 392 пам'ятки архітектури [41, с. 349].

Туристичний потік Кіровоградської області характеризується частими періодами спадів та підйомів (рис. 3.26). Останнє зростання кількості туристів спостерігалось в 2006–2008 роках (до 36,6 тис. чол.), але в 2009 воно змінилося різким спадом (до 24,3 тис. чол.).

Що стосується іноземного туристичного потоку, то він також характеризується нестабільністю. Піковий 2006 рік (3,8 тис. чол.) змінився зниженням кількості туристів у 2007 році (2,5 тис. чол.). У 2008 році знову спостерігалось зростання (3,5 тис. чол.), на зміну якому прийшов кризовий 2009 рік (3,3 тис. чол.).

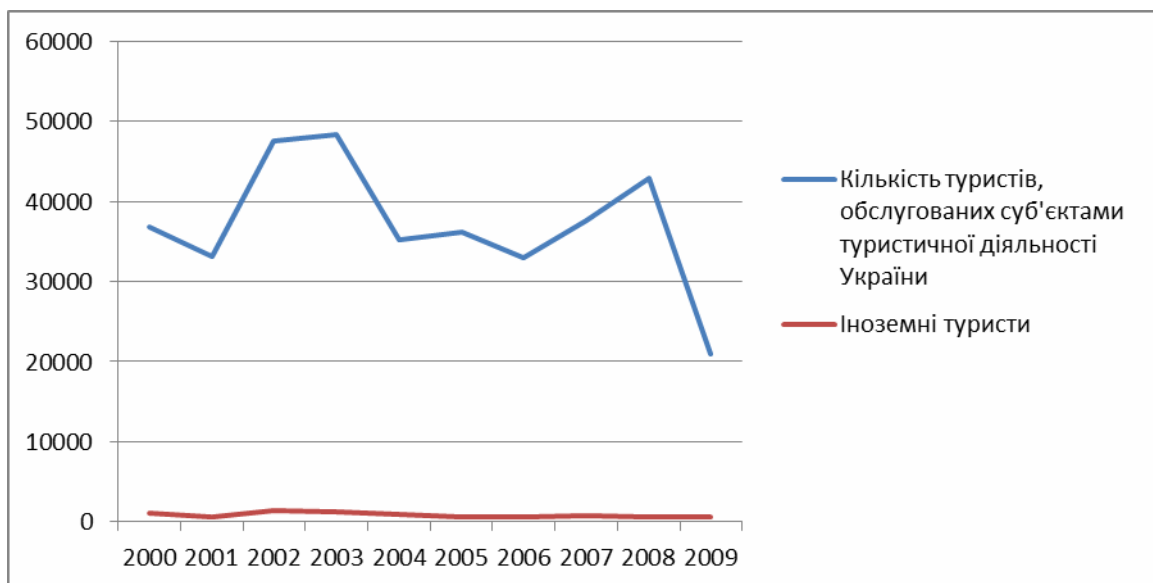

Рис. 3.26. Динаміка туристичних потоків у Кіровоградській області [68]

У Кіровоградській області діють 16 готелів загальною місткістю 1,1 тис. чол. Порівняно з 2001 роком, кількість готелів зменшилася на 8 одиниць (табл. 3.49).

Таблиця 3.49

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Кіровоградській області

Кіровоградська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	21	24	21	18	20	17	18	16	17	16
Кількість номерів	520	607	655	620	626	578	645	631	619	631
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	10,1	11,3	10,2	8,3	9	8,2	9,1	9	9,5	11,1
Одноразова місткість, місць	970	1276	1239	1147	1130	1066	1152	1134	1089	1102
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	31,6	46,3	43,8	38	47,5	42,3	36,3	37,9	33,2	26,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [68]

На Кіровоградщині функціонує близько 580 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, переважну більшість з яких складають дитячі оздоровчі табори (3.50).

Таблиця 3.50

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Кіровоградській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	5	630	4	350	1	450	23	1210	311	3,3
2001	5	630	4	350	1	450	23	1186	377	2,8
2002	4	420	4	300	1	450	22	1089	395	3,1
2003	4	420	4	300	1	450	22	1071	483	2,8
2004	4	500	4	400	1	450	34	1937	550	2,7
2005	3	310	4	350	1	450	43	2316	511	2,8
2006	3	310	3	200	1	450	39	1990	558	3,7
2007	3	360	3	200	1	450	34	1942	537	3,3
2008	3	360	3	200	–	–	34	2017	566	3,3
2009	3	360	3	200	–	–	32	1964	541	2,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [68]

Черкаська область розташована в центральній частині України. її площа становить 3,4% території країни.

Черкащина лежить у лісостеповій зоні. Тут зберігся останній великий суцільний лісовий масив українського лісостепу – реліктовий Черкаський бір, що є пам'яткою природи. Його територія включає заповідник «Мошногір'я».

Всього в області налічується 381 територія і об'єкт природно-заповідного фонду, в тому числі Канівський заповідник, дендропарк Софіївка, Черкаський

зоопарк, а також 6 парків, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва (в місті Корсунь-Шевченківському, Тальному, Кам'янці, в с. Козацькому, Великій Буримці, Синицях).

Рекреаційні ресурси області визначаються м'яким кліматом, мальовничими пейзажами на прирічкових ділянках, наявністю радонових і гідрокарбонатних натрієво-магнієво-кальцієвих вод. Основні курортні місцевості – Прохорівка і Сокирна [41, с. 52].

На Черкащині 25 музеїв, серед яких 6 історико-культурних заповідників: національний заповідник «Чигирин», Шевченківський національний заповідник у Каневі, історико-культурний заповідник у Корсунь-Шевченківському, історико-культурний заповідник «Трахтемирів», історико-культурний заповідник у Кам'янці, історико-культурний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка».

Після стабільного зростання протягом 2004-2008 років загальний туристичний потік Черкащини знизився в 2009 році на 11,3 тис. чол. (до 31,7 тис. туристів).

Іноземний туристичний потік області з 2006 року неухильно зменшується і станом на 2009 рік становить 441 особу (рис. 3.27).

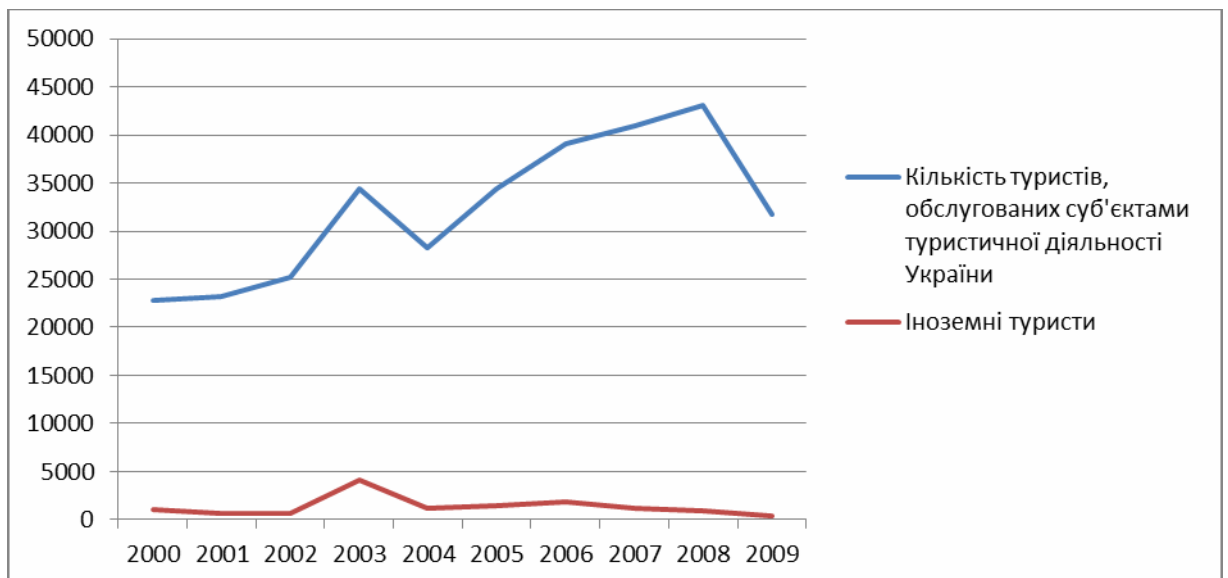

Рис. 3.27. Динаміка туристичних потоків у Черкаській області [82]

У Черкаській області діють 59 готелів загальною місткістю 5,1 тис. місць. Кількість засобів розміщення на Черкащині постійно зростає (табл. 3.51).

Таблиця 3.51

Готелі та інші місця для тимчасового проживання в Черкаській області

Черкаська область	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	36	35	31	34	31	36	33	53	55	59
Кількість номерів	1215	1216	1054	1076	1049	1092	1002	1589	1644	1855
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	21,2	21,4	19,2	20,7	20	20,9	19,5	31,4	33,9	40,6
Одноразова місткість, місць	2491	2415	2115	2132	2018	2139	1921	3960	3960	5163
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	73,7	81	88,4	122,1	106	119,9	110,7	105,7	103,1	74,3

Таблиця складена автором за матеріалами: [82]

У Черкаській області функціонують 1070 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, переважну більшість з яких становлять дитячі оздоровчі табори (табл. 3.52).

Таблиця 3.52

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Черкаській області

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	9	2,3	8	0,9	–	–	63	3,3	541	3,1
2001	10	2,2	7	0,7	1	0,1	61	3,9	671	2,6
2002	10	2,1	5	0,5	1	0,1	63	4,2	744	3,5
2003	10	2,0	4	0,4	–	–	62	4,4	913	3,7
2004	10	2,1	5	0,4	–	–	66	4,8	1043	4,3
2005	10	2,3	5	0,4	–	–	66	4,9	986	5,1
2006	11	2,6	5	0,4	–	–	68	4,4	995	4,4
2007	10	2,0	5	0,4	–	–	46	4,0	1021	4,1
2008	9	1,9	4	0,3	–	–	48	4,5	1038	4,1
2009	9	1,8	4	0,3	–	–	50	4,4	1006	4,3

Таблиця складена автором за матеріалами: [82]

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

По Україні загалом простежується активізація туристичної діяльності, якій сприяють демократизація суспільного життя, збільшення пропозиції туристичних послуг. Поряд з цим існують і несприятливі обставини, що

обмежують темпи розвитку туристичної сфери в Україні та в регіонах, пов'язані із організацією приватного туризму, що ускладнює облік та моніторинг туристичних потоків і кількість спожитих туристичних послуг, невисокою якістю вітчизняних туристичних послуг, що відлякує потенційних іноземних відвідувачів.

Для ринку туристичних послуг характерні такі особливості:

1. Низькі темпи розвитку рекреаційної сфери обумовлені кризовим станом економіки країни, скороченням фінансування соціально-економічних програм розвитку, зменшенням платоспроможності населення, зростанням цін на рекреаційні послуги;

2. Функціонування в умовах мінливого, нестабільного і недосконалого законодавства, що гальмує нормальний розвиток рекреаційної сфери, обмежує розширення асортименту послуг, впливає на ціноутворення;

3. Слабка конкуренція на внутрішньому ринку, обумовлена наявністю природних рекреаційних ресурсів у розпорядженні конкретних рекреаційних закладів та їх спеціалізацією;

4. Загострення конкурентної боротьби з боку закордонних рекреаційних систем сусідніх країн та країн дальнього зарубіжжя.

Ці негативні фактори гальмують нормальний розвиток рекреаційної сфери. Населення все більше починає надавати перевагу закордонним рекреаційним поїздкам з метою відпочинку і оздоровлення. Це пояснюється передусім краще розвиненою інфраструктурою територіальних рекреаційних систем, вищим рівнем якості надаваних рекреаційних послуг, їхньою диференціацією залежно від індивідуальних особливостей рекреантів, помірний рівень цін відносно вітчизняного ринку рекреаційних послуг. Така тенденція прослідковувалася протягом останніх років

В Україні переважна більшість санаторно-курортних закладів працюють не рентабельно. Завантаженість вітчизняних санаторно-курортних закладів за рік становить близько 40%, а за світовим досвідом цей показник повинен бути

вищим ніж 68%. Недостатнє використання матеріально-технічної бази сфери рекреації перешкоджає інтенсивній експлуатації та повноцінному відновленню основних фондів на рівні сучасних вимог.

Близько 60% наданих рекреаційних послуг здійснюється саме в літній період, причому переважна більшість обслужених відвідувачів є вітчизняними рекреантами (85–88%), тоді як на іноземних відвідувачів припадає близько 12–15% обсягу наданих послуг.

Для підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази рекреаційної сфери потрібно насамперед здійснити заходи з її оновлення, реконструкції, провести реставраційні роботи, що є головною умовою у збереженні високого рівня сервісу відпочиваючих, а розширення кола пропонованих рекреаційних послуг дасть змогу продовжити тривалість періоду їх надання.

Не менш важливим є формування позитивного іміджу регіону. Для цього необхідно провести комплексні рекламно-інформаційні заходи із просування рекреаційної сфери регіону на національному та міжнародному ринках.

В умовах важкого соціально-економічного та фінансового становища доцільно переглянути політику ціноутворення на рекреаційні послуги, сформувати гнучкіше ціноутворення, яке дасть змогу рекреантам практично самостійно формувати комплекс бажаних рекреаційних послуг. Так виробники зможуть швидше реагувати на коливання попиту на ринку рекреаційних послуг.

ВИСНОВКИ

Україна має усі передумови для того, щоб стати туристичною державою світового рівня. Але ефективний розвиток туризму стримує відсутність належної інфраструктури. На сьогодні туризм займає незначне місце в українській економіці, хоча у Законі України «Про туризм» його задекларовано як пріоритетну галузь господарства.

Основною складовою туристичної індустрії є готельне господарство. Готелі забезпечують туристів не лише місцем проживання, але й комфортне проведення часу. Для туриста хороший готель – це візитна карта країни, він створює її імідж іноді у більшій мірі, ніж інші фактори. Витрати на готельні послуги становлять від 30 до 50% від загальних витрат туриста. Дослідження свідчать, що якість обслуговування цінується туристами у 4 рази вище, ніж ціна на туристичний продукт.

Якість обслуговування значною мірою залежить від стану та відповідності міжнародним стандартам готельних споруд та інфраструктури готельного господарства. За даними Державного комітету з туризму України приймати іноземних туристів можуть лише 300 готелів (86 тисяч місць) усіх форм власності. До того ж, за міжнародними стандартами, лише 28 готелів можуть претендувати на 3 зірки, і лише 3- на 4 зірки. З усіх функціонуючих готелів в Україні 65% потрібно просто закрити.

– головних завдань державної політики в області на наступні роки щодо гармонізації нормативно-правової бази та здійснення заходів щодо виконання державних цільових програм. Такими є:

– визначення існуючих та потенціальних територій та туристичних продуктів, які мають шанс розвитку (на основі багатопоказникового аналізу туристичної привабливості районів – комунікаційна доступність, транспорт, заклади розміщення, харчування; культурне багатство - історико-культурні заклади, етнографічні та митецькі заходи (виставки, фестивалі, свята), атракції

та розваги національного та екстремального напрямку, природно-заповідний фонд, тощо).

– збільшення обсягів інвестицій в основний капітал підприємств туристично-рекреаційного призначення, у тому числі залучення іноземних інвестицій. Реалізації інвестиційних проєктів за рахунок коштів державного бюджету та за кредитами, які надаються міжнародними фінансовими організаціями. Стимулювання будівництва та реконструкції об'єктів туристичної та курортно-рекреаційної інфраструктури, використання інвестиційного потенціалу для розвитку матеріально-технічної бази підприємств туристичної та курортної галузей. Вирішення питання щодо оформлення інвестиційних пропозицій для перебудови непрацюючих об'єктів соціально-культурного призначення в районах, перспективних для розвитку туризму.

– всебічне сприяння органам місцевої влади у реалізації їх прав та повноважень щодо виконання заходів державної політики в туристичній та курортно-рекреаційній галузях на районному рівні; стимулювання комплексного підходу, системності та послідовності розвитку індустрії туризму в районах.

– сприяння розвитку сільського зеленого туризму, розбудові “коридорів зеленого туризму”, інших напрямків туристичної діяльності (спортивний, активний, екстремальний, паломницький). Розбудова інфраструктури туризму, створення нових маршрутів та розширення спектру послуг, запровадження кластерної моделі розвитку галузі. Всі програми з реконструкції і благоустрою міст та населених пунктів повинні враховувати і сприяти стимулюванню пріоритетних напрямків розвитку туризму в області.

– сучасний маркетинг туристичних послуг. Створення багатопрофільного туристичного продукту та його просування на внутрішньому та міжнародному ринках. Сприяння розширенню міжнародного співробітництва галузі; підвищення рівня рекламно-інформаційної діяльності. Залучення громадських

та благодійних організацій до участі у налагодженні рекламно-інформаційної діяльності для поширення інформації про туристичні можливості Полтавщини. Комплексного підходу до організації збору статистичної інформації суб'єктів туристичної діяльності для отримання достовірної інформації про кількість відвідувачів, надходження коштів до обласного та місцевих бюджетів, капіталовкладення, тощо.

Також можна виокремити і систему ризиків щодо розвитку туристичної галузі, як збереження низької інвестиційної привабливості обласної економіки для інвесторів та низької платоспроможності населення, непередбачувані підвищення цін у суміжних галузях економіки, падіння курсу національної валюти та посилення інфляційних процесів.

Зрозуміло, що виведення України до числа передових туристичних держав світу є завданням комплексним і вимагає системних зусиль від усіх гілок влади. Для цього необхідно буде вирішити певні законодавчі проблеми, узгодити роботу усіх учасників туристичного ринку та через системне фінансування, політичну та ідеологічну підтримку забезпечити сталий розвиток туризму. Здійснення у повній мірі вищезгаданих заходів не тільки допоможе розвитку туристичної галузі, але й сприятиме зміцненню економіки всієї країни, а значить і підвищенню добробуту українців.

Отже, головною метою розвитку ринку рекреаційних послуг є максимально ефективно використання існуючої матеріально-технічної бази рекреації, підвищення природно-рекреаційного потенціалу території, захист та відновлення навколишнього природного середовища, яке передбачає зменшення антропогенного навантаження на природні екосистеми, що забезпечить їх збереження для теперішніх та майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про туризм» // ВВР. – 2004, №13, ст.180. Верховна Рада України <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Агафонова Л.Г. Проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні // Культура і освіта фахівців туристичної сфери: сучасні тенденції та прогнози. – К.: КУТЕП, 2005. – С.521-526.
3. Алейникова Г.М. Организация и управление турбизнесом. – Донецк: ДИТБ, 2002. – 184 с.
4. Алейникова Г.М. Еколого-економічна стратегія сталого розвитку туризму // Вісник ДІТБ. – Донецьк, 2004. – №8. – С. 91-97.
5. Александрова А.Ю. Международный туризм. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 464 с.
6. Аналіз комплексу маркетингу на міжнародному ринку туристичних послуг: Монографія / Азарян О.М., Жукова Н.Л., Іщенко О.А. та ін. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 135 с.
7. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма.— М.: Финансы и статистика, 2003. — 176 с.
8. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Видавничо- поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
9. Беленький П. Дослідження проблем конкурентоспроможності / П. Беленький // Вісник НАН України. – 2007. – №5. – С. 8-18.
10. Боголюбов В.С. Экономика туризма: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /В.С. Боголюбов, В.П. Орловская. – М.: «Академия», 2005. – 192 с.
11. Ведмідь Н. Інтернет-реклама в діяльності туристичних підприємств // Вісник КНТЕУ. – К., 2002. – №3. – С. 87-95.
12. Ведмідь Н.І., Білик В.В. Модель управління інтегрованими маркетинговими комунікаціями туристичного підприємства // Ресторанне господарство і туристична індустрія у ринкових умовах. – К., 2004. – С. 138-144.
13. Ведмідь Н.І., Сахарова Т.В. Оптимальна організація комунікаційної взаємодії суб'єктів туристичного ринку // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №2(20). – С. 53-56.
14. Вітер І.І. Глобальний ринок туристичних послуг: проблеми та перспективи розвитку // Культура і освіта фахівців туристичної сфери: сучасні тенденції та прогнози. – К.: КУТЕП, 2005. – С.513-521.
15. Гоблик-Маркович Н.М. Активізація маркетингового забезпечення розвитку туристичної сфери регіону
16. Голіков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. Экономика Украины: Навчальний посібник. – Х.:ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. – 240 с.
17. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: Навчальний посібник. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.

18. Демків Г.М. Рівень розвитку готельного господарства у Львові. – Режим доступу: <http://lp.edu.ua>
19. Джанджугазова Е.А. Маркетинг туристських територій. – М.: Академия, 2006. – 224 с.
20. Добуш Ю.Я. Тенденції розвитку ринку рекреаційних послуг. – Режим доступу: www.nbuiv.gov.ua
21. Єрмолаєва Л.А. Визначення сутності поняття туристичного продукту. – Економічний простір, №20/2, 2008.
22. Забалдіна Ю.Б. Економічна діагностика та прогнозування розвитку регіонального ринку туристичних послуг: Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. ек. наук. – К., 2006. – 16 с.
23. Квартальнов В. А. Туризм: учебник / В. А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
24. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
25. Конкурентоспособность Украины на мировом рынке туризма (2009). – Режим доступу: <http://prohotelia.com.ua>
26. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми (Аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2008. – №4. – С. 2-32.
27. Кононенко Т. Роль туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів розвитку України / Т. Кононенко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві, т. 1. – 2008. – С.60-63.
28. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Наукове видання. – Львів: НАН України. – ІРД НАН України. – 1999. – 78 с.
29. Крачило М.П. Проблеми туристичного районування / М. П. Крачило, С.І. Попович, Н.В. Федоренко // Туристичні ресурси України: зб. наук. ст. – К.: КМ-Трейдінг, 1996. – С. 268-275.
30. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – 2 ге вид., перероб. та доп. – К.: Альтерпрес, 2003. – 436 с.: іл., картосхеми.
31. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) – 2-ге видання, перероблене та доповнене – К.: «Альтапрес», 2003. – 436 с.
32. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
33. Менеджмент туристичної індустрії /Школа І.М., Ореховська Т.М., Козьменко І.Д. та ін. – Чернівці: Книги-XXI, 2005. – 596 с.
34. Мітюк О. Інформаційне забезпечення турпродукту України в мережі Інтернет [Текст] / Оксана Мітюк // Географія в інформаційному суспільстві: зб. наук. пр. – К.: ВГЛ Обрії, 2008. – Т. IV. – С. 167-169.

35. Момонт Т.В. Особенности формирования рынка конкурентоспособных туристических услуг. – Режим доступа: www.nbuv.gov.ua
36. Новиков В. С. Инновации в туризме / В. С. Новиков. – М.: Академия, 2007. – 204 с.
37. Новикова І.В. Маркетинг сфери послуг: Навч. посібник. – К.: Вид-во Європ.ун-ту, 2004. – 72 с.
38. Опалько Ю. В. Збереження культурно-історичної спадщини в сучасній Україні: проблеми та перспективи / Ю.В. Опалько // Стратегічні пріоритети. – 2007. – №1(2). – С. 83-88.
39. Основні положення Звіту про конкурентоспроможність України 2008. Маргарета Дрзенік Хану, Т'ері Гейгер. Всесвітній економічний форум.
40. Основні положення Звіту про конкурентоспроможність України 2008. Маргарета Дрзенік Хану, Т'ері Гейгер. Всесвітній економічний форум.
41. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
42. Парфіненко А.Ю. Туризм як національний пріоритет соціально-економічного розвитку України / А.Ю. Парфіненко // Вісник Інституту економіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2010.
43. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. – Режим доступа: <http://tourlib.net>
44. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посіб. / за ред. І.М. Школа.– Чернівці: Книга – XXI, 2007.– 292 с.
45. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова В.М. Литвина. – Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.
46. Ткаченко Т.І., Гаврилюк С.П. Економіка готельного господарства і туризму: Навч. посіб. — К.: КНТЕУ, 2005. — 180с.
47. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: Монографія / За ред. проф. В.В. Александрова. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 268с.
48. Шканова О.М. Маркетинг послуг. – К.: Кондор, 2003. – 304 с.
49. Школа І.М., Григорків В.С., Кифяк В.Ф. Розвиток міжнародного туризму в Україні - Чернівці: видавництво «Рута», 1997
50. The Global Competitiveness Report 2008–2009. – Режим доступа: www.weforum.org
51. The Global Competitiveness Report 2009–2010. – Режим доступа: www.weforum.org
52. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007. – Режим доступа: www.weforum.org
53. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. – Режим доступа: www.weforum.org

54. The Ukraine Competitiveness Report 2008. – World Economic Forum
55. <http://tourlib.net> – Бібліотека туристичної та економічної літератури
56. <http://gska2.rada.gov.ua> – Верховна Рада України
57. www.wttc.org – Всесвітня рада з подорожей і туризму
58. <http://sf.ukrstat.gov.ua> – Головне управління статистики в АР Крим
59. www.vn.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Вінницькій області
60. www.vous.in.lutsk.ua – Головне управління статистики у Волинській області
61. www.dnestrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Дніпропетровській області
62. www.donetskstat.gov.ua – Головне управління статистики у Донецькій області
63. www.zt.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Житомирській області
64. www.stat.uz.ua – Головне управління статистики у Закарпатській області
65. www.zp.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Запорізькій області
66. <http://stat.if.ukrtel.net> – Головне управління статистики в Івано-Франківській області
67. <http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua> – Головне управління статистики у Київській області
68. www.kirstat.kr.ua – Головне управління статистики у Кіровоградській області
69. www.lugastat.lg.ua – Головне управління статистики у Луганській області
70. <http://stat.lviv.ua> – Головне управління статистики у Львівській області
71. www.mk.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Миколаївській області
72. www.gorstat.kiev.ua – Головне управління статистики у м. Києві
73. www.sevstat.sevinfo.com.ua – Головне управління статистики у м. Севастополі
74. www.od.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики в Одеській області
75. poltavastat.pi.net.ua – Головне управління статистики у Полтавській області
76. www.gusrv.org.ua – Головне управління статистики у Рівненській області
77. www.sumy.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Сумській області
78. www.ternstat.tim.net.ua – Головне управління статистики у Терно-пільській області
79. uprstat.kharkov.ukrtel.net – Головне управління статистики у Харківській області
80. www.ks.ukrstat.gov.ua – Головне управління статистики у Херсонській області
81. www.statbrd.ic.km.ua – Головне управління статистики у Хмельницькій області

82. www.stat.cherkassy.ua – Головне управління статистики у Черкаській області
83. www.oblstat.cv.ukrtel.net – Головне управління статистики у Чернівецькій області
84. www.chernigivstat.gov.ua – Головне управління статистики у Чернігівській області
85. www.ukravtodor.gov.ua – Державна служба автомобільних доріг України
86. www.tourism.gov.ua – Державна служба туризму і курортів
87. www.donoda.gov.ua – Донецька обласна державна адміністрація
88. www.if.gov.ua – Івано-Франківська обласна державна адміністрація
89. www.crimeantourism.net – Крим для туриста
90. www.invest-crimea.gov.ua – Крим – інвестиції у майбутнє
91. www.loga.gov.ua – Луганська обласна державна адміністрація
92. www.loda.gov.ua – Львівська обласна державна адміністрація
93. www.intracen.org – Міжнародний торговельний центр
94. www.mfa.gov.ua – Міністерство закордонних справ України
95. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
96. <http://kmv.gov.ua> – Офіційний веб-портал Київської міської влади
97. www.heritage.com.ua – Пам'ятки України
98. www.obladmin.poltava.ua – Полтавська обласна державна адміністрація
99. www.rv.gov.ua – Рівненська обласна державна адміністрація
100. <http://data.un.org> – Статистика ООН
101. <http://comtrade.un.org> – Статистика ООН з торгівлі товарами
102. www.obl-rada.te.ua – Тернопільська обласна державна адміністрація
103. www.feg.org.ua – Фонд «Ефективне управління»
104. www.oda.cv.ua – Чернівецька обласна державна адміністрація

ДОДАТКИ

Додаток 1

Динаміка в'їзних туристичних потоків
за економічними регіонами України (2000–2009 рр.)

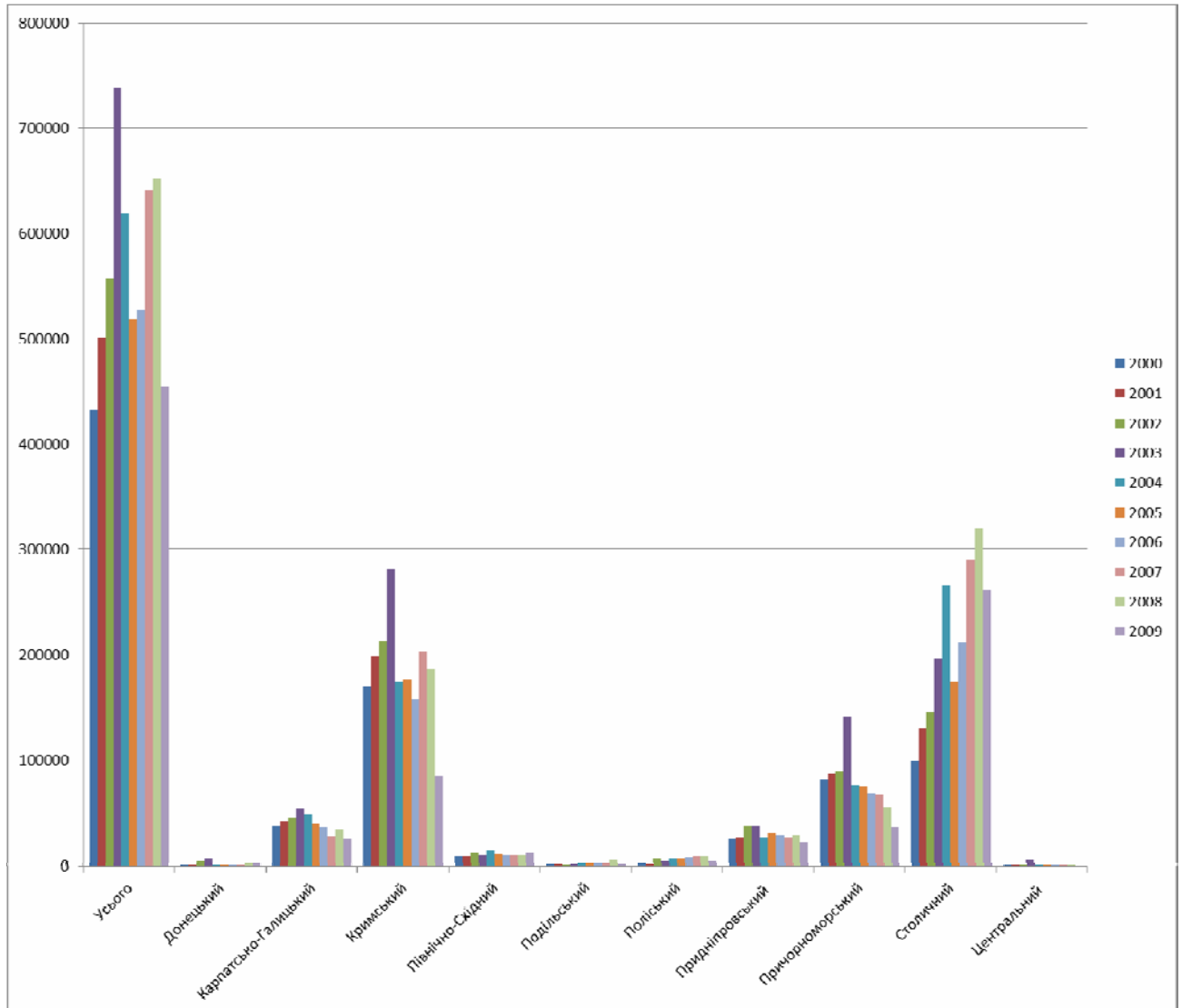

Рисунок складений автором за матеріалами: [58-84]